

**ТЕРМИНОЛОГИЯЛЫҚ
ХАБАРШЫ**

№ 3 (33)

2010

ТЕРМИНОЛОГИЯНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ, ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ, ӘДІСТЕМЕЛІК МӘСЕЛЕЛЕРІ

Хабаршының бұл айдарымен Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті арабтану кафедрасының аға оқытушысы, филология ғылымдарының кандидаты А.Б. Жиекбаеваның «Араб, парсы тілдерінен енген кірме аффикстердің сөз-жасамдық қызметі» және Математика институтының аға ғылыми қызметкері физика-математика ғылымдарының кандидаты, филология ғылымдарының докторы Шерәлі Біләлдің «Информатикадағы жаңа ұлттық атаулар сипаты» атты мақаласы беріліп отыр.

А.Б. Жиекбаева,

*Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
арабтану кафедрасының аға оқытушысы,
филология ғылымдарының кандидаты*

Араб, парсы тілдерінен енген кірме аффикстердің сөзжасамдық қызметі

Шығыс сөздері қазақ тілінде белгілі бір дәрежеде игерілсе де, оларды өзге лексикалық бірліктерден оқшаулап, бөлектеп тұратын белгілері жоқ емес. Қазақ тіліне еніп, терминдер жүйесіне қабылданған араб, парсы элементтеріне қатысты белгілердің бірі олардың сөзжасамдық белгісін қарастырамыз.

Шығыс сөздерінің сөзжасамдық белгісі сол тілдерге тән сөз тудырушы аффикстер, префикстер мен аффиксоидтар арқылы көрінеді. Көптеген ғалымдардың пікірінше, сөзжасамдық белгілер бірден анықталмады, құрылымы бірдей сөздердің тобы енгеннен кейін, біршама уақыттан соң ол элементтердің дифференцияланып, жаңа сөз жасауға мүмкіндігіне ие болғаннан кейін ғана барып ол аффикстердің, префикстердің сөзжасамдық белгісі туралы айтуға болатынын айтады [1, 111 б.].

Қазақ терминологиясы араб, парсы лексикалық элементтерімен ғана емес, сонымен қатар осы тілдерден енген аффикстер жүйесі арқылы да толығып, байып, дамып отырғаны белгілі. Л. Рүстемов бұл процесс туралы: «Әрине, парсы тілінен ауысқан жұрнақтар лексикалық элементтерден бөлек, жеке-дара күйінде тілімізге енген емес. Алғашында жұрнақтар да парсы тілінен ауысқан белгілі бір сөздермен бірге, солардың құрамында қазақ тіліне енгені анық» дейді [2, 129 б.]. Жалпы, өзге тілден аффикстерді қабылдаудың табиғатын орыс тіл білімінде В.М. Аристова, С.А. Беляева, Н.К. Камалов зерттеген. Бұл еңбектерде сөз тудырушы аффикстердің қабылдаушы тілде игерілуі бірнеше кезеңге бөлініп, жан-жақты қарастырылады. Алғашқы кезеңде басқа тілдің аффикстері қабылдаушы тілге белгілі бір лексикалық бірлік құрамында енеді, екінші кезеңде олар өздерін алып келген лексемалардан бөлініп шығып, дифференцияланып, жаңа сөз жасауға бейім болады. Бұл жаңа сөздер негізінен кірме сөздерден жасалады. Үшінші кезеңде бұл аффикстер игеріліп, олардың семантикалық және тұлғалық ерекшеліктері көмескіленеді де, ендігі жерде олардың көмегімен төл сөздерден де жаңа сөздер жасалына бастайды. Бұл аталған белгілер араб, парсы аффикстеріне де қатысты деп толық айтуға болады. Енді осы кірме аффикстердің әрқайсысына жеке-жеке тоқталайық.

-гер/-кер жұрнағы. Л. Рүстемов бұл жұрнақты парсының *карідән* және *кәшитән* «себу, сеуіп шығу» етістіктерінің осы шақта тұрған негізі ретінде қарастырады. Бұл аффикстік морфемалар қазақ тілінде сөзге жалғанып, адамның белгілі бір қызметінің атын білдіреді және көбіне араб, парсы сөздерінің құрамында кездеседі, мысалы: *талапкер, қызметкер, үміткер, қаламгер, мұрагер, жауапкер, айыпкер*. Қазіргі кезде бұл жұрнақтың қолданылу аясы кеңейіп, қазақтың төл сөздеріне де жалғана бастағанын байқауға болады, мысалы: *баспагер, заңгер, кәсіпкер*. 90-жылдардан бастап осы жұрнақтың көмегімен қазақ тілінің терминдік жүйесі бірқатар жаңа сөздермен толықты. Мұндай сөздер негізінен араб, парсы тілдерінің сөздері болып келеді. Жаңа терминдер қатарында *жалгер* (арендатор), *мердігер* (подрядчик), *зейнеткер* (пенсионер), *тәлімгер* (наставник), *азаткер* (освободитель) сияқты қоғамдық-саяси саланың терминдері ретінде тұрақтап, терминдер сөздігіне енгізілді. Бұл сөздер мерзімді баспасөз бетінде жиі қолданылып, құлаққа сіңісті болып та қалды. Қ. Есенова «уәжділігі күшті қолданыстар» қатарына осы қосымша арқылы жасалған атауларды жатқызады. Заман ағымына байланысты, әсіресе, *кәсіпкер* (предприниматель) және *саясаткер, қаржыгер, заңгер* сөздері газет беттерінде ең жиі қолданылатын атаулар. Одан кейінгі орынды *банкер* мен *сазгер* сөздері алады екен [3, 368 б.]. Осы қосымшамен жасалған жаңа термин «үміткер» сөзінің активтеле түскені байқалады. Претендент, кандидат сөздерін ауыстырып, саяси терминдер қатарына қосылды. Сол сияқты *иегер* сөзі «лауреат» ұғымын атауда да кең қолданылып жүр. Мысалы: Кеше Алматыдағы Республика сарайында «Дарын» сыйлығының иегері, әнші Қ. Бекіштің жеке концерті болып өтті (Жас Алаш, 2006). Аталған жұрнақ арқылы тіпті орыс сөздерінен де термин жасау талпынысы байқалады, дегенмен мұндай сөздер санаулы ғана, мысалы, *газеткер, киногер*: Жасы ұлғая келе, Алматы облыстық «Жетісу» газетінде жемісті газеткер болды (ҚӘ, 1985). Бұл тілдік құбылыс парсы тілі жұрнақтарының тілімізде дифференциаланып, игерілгенінің дәлелі болса керек.

-нама, -наме парсы тілінде «хат, грамота, кітап, документ», яғни «хатқа түскен, жазылған нәрсе» деген дербес мағынасы бар лексикалық бірлік. Қазақ тілінде бұл сөз өзінің дербестігінен айырылып, термин жасаушы өнімді аффикс қызметінде жұмсалуда, мысалы: *дәуірнама (эпопея), азанама/қазанама (некролог), жарнама (реклама), есімнама (персоналии), зұмырнама (биография), тарихнама (историография), сауалнама (анкета), рұқсатнама (виза, лицензия), жаднама (памятка), зарышнама (космология), сапарнама (путевая записка)* секілді атаулар жасалып, олардың бірқатары терминологияға еніп, енді бірқатарына әлі де болса құлағымыз үйреніңкіремей жатқаны рас. *Нама* сөзі негізінен араб, парсы тілдерінен енген сөздерге жалғанады екен,

алайда бұл аффикс қазақтың төл сөздеріне жалғанып, олар тіліміздің терминдер жүйесінен берік орын алып үлгерді, мысалы: *жылнама*, *жұлдызнама*. Бұл сөздің «хат» деген мағынаны беретінін жоғарыда айттық, дегенмен *нама* арқылы жасалған сөздердің барлығы түпнұсқа тілдегі мағынасына сай жұмсалуда ма? Мысалы, *тарихнама* «сөзі хатқа түскен, жазылған тарих, тарих туралы деректер» деген мағынаны білдіріп, «историография» сөзінің баламасы ретінде қолданыс тапқан. Ал *сапарнама* деген терминді «сапар туралы жазылған нәрсе» немесе «сапар туралы жазба» деп түсінуге болса, *сапарнама* сөзін «путешествие» сөзінің баламасы ретінде ұсыну уәжсіз деген пікірдеміз.

-хана аффиксі. Бұл аффикс те *нама* аффиксі секілді парсы тілінде дербес лексикалық бірлік болғанмен, қазақ тілінде жеке-дара қолданылмайды, белгілі бір сөзге жалғанып, белгілі бір мекеннің, үй-жайдың қандай мақсатқа арналғанын танытады. Мысалы: *мейманхана*, *кітапхана*, *дәріхана*, *ұстахана* секілді сөздер құрамында кездесіп, сингармонизм заңына бағынбай, тек қана *хана* тұлғасында жалғанады, фонетикалық варианттары жоқ. Бұл белгі оның өзге тілден келгендігінен хабар беріп, оны оқшаулатады. Тілімізге ертеректе еніп, игерілген бұл аффикс *асхана*, *шайхана*, *масахана* сияқты төл сөздерге жалғанып тұрса, соңғы кезде де *-хана* аффиксінің төл сөздерге жалғануы арқылы тілімізде көптеген жаңа терминдер жасалып, қолданысқа енгізілуде. Мұндай терминдер орыс тілінен енген терминдерді ығыстырып, солардың орнына пайдаланылуда: *дыбысхана* (фонотека), *дәріхана* (аптека), *зертхана* (лаборатория), *ойынхана* (игротекa), *мейрамхана* (ресторан). Әрине, бұл сөздердің бәрін бірдей кеше ғана жасалып, қолданысқа жаңа түскен сөздер деп айтуға болмайды, олардың бірқатары бір кездерде қолданыста болып, кейін орыс сөздеріне орын беріп, пассив лексикаға кеткендер, бүгінгі таңда олар қайта оралуда (дәріхана).

Терминжасамдағы ең өнімді жұрнақтардың бірі – парсы тілінен енген **бей-** префиксі. Бұл префикс негізінен араб, парсы тілдерінен ауысқан сөздердің алдына жалғанып, сол лексикалық бірліктердегі қасиеттің, белгінің жоқ екендігін көрсетеді, қазақтың **-сыз** жұрнағымен мағыналас, мысалы: *бейтарап*, *бейәдептілік*, *бейресмилер*. Соңғы жылдар жемісіне бұл префикстің қазақтың төл сөздеріне жалғануы арқылы жасалған қоғамдық-саяси саладағы терминдерді жатқызамыз, мысалы: *бейпартиялық* (беспартийность), *бейтекті* (космополит), орыс сөздеріне де жалғануда: *бейфенитті тұлға* (лингвистика саласының термині), *бейтерминдену* (тілтаным). Соңғы уақытта жеке тұлғалардың қолданысында бұл префикс қазақ сөздерімен жиі қолданыла бастаған үрдісті байқаймыз. Мысалы: *Жалпы бейұлттық мәдениет пен өркениетті, тіл мен дінді насихаттаған осынау оқу құралынан соң сана-сезімі қалыптасып, оңы-солын танымаған жа-*

старымыздан не үміт, не қайыр? (А. Әлім). Фильм бүкіл идеясымен ұлттық киномыздан алыс, қазақ кино өмірін американизациялауға алып баратын, бейтопырақта өнген туынды (А. Әлім).

-ет, -ят, -ат жұрнақтары. Мәдениет, әдебиет, саясат, әлеумет, руханият, хикмет секілді шығыс сөздерінің соңындағы **-ет, -ят, -ат** аффикстері араб тіліндегі әйел текті сөздерінің көрсеткіші болып табылады. Араб сөздерінің бірқатар сөздері паузалық тұлғада, яғни соңындағы **-тун** жалғауының мүлде түсіп қалуы арқылы (фатиха, айла, тәжірбие, мәртебе) еңсе, көптеген сөздер сөз соңындағы **~ та-**марбутаның сақталуы арқылы енген (әділет, қызмет, жамағат, әлеумет). Мұның себебі араб сөздерінің түркі тілдеріне парсы тілі арқылы сатылай енуінен деп ойлаймыз. Парсы тілінің араб тілі элементтерін қабылдау каналдарының бірі болғандығы туралы Ә. Құрышжанов куман тіліндегі араб-парсы лексикасы туралы мақаласында [4] көрсетсе, қазақ тіліне парсы тілі ықпалының күшті болғаны Ә. Дербісәлиев те растайды. Орта Азия мен Қазақстанды арабтар жаулап, ислам дінін солар таратқанымен, мұнда парсылар мәдениетінің ықпалы арабтарға қарағанда күштірек болды. Оқу-ағарту мәселесінде де, әсіресе парсы тілінің сөздері мен сөздік элементтері, грамматикалық атаулары жиі қолданылады. Балх, Мары, Хорезм, Иасы, Сүткент, Сауран, Сығанақ, Құлын, Тараз қалаларында ғылым, білім, өнер жандана бастайды [5, 9 б.]. **-ят** жұрнағына аяқталған сөздердің құрамындағы **-ят** араб тіліндегі әйел текті есім сөздің көптік тұлғаның көрсеткіші, ол тіліміздегі *руханият, исламият* сияқты сөздердің құрамында бар. Енді осы үлгіде қазақ сөздерінен де жаңа терминдер жасала бастады, *жағдаят, өркениет, мұрағат* секілді сөздер қалыптасты. Қазақтың *жағдай* деген төл сөзінен жоғарыдағы үлгі бойынша *жағдаят* сөзі жасалып, екеуі де қоғамдық ғылымдар саласына қатысты термин ретінде қолданылуда, бір негізден тараған екі сөз дифференцияланып, терминдік мағыналары нақтыланған, *жағдай* «положение» болса, *жағдаят* «ситуация» деген мағынада жұмсалып жүр. Сонымен қатар *историография* деген сөздің орнына *тарихият* сөзі, *идеал* деген термин сөзді *мұрағият* сөзімен ауыстыру ұсынылып жүр. Пассив лексикадағы осы сияқты ертеректе қолданылған, бірақ сандаған жылдар бойы қолданылысқа түспей жатқан кірме элементтерді жандандырып, оны орыс сөздерінің орнына пайдалануға ұсыну үрдісі бар екенін жоққа шығара алмаймыз.

Терминжасамдағы ең өнімді аффикс – араб тіліндегі қатыстық сын есім жасайтын – **и** жұрнағы. Бұл жұрнақ *әдеби, мәдени, саяси, ғылыми, әскери, ресми, рухани, кітаби* сияқты араб сөздерінің құрамында кездеседі. Жаңа терминдер мен терминдік тіркестер жасауға ұйытқы болып, тіркесу қабілеті жоғары екенін аңғарамыз. Мысалы, философия және саясаттану терминдерінің сөздігінде *әскери* сөзі 22 сөз тіркесінің құрамында, *әдеби* сөзі

22, ал *мәдени* сөзі 44 тіркес құрамында кездесті. Сол сияқты бұл жұрнақтың ашық буынға аяқталған сөздерден кейін жалғанатын *-уи* тұлғасы да қазіргі уақытта тілімізде бар, мысалы, *заманауи*, *дүнияуи* сөздері терминология жүйесінде орын алмағанмен, арагідік баспасөз тілінде бой көрсетіп қалады. Араб тілінде *заманауи* деген сөздің өзі жоқ. Бұл сөз парсы тілі арқылы енген, ал *дүнияуи* сөзі арабтікі, дегенмен араб тілінің өзінде *-уи* аффиксін қолдану сирек кездеседі, мұның себебі тілдегі үнемділікке (экономия), айтуға жеңіл болуын көздеген мақсатқа байланысты болуы мүмкін. Мысалы, араб тілінде «франциялық» деген сөздің екі түрлі варианты бар, *фарансауи* және *фаранси*, бірақ арабтар *фаранси* деген ықшамдалған, айтуға жеңіл түрін қолдануға бейім.

Бүгінгі кезде *и* жұрнағы дифференцияланып, төл сөздерге де жалғана бастады, мысалы, қазіргі кездегі *қазақы* деген сөздің бастапқыдағы тұлғасы *қазақи* түрінде болған, бергін келе ол қазақы болып дыбыстық өзгеріске түскен, мысалы *қазақы сөздер* (казахизмы). Кейде бұл жұрнақ орынды, кейде орынсыз жалғанып, жаңа сөздер жасау амалы ретінде жөнсіз қолданыла бастады. Бұл аффиксті қазақтың *-тық* жұрнағының орнын ауыстырып қолдануға әуестену байқалады. Мысалы, соңғы уақыттарда *газети лексика*, *заңи термин* деген тірестердің орнына *газет лексикасы*, *заң терминдері*, *қоғами гендерлік қатынас* тіркесіндегі *қоғами* сөзінің орнына *қоғамдық* деп, қолданыста бұрыннан бар тұлғасын пайдалансақ, одан ешқандай ұтылмас едік. Егер кірме бірліктерді орнымен, белгілі бір шамада, шектен шықпай пайдалансақ, онда бұл құбылыстың зияны болмас еді, тілді бұзатын, әсіресе, шектен шығу, шамадан артық кету болып табылады.

Қазақ тілінде жоғарыда айтылған кірме жұрнақтар әлі де өміршендігін жоймаған, терминжасамда өнімді жұрнақтар қатарына жатады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Лотте Д.С.* Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и термиозлементов. – М.: Наука, 1982. – 147 с.
2. *Рүстемов Л.З.* Қазіргі қазақ тіліндегі араб-парсы кірме сөздері. – Алматы: Ғылым, 1982. – 160 б.
3. *Есенова Қ.* Қазіргі қазақ медиа мәтінінің прагматикасы. – Алматы, 2007. – 450 б.
4. *Қурьшижанов А.* Арабо-персидские элементы в куманском языке // Қазақ тілі тарихы мен диалектологиясының мәселелері, 4-ші басылымы, 1962.
5. *Дербісәлиев Ә.* Шыңырау бұлақтар. – Алматы: Жазушы, 1982. – 256 б.

Шерәлі Біләл,

*Математика институтының аға ғылыми қызметкері
физика-математика ғылымдарының кандидаты,
филология ғылымдарының докторы*

ИНФОРМАТИКАДАҒЫ ЖАҢА ҰЛТТЫҚ АТАУЛАР СИПАТЫ

Ақпарат (латынша informatio – түсіндіру, мазмұндама, хабардарлық) – кейбір мәліметтерді, қайсыбір деректер, мағлұматтар және т.б. жиынын белгілейтін ғылыми ұғымдардың ең жалпыланған түрі. Ақпарат ұғымы әдетте, кем дегенде, үш бірдей нысанға – ақпарат көзі, ақпаратты тұтынушы және таратушы ортаға – арқа сүйейді. Ақпарат таза күйінде таратыла, қабылдана немесе сақтала алмайды. Оның тұғыры – дерек болып табылады. Дерек – ақпарат көзі арқылы және әлдебір реттелген жиын құратын шартты етіс таңбалар (әріппе) тізбегі арқылы өрнектелген оқиғаның дөптелген баламасы. Осы тізбек ұлт тілінде өрілуге тиіс, әрине. Енді осы ақпарат туралы ілімді информатика десек болады. Информатика ғылым саласы ретінде әлі толық қалыптасып үлгермесе де кәзір қызу қарқынды даму үстінде. Ол дәстүрлі қалыптасқан ғылым салаларын алдыңғы шептен ығыстырып, барлық ғылымға жол сілтеуші көшбасшы орынтағына ұмтылып келеді. Яғни, философияның орнын баспақ ниетінде. Олай болса, осындай, келешектен зор үміт күттіретін ғылым саласын игеруге қазақ тілі де мүдделі болса керек. Ал, игеру дегеніміз, ғылым атауларын ұлт тілінде сөйлетіп, оқулық тілін қалыптастыру. Бұл мәселенің жалпы ғылымға қатысты теориялық жақтарын біз өзіміздің бір еңбегімізде [1] толығымен қарастырған болатынбыз. Ал, нақты осы информатика атауларын біз тағы бір еңбегімізде [2] жан-жақты қарастырдық. Енді осы [2] еңбегіміздегі жаңа ұлттық атаулардың жасалу жолдарына тоқталып көрелік. Бұл аталған еңбектер келесі бір еңбегімізде [3] «жалпы информатика» оқулығында кеңінен қолданылды. Сонымен, жаңа атаулар: **Өзжауап** – автоответ, **аптоқ** – авост, **өзшақырылым құрылғы** – автоматическое вызывное устройство, **жаят** – адрес, **әуел** – элемент. Осыдан, автоматическ-ий (ое, ая) орыс сөздерін «өз» сөзімен толық ауыстыруға болатындығы көрінеді, ал екінші көпсөзді атауда тіпті сөздер саны азайып, сапалы ықшамдыққа қол жеткізілген. Ал, **«аптоқ»** сөзі «апатты тоқтату» сөз тіркесінің қысқартылған түрі. Біздің түсінігімізде, жөнге келетін-ақ сияқты. Себебі, біріншіден, біздің сөздік қорымызда жоқ жаңа сөз; екіншіден, уәжді (мотивированный), шығу тегі түсіндірілімді. Жаят-жай аты. «Тұрақ» сөзі

(мотивированный), шығу тегі түсіндірілімді. Жаят-жай аты. «Тұрақ» сөзі дәлірек келер ме еді, бірақ бұл сөз қолданыста көбірек болғандықтан, одан қаштық. Негізі, жай, тұрақ сөздері синоним (мәндес) сөздер болса керек. Сонымен, тағы да сөздік қорымызға жаңа сөз қосылды – **жаят**. Ал, енді «элемент» сөзінің баламасы ретінде алынған «**әуелге**» келер болсақ, ол мән-мағынасына сай келеді. Оны энциклопедиялық математика сөздігінен қарауға болады.

Келесі бір жаңа атаулар тобы: **Пішім** – модель, **аражат** – буфер, **аражаттар лықуы** – переполнение буферов, **кәрездік желі** – сотовая сеть, **құпият** – шифр. Пішім-киім тігу ісінде қолданылатын негізгі іс-қимыл атауы (пішу – моделирование). Осы, киім пішудегі пішу қызметі өзге заттық, бейзаттық пішулерге де сәйкес келетіндігі күмән туғызбайтын сияқты. Ал, буфер – аралық жад. Сонда **аражат** екі сөздің бірігуінен туған жаңа атау-сөз. Бұрынғы екі томдық орысша-қазақша сөздікте сотовый – **кәрез** деп берілген. Ал, жаңа сөздікте оған «ұялы» сөзі қосылыпты. Біздіңше, егер «ұялы» сөзін дұрыс түсінсек, «сотовыйдай» басқа да ұялы телефондар баршылық. Біз бұл «ұялы» сөзін сәтті аударма дей алмаймыз. Сондықтан да, бір көргенде тосын да түсініксіздеу болғанымен, «кәрез» сөзін «сотовыйдың» баламасы ретінде пайдалануға әбден болады. Переполнение буферов – **аражаттар лықуы** аудармасындағы «**лықу**» атау сөзін сәтті аудармалар қатарына жатқызамыз. Осы сөзге қарап тұрып, қазақ сөзінің байлығына, одан кез-келген жаттілдік атауға балама табылатындығына сенесіз. Шифр – **құпият** аудармасындағы ұлттық атау сөз құпият (ау) қос сөзінің біріктірілуінен жасалған.

Тағы бір топ атаулар: **етер** (амалгер) – оператор, **шындау** – верификация, **алап** – массив, **ұқсату** – идентификация, **өзететіндеу** – автоматизировать, **сілтер** – курсор, **шетенткіш** – терминал, **қаттама** – пакет, **бейнетаным** – распознавание образов, **іштүзгі** – внутренний компонент.

Бізде операция – амал аудармасы қалыптасқан, оған ешкімнің таласы жоқ. Олай болса, «амалгер» атау сөзі де ешбір күдік туғызбасқа керек. Дегенмен, бұл сөзтұлғада сингармонизм заңдылығы сақталмаған. Осы жәйтті ескере отырып, бұл атауды **етер** сөзімен ауыстырғанды мақұл көрдік. Ал бұған түсінік беруді артық санаймыз. Верификация – **шындау** аудармасында дұрысы «шындау» болса керек. Біз оны саналы түрде «шындау» сөзімен ауыстырып отырмыз. Бұдан сөздің атаулық қасиеті арта түскендей көрінеді.

Массив – **алап** геологиялық, геофизикалық атаулардан келеді. Бұл аударманы информатика атауына пайдалансақ, одан атауға нұқсан келмей-

тіндігі көрініп – ақ тұр. «Алап» сөзі өзінің мәністік құпиясын лезде аша қоймайды. Соның өзі-ақ оған атаулық қасиет беріп тұр. Ал, идентификация – **ұқсату** жай сөздей көрінгенімен, ол – атаусөз, басқару теориясының бүтіндей бір саласы осылай аталады. Бұл атаудың өз ұлттық баламасын дәл табуы ізденуші көңіліне сенім ұялатады. Яғни, ұлт тіліне деген сенім. Күнделікті қолданыстағы жай сөздің кең мағыналы атаусөзді дәл бейнелеуі қазақ тілі мүмкіндігінің, әлеуетінің зор екендігін білдірсе керек.

Автоматизировать – **өзететіндеу** аудармасындағы өз сөзімізге күдікпен қарасақ та, анадай дағарадай қастерлі сөздің баламасына лайық еместеу, қораштау көрінгенімен, екінші жағынан дәлме-дәл – ақ келіп тұр. Тосырқай қарауымыз көз үйренбегендіктің салдары болса керек.

Курсор – **сілтер** аудармасында тіпті де мін жоқ сияқты. Бұл сөзге қатысты біз осы пікірімізде қалғымыз келіп тұр.

Терминал – **шетенткіш** аудармасы да бізге сәтті аударма сияқты көрінеді. Оған көз жеткізу үшін терминал дегеннің не екендігін тағы бір ой елегінен өткізіп көрсеңіз болады.

Пакет – **қаттама**. Бұл аудармаға түсінік беруге әзірше сәл қиналып тұрған жағдай бар. Бірақ оның дәлдігіне деген сенім мол. Оны түйсік арқылы сезінгендейміз.

Распознавания образов – **бейнетаным**. Бұл да сәтті аударма болса керек. Оны түсіндіріп жату артықтау болар.

Внутренний компонент – **іштүзгі**. Мұндағы «**түзгі**» сөзі осы мағынада алғаш рет қолданылып тұр. Біздіңше, таптырмайтын атау сыңайлы.

Енді соңғы бір атаулар топтамасына тоқталайық: Шина – **сымба**, кабель – **топсым**, код – **дөп**, алфавит – **әріппе**, адаптер – **септеме**. Мұндағы шина – **сымба** аудармасындағы атаудың ұлттық баламасын сұрақ белгісі ретінде түсіну керек. Яғни, сым ба, жоқ әлде басқа ма? Бұл да бір аудармашының, дәлірек айтсақ, термин жасаушының тосын жүрісі болса керек, солай қабылдаған жөн. Ал, бұл сөзді түпнұсқалық зат атын дәл бермейді деп айта алмайсыз.

Кабель – **топсым** атауында аса тапқырлық (тосыннан жаңа сөз табу) байқалмаса да ұқсату нышаны байқалады. Яғни, әзірше қажетке жаратуға болатын сияқты.

Дөп – код атауына түсінік беру әзірше қиындау, әрине. Бірақ сонда да болса, бұл атау – сөз жасаушының ой шалқытуының, терең де ауқымды пайымдауларының жемісі болғандықтан, оған бейжәй қарау орынсыз болса

керек. Яғни, осылай қолдана тұрайық. Қоғамдық сана атауды осы мағынада қабылдауға дайын болмаса да ертең бәрі де орнына келіп, сөзге татымды немесе тұшымды түсінік берілуі әбден мүмкін. Сырт қарағанда, бұл сөз өзінің қысқа да нұсқалығымен қызықтырады.

Алфавит – **әріппе** атауында дәлдік бар.

Әліппе атауы букварь да, азбука да, алфавит те болып қолданылып жүр. Соның жүгін жеңілдету мақсатында «әріппе» жана атауы енгізілді. Сөз мәніне сәл тереңірек үнілер болсақ, бұл сөзде дәлдік те, аздаған шалқу да бар.

Адаптер – **септеме** атауы аса сәтті туынды емес сияқты. Бұл, «жоктан бар жақсы»-ның көрінісі болса керек. Осыны түсінген жағдайда дәл балама табылатындығы даусыз.

Сонымен, жаңа ұлттық атауларға біршама түсінік берілді. Осы аз ғана талдаудың өзінен-ақ қазақ тілі әлеуетінің зор екендігі байқалады. Оның кезкелген ғылым атауын қазақша сөйлетуге қауқары әбден жетеді. Олай болса, «мың сіз-бізден бір, шыж-быж артық» – демекші, сөзден іске көшкеккеніміз абзал болар еді. Істі неден бастау керек дегенде, біз оны – кітәп аударудан бастау керек - дер едік. Сонда атауларды аудару қажеттілігі айқын сезілер еді. Әрине, аударма ісі ұлттық атаулар жасау ісімен қатар жүргізілуге тиіс. Сонда аударма еңбек пен оның аясында туындаған терминологиялық сөздік (жәй немесе түсіндірмелі) бірге жасалады. Ғылыми аударма ісі жаппай қанат алуға тиіс. Ғылыми әдебиетті орыс тілінен және басқа тілдерден аударуды жолға қою арқылы ұлттық ғылым тілі мәселесі өз шешімін тауып, дамудың даңғыл жолына түсетін болады. Сол кезде, яғни, аудару жұмысымен жаппай тыңғылықты айналысқан кезде, ешбір теориясыз-ақ қай терминді аударып, қай терминді аудармай алу керектігі «соқырға таяқ ұстатқандай» көрініп тұрады. Бүгінде айтылып жүрген: «ананы аудару керек, мынаны аудармай алу керек» – деген сияқты бейпарық тиянақсыз сөздер біржола тиылатын болады. Ұлттық ғылым өз арнасына түсіп, бірқалыпты бейбіт тіршілік кешетін жағдай орнығады. Сол күнге тезірек жету үшін риясыз шынайы еңбектеніп көрейік.

Пайдаланылған әдебиет

1. Ш. Біләл. Ұлттық ғылым тілін қалыптастырудың өзекті мәселелері. – Алматы. «Ғылым». 1996 ж. – 430 бет.
2. Е. Бидайбеков, Ш. Біләл, С. Григорьев. Ақпараттандыру атаулары. – Алматы. «Білім». 2001 ж. – 250 бет.
3. Е. Бидайбеков, Ш. Біләл, т.б. Жалпы информатика. – Алматы, 2008 ж. – 370 бет.

ҰСЫНЫСТАР, ПІКІРЛЕР

Бұл айдармен Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігі жанынан құрылған Салалық терминология комиссиясы мамандар талқысына ұсынған төтенше жағдайлар саласында жиі қолданылатын 3860 терминді қамтитын сөздік жарияланып отыр.

**Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігі
жанынан құрылған Салалық терминология комиссиясы
төтенше жағдайлар саласында жиі қолданылатын
3860 терминді мамандар талқысына ұсынып отыр.**

А

абляция ледника	мұздықтың семуі
абразия	мүжілу
абсорбция газов	газды сорып алу
аварии и катастрофы в труднодоступных районах	жетуі қиын аудандардағы апаттар (авариялар) мен жойқын апаттар
аварийная защита	апаттан қорғау
аварийная обстановка	апатты ахуал
аварийная работа	апаттық жұмыс
аварийная ситуация	апаттық жағдай
аварийная ситуация на ядерной установке	ядролық қондырғыдағы апаттық жағдай
аварийная среда	апаттық орта
аварийно-химически опасное вещество ингаляционного действия	ингаляциялық әсері бар апаттық химиялық қауіпті зат
аварийно-восстановительные работы	апаттық-қалпына келтіру жұмыстары
аварийно-восстановительные работы в чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайларда апаттық-қалпына келтіру жұмыстары
аварийно-спасательная операция	апаттан құтқару операциясы
аварийно-спасательная работа	апаттан құтқару жұмысы
аварийно-спасательная служба	апаттан құтқару қызметі
аварийно-спасательное имущество	апаттан құтқару мүлігі
аварийно-спасательное формирование	апаттан құтқару құралымы
аварийно-спасательные инструменты и снаряжения	апаттан құтқару құралдары мен жабдықтары
аварийно-спасательные подразделения	апаттан құтқару бөлімшелері
аварийно-спасательные работы при стихийных и экологических бедствиях	дүлей және экологиялық зілзалалар кезіндегі апаттан құтқару жұмыстары
аварийно-спасательные силы	апаттан құтқару күштері

аварийно-спасательные силы постоянной готовности	тұрақты әзірліктегі апаттан құтқару күштері
аварийно-спасательные средства	апаттан құтқару құралдары
аварийно-спасательный инструмент	апаттан құтқару жабдығы
аварийно-судоподъемные работы	апаттан кемеңі көтеру жұмыстары
аварийно-химически опасное вещество	апаттық химиялық қауіпті зат
аварийные подводно-технические работы	апаттық су асты техникалық жұмыстары
аварийный взрыв	апаттық жарылыс
аварийный выброс	апаттық қалдық
аварийный выход	апаттық есік
аварийный сертификат	апаттық сертификат
авария	апат (авария)
авария и ее последствия	апат және оның зардаптары
авария морского (речного) объекта	теңіз (өзен) объектісінің апаты
авария на АЭС	АЭС-тағы апат
авария на магистральном трубопроводе	магистральды құбырдағы апат
авария на подземном сооружении	жер асты құрылысындағы апат
авария на промышленных объектах	өнеркәсіптік объектілердегі апат
авиасанитарный отряд	авиасанитарлық жасак
авиатранспортные предприятия и авиакомпании	авиакөліктік кәсіпорындар мен авиакомпаниялар
авиационная катастрофа	авиациялық жойқын апат
авиационно-космические наблюдения	авиациялық-ғарыштық бақылау
авиационный поиск и спасение	авиациялық іздеу және құтқару
автоблокировка	автобөгеу
автодегазационная станция	автогазсыздандыру станциясы
автоматизированная информационно-управляющая система	автоматтандырылған ақпараттық-басқару жүйесі
автомат к ноге	автомат(ты) аяққа
автомат на грудь	автомат(ты) кеудеге
автомат на плечо	автомат(ты) иыққа
автомат на ремень	автомат(ты) белдікке
автоматизированная система	автоматтандырылған жүйе

автоматизированная система управления	автоматтандырылған басқару жүйесі
автоматизированный	автоматтандырылған
автоматизировать	автоматтандыру
автоматическая подстройка	автоматтық ыңғайластыру
автоматическая пожарная сигнализация	автоматты өрт сөндіру дабылы
автоматическая пожарная сигнализация и система оповещения	автоматты өрт сөндіру дабылы мен хабарлау жүйесі
автоматическая система газового пожаротушения	газбен өрт сөндірудің автоматтық жүйесі
автоматическая система дренчерного пожаротушения	дренчерлік өрт сөндірудің автоматтық жүйесі
автоматическая система контроля	автоматты бақылау жүйесі
автоматическая система пенного пожаротушения	көбікпен өрт сөндірудің автоматтық жүйесі
автоматическая система порошкового пожаротушения	ұнтақпен өрт сөндірудің автоматтық жүйесі
автоматическая система спринклерного пожаротушения	спринклерлік өрт сөндірудің автоматтық жүйесі
автоматическая телефонная сеть	автоматты телефон желісі
автоматическая телефонная станция (АТС)	автоматты телефон станциясы (АТС)
автоматическая установка пожаротушения	автоматты өрт сөндіру қондырғысы
автоматический выключатель	автоматты ажыратқыш
автоматический ответчик	автоматты жауап бергіш
автоматический поиск	автоматтық іздеу
автоматический радиопеленгатор	автоматты радиотұтқыш
автомеханическая лестница	автомеханикалық саты
автомобиль аэродромный пожарный	аэродромдық өрт сөндіру автомобилі
автомобиль газодымозащитной службы	газ-түтіннен қорғау қызметінің автомобилі
автомобиль для прокладки рукавов	жең (кұбыршек) салу автомобилі
автомобиль освещения	жарық бергіш автокөлік
автомобиль пожарно-спасательный	өрт сөндіру-құтқару автомобилі

автомобиль пожарный
пенно-порошкового тушения

автомобиль пожарный
с порошковой установкой
пожаротушения

автомобиль пожарный
с углекислотной установкой
пожаротушения

автомобиль пожарный штабной

автомобиль рукавный

автомобиль связи
и освещения

автомобиль службы связи

автонасос

автоокисление

автоцистерна пожарная
легкого типа

агрессия

адаптация

адаптация социальная

адресная помощь

адресная социальная помощь

адыры

азотная кислота

акватория

аксессуары

акт о пожаре

акт правовой (законодательный)
по охране окружающей среды

активное воздействие

активность

активность минимально
значимая удельная

активный

активный газ

актуализация

актуальный

акустический шум

көбік-ұнтақты өрт сөндіру
автомобилі

өрт сөндіруге арналған ұнтақты
қондырғысы бар автомобиль

өрт сөндіруге арналған
көмірқышқылдық қондырғысы бар
өрт сөндіру автомобилі

штабтық өрт сөндіру автомобилі
жендік (кұбыршекті) автомобиль

байланыс және жарық беру
автомобилі

байланыс қызметінің автомобилі
автосорғы

өздігінен қышқылдану

жеңіл типті өрт сөндіру
автоцистернасы

агрессия

бейімделу

әлеуметтік бейімделу

атаулы көмек

атаулы әлеуметтік көмек

адырлар

азот қышқылы

айдын

1. толықтауыш қосалқылар

2. аксессуарлар

өрт туралы акт

қоршаған ортаны қорғау жөніндегі
құқықтық (заңнамалық) акт

белсенді әсер ету

белсенділік

ең аз мәнді үлес белсенділігі

белсенді

белсенді газ

жандандыру

өзекті, көкейкесті

акустикалық шу

акустическое поражение	акустикалық зақымдау
акцентировать	баса назар аудару
акция терроризма	терроризм акциясы
алеврит	құмайт
альтернатива	балама
альфа-излучение	альфа-сәулелену
анализ гидроморфологический	суморфологиялық талдау
анализ грунтов механический	топырақты механикалық талдау
анализ и прогноз ЧС	ТЖ талдау мен болжау
анализ опасности	қауіптілікті талдау
анализ почвы	топырақты талдау
анализ риска	тәуекелді талдау
анализ сейсмического риска	сейсмикалық тәуекелді талдау
анализ сейсмограмм	сілкініс жазбасын талдау
анализ состояния готовности ГО	АҚ дайындық жағдайын талдау
анализатор горючей смеси	жанғыш қоспаны талдағыш
анализатор дымовых газов	түтін газдарын талдағыш
анизотропия скоростей сейсмических волн	сейсмикалық толқындар жылдамдықтарының анизотропиясы
аномалия геофизическая	геофизикалық аномалия
аномалия климатическая	климаттық аномалия
аномалия сейсмического режима	сейсмикалық режим аномалиясы
аномалия циркуляции	айналым аномалиясы
антидоты	антидоттар
антисейсмический	антисейсмикалық
антициклон	антициклон
антропогенная авария	антропогендік апат
антропогенное вещество	антропогендік зат
антропогенная нагрузка	антропогендік жүктеме
антропогенное загрязнение	антропогендік ластану
аппарат дыхательный индивидуальный	жеке тыныс алу аппараты
аппарат дыхательный, работающий на сжатом воздухе	сығылған ауамен жұмыс істейтін тыныс алу аппараты
аппарат кислородный дыхательный	оттегімен тыныс алу аппараты
аппаратура измерительная	өлшеуіш аппаратура

аппаратура передачи данных
 аппаратура регулирующая
 аптечка
 аптечка индивидуальная
 арматура запорная
 арматура устройства
 арматура фонтанная
 атмосферные осадки
 аттестация аварийно-спасательных служб
 аттестация аварийно-спасательных формирований и спасателей
 аттестация в области промышленной безопасности
 аттестация инструкторских кадров
 аттестация спасателей
 афтершоки
 аэрация водоема
 аэрация потока
 аэрация почвы
 аэрозольное противодействие
 аэромобильный отряд
 аэрофотосъемка

деректер тарату аппаратурасы
 реттеуші аппаратура
 дәрі қобдишасы
 жеке дәрі қобдишасы
 бекіту арматурасы
 құрылғы арматурасы
 бұрқыма арматурасы
 атмосфералық қалдықтар
 апаттық-құтқару қызметтерін аттестаттау
 апаттық-құтқару құралымдары мен құтқарушыларын аттестаттау
 өнеркәсіптік қауіпсіздік саласындағы аттестаттау
 нұсқаушы мамандарды аттестаттау
 құтқарушыларды аттестаттау
 кейінгі дүмпу
 су айдынының ауалануы
 су басқан жерлерді ауаландыру
 топырақты ауаландыру
 аэрозольдік қарсы іс-қимыл
 аэромобильді жасақ
 аэрофототүсіру

Б

багор пожарный
 база
 база данных
 по чрезвычайным ситуациям
 базис аккумуляции
 базис денудации
 базис оледенения
 базис эрозии
 базис эрозии общий
 базовое шасси
 бактерия
 бактерия болезнетворная

өрт кармағы
 база
 төтенше жағдайлар жөніндегі деректер базасы
 аккумуляция базисі
 денудация базисі
 мұз басу базисі
 эрозия базисі
 жалпы эрозия базисі
 базалық /негізгі/ шасси
 бактерия
 ауру тудырғыш бактерия

баланс	баланс
баланс водный	су балансы
баланс ледника водный	су мұздығының балансы
баланс снежного покрова	қардың түсу балансы
баллон стальной	болат баллон
банк данных	деректер банкі
банк данных по чрезвычайным ситуациям	төтенше жағдайлар жөніндегі деректер банкі
барьер	бөгесін
бассейн бессточный	ағынсыз алап
бассейн водосборный	су жинау алабы
бассейн долинный селевой	алапты сел алабы
бассейн замкнутый	тұйық алап
бассейн напорный	арынды алап
бассейн отстойный	тұндырғы алап
бассейн поверхностных вод	жер үсті суларының алабы
бассейн подземных вод	жер асты суларының алабы
бассейн речной	өзен алабы
бассейн седиментации	седиментация алабы
бассейн селевой	сел алабы
бассейн селевой склоновый	бөктерлі селдік алап
бассейн селеопасный простой	қарапайым селқауіпті алап
бассейн селеопасный сложный	күрделі селқауіпті алап
бассейн суточного регулирования	тәуліктік реттегіш алап
бассейн трещинных вод	жарықшақ су алабы
бассейны и оборудования	алаптар және жабдықтар
башня	мұнара
башня водонапорная	арынды су мұнарасы
башня для сушки рукавов	жендерді кептіруге арналған мұнара
бегом марш	жүгіре адымда
бегущая волна	қума толқын
бедственное положение	мүшкіл жағдай
бедствие	зілзала
бедствие на акваториях	су айдындарындағы апат
бедствие природное	табиғи апат
беженцы	босқындар
без выезда	тұрғылықты жерінде қалу

безвихревой	құйынсыз
безводный	сусыз
безводье	сусыздық
безвозвратные потери	қайтарымсыз шығындар
безопасная зона	қауіпсіз аймақ
безопасное ведение работ	қауіпсіз жұмыс жүргізу
безопасность	қауіпсіздік
безопасность биологическая	биологиялық қауіпсіздік
безопасность ведения работ	қауіпсіз жұмыс істеу
безопасность дорожного движения	жол жүру қауіпсіздігі
безопасность жизнедеятельности	тыныс-тіршілік қауіпсіздігі
безопасность информации	ақпарат қауіпсіздігі
безопасность населения в чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайдағы халық қауіпсіздігі
безопасность окружающей среды	қоршаған орта қауіпсіздігі
безопасность персонала и населения	персонал мен халық қауіпсіздігі
безопасность производственного процесса (оборудования)	өндірістік процесс (жабдық) қауіпсіздігі
безопасность территории	аумақ қауіпсіздігі
безопасность труда	еңбек қауіпсіздігі
безопасность человека	адам қауіпсіздігі
безопасные места	қауіпсіз орындар
безопасные условия для человека	адам үшін қауіпсіз жағдайлар
безопасные условия труда	қауіпсіз еңбек жағдайлары
безопасный уровень воздействия химических веществ	химиялық заттардың қауіпсіз әсер ету деңгейі
бензодискорез	бензодискескіш
бензопила	бензоара
беруши (кинология)	арнайы қолғап
беспрепятственный	бөгетсіз, кедергісіз
бесснежный	қарсыз
бесхозный объект	иесіз объектi
бета-излучение	бета сәулелену
бетононасос	құйматас сорғысы
бетон	құйматас
бетонирование	құйматастау

бетонирование безнапорное	арынсыз құйматастау
бетонирование безопалубочное	палубасыз құйматастау
бетонирование вибрационное	дірілдік құйматастау
бетонирование напорное	арынды құйматастау
бетонирование непрерывное	үздіксіз құйматастау
бетонирование послойное	кабаттап құйматастау
бетонирование раздельное	бөліп құйматастау
бинарные химические боеприпасы	бинарлы химиялық ок-дәрілер
биологическая авария	биологиялық апат
биологическая обстановка	биологиялық ахуал
биологическая разведка	төтенше жағдай аймағындағы
в зоне чрезвычайной ситуации	биологиялық барлау
биологически опасное вещество	биологиялық қауіпті зат
биологически опасные объекты	биологиялық қауіпті объектілер
биологические (бактериальные)	биологиялық (бактериялық)
средства	құралдар
биологическое	биологиялық (бактериялық) қару
(бактериологическое) оружие	
биологическое загрязнение	биологиялық ластану
биологическое задержание	биологиялық қыртыстану
биологическое поражение	биологиялық зақымдану
биолого-социальная	биологиялық-әлеуметтік төтенше
чрезвычайная ситуация	жағдай
биоценоз в чрезвычайной	төтенше жағдайлардағы биоценоз
ситуации	
биоцид	биоцид
блиндаж	жертөле
блок	блок
блок газоструйного вакуум-	газ ағысты вакуум-апаратының
аппарата и газовой сирены	және газ дабылының блогы
блок глушения	бітеу блогы
блок дросселирования	дросселдеу блогы
блок питания	коректендіру блогы
блокировка	бұғаттау
блуждающие токи	кезбе токтар
боевая выучка	жауынгерлік машық
боевая готовность	жауынгерлік дайындық
боевая задача	жауынгерлік тапсырма

боевая одежда и снаряжение пожарного	өрт сөндірушінің жауынгерлік киім-кешегі мен жарағы
боевая одежда пожарного	өрт сөндірушінің жауынгерлік киімі
боевое развертывание	жауынгерлік қанат жаю
боевой и численный состав	жауынгерлік және сандық құрам
боевой расчет	жауынгерлік есептоп
боевой расчет пожарного автомобиля	өрт сөндіру автомобилінің жауынгерлік есебі
боевой робот	жауынгерлік робот
боевой устав	жауынгерлік жарғы
боевой устав противопожарной службы	өртке қарсы қызметтің жауынгерлік жарғысы
боевые действия противопожарной службы по спасению и эвакуации людей	өртке қарсы қызметінің халықты көшіру мен құтқару бойынша жауынгерлік іс-қимылдары
богголовка	оқтұмсық, оқтық
боготовность	жауынгерлік әзірлік
боеприпасы	оқ-дәрілер
боеспособность	жауынгерлік қабілеттілік
болезнь	ауру, дерт
болото	батпак
больница специальная	арнайы аурухана
борт	ернеу
борьба с пожарами	өртпен күрес
борьба с лесными пожарами	орман өртімен күрес
борьба с терроризмом	терроризмге қарсы күрес
бофорта шкала	Бофорт шкаласы
бригада скорой медицинской помощи	жедел медициналық көмек бригадасы
бригада специализированной медицинской помощи	мамандандырылған медициналық көмек бригадасы
бровка	жарқабак
брод	өткел
бронезилет	берен
буран	боран
буран снежный	қарлы боран
бурение	бұрғылау
буровая работа	бұрғылау жұмысы
буровой раствор	бұрғылау ерітіндісі

бурия	дауыл
бурия неистовая	элсіз дауыл
бурия пыльная (черная)	құмды (кара) дауыл
бурия снежная	қарлы дауыл
бурия соленая	тұзды дауыл
быстровозводимые убежища	тез тұрғызылатын паналау ғимараттары
быстроток	тезағын

В

вакуум-кран газоструйный	газ шапшытатын вакуум-кран
вакуум-насос	вакуум-сорғыш
вакуумная система	вакуумдық жүйе
вакцинация	вакцинация; егу жұмыстары
ватно-марлевая повязка	мақталы-дәкелі таңғыш
введение режима чрезвычайного положения в зонах ЧС	ТЖ аймақтарында төтенше жағдай режимін енгізу
вводный инструктаж	кіріспе нұсқаулық
вдоль вероятность наполнения	толу ықтималдық шегі
ведомственный, производственный и общественный контроль в области ЧС	ТЖ саласындағы ведомстволық, өндірістік және қоғамдық бақылау
военизированное формирование	әскерилендірілген құралым
вентиляционный выход	желдетпе шығатын орын
вентиляция убежищ	паналау ғимараттарының желдеткіші
веревка для всасывающего рукава	ішке соратын жеңге арналған арқан
вероятность	ықтималдық
вероятность поражения	зақымдану ықтималдығы
вертикальные вихри	асау құйын
вертолет пожарный	өрт сөндіру тікұшағы
верховодка	қалқыма су
верховые пожары	қума өрттер
вершина	шың
вершина зубчатая	тісті шың
ветвь сети связи	байланыс желісінің тармағы
ветер боковой	қапталдағы жел

ветер периодический	мерзімдік жел
ветер порывистый	екпінді жел
ветер ураганной силы	күйынды күші бар жел
ветеринарная лаборатория	ветеринарлық зертхана
ветеринарная обстановка	ветеринарлық ахуал
ветеринарная разведка	ветеринарлық барлау
ветеринарное обеспечение	ветеринарлық қамтамасыз ету
ветровые нагоны	жел айдаған су
ветромер	жел өлшеуіш
вещественное доказательство	айғақ зат
вещество газообразное	өрт сөндіретін газ тәріздес зат
огнетушащее	
вещество галогенизированное	өрт сөндіретін галогенденген зат
огнетушащее	
на водной основе	су түріндегі өрт сөндіргіш зат
вещество радиоактивное	
взаимодействие	радиоактивті зат
взрыв	өзара іс-қимыл
взрывная волна	жарылыс
взрывная работа	жарылыс толқыны
взрывная травма	жарылыс жұмыстары
взрывные работы	жарылыстан болған жаракат
взрывные устройства	жару жұмыстары
взрывобезопасность	жарылыс қондырғылары
взрывоопасная смесь	жарылыс қауіпсіздігі
взрывоопасное вещество	жарылуы қауіпті қоспа
взрывоопасный	жарылыс қауіпі бар зат
взрывопожарные вещества	жарылу қауіпі бар
взрывотехнические работы	жарылу, өртену қауіпі бар заттар
взрывоустойчивость	жарылысты техникалық жұмыстар
взрывчатое вещество	жарылысқа төзімділік
взрывчатые свойства	жарылғыш зат
взыскание	жарылғыш қасиеті
вид транспорта	жаза
виды безопасности	көлік түрі
виды воздействия на человека	қауіпсіздік түрлері
в чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайларда адамға әсер ету түрлері

виды воздействия на человека
в чрезвычайной ситуации

виды жизнеобеспечения
населения в зоне
чрезвычайных ситуаций

виды ядерных взрывов

визуальное наблюдение

виновник пожара

виток

виток связи

вихрь

влага

влага капиллярная

влага подземная

влага почвенная

влагоемкость горных пород

влагоемкость наименьшая

влагозапас

влагозапас бассейна

влагозапас почвы

влагозарядка

влагомер

влагомер нейтронный

влагомер электрический

влагомер электронный

влагонасыщенность

влагообеспеченность

влагообмен

влагооборот почвенный

влагоперенос

влагопоглотитель

влагопроводность

влагосодержание воздуха

влагостойкость

владелец

влажность абсолютная

влажность воздуха удельная

төтенше жағдайға тап болған адамға
әсер ететін ықпал түрлері

төтенше жағдайлар аймағындағы
халықтың тыныс-тіршілігін
камтамасыз ету түрлері

ядролық жарылыс түрлері

көзбен шолып байқау

өрттің шығуына себепкер

орам

байланыс орамы

күйын

ылғал

капиллярлық ылғал

жер асты ылғалы

топырақ ылғалы

тау жыныстарының ылғал
сыйымдылығы

ең төмен ылғал сыйымдылығы

ылғал қоры

алаптағы ылғал қоры

топырақтағы ылғал қоры

ылғалдандыру

ылғал өлшегіш

нейтронды ылғал өлшегіш

электрлік ылғал өлшегіш

электрондық ылғал өлшегіш

ылғал қаныққандық

ылғалмен камтамасыз ету

ылғал ауысуы

топырақтағы ылғал айналымы

ылғал тасымалы

ылғал тартқыш

ылғал өткізгіштік

ауадағы ылғал мөлшері

ылғалға төзімділік

иесі

абсолютті ылғалдылық

ауаның үлестік ылғалдылығы

влажность горной породы (грунта)	тау жынысы (топырақ) ылғалдылығы
влажность допустимая	жол берілген ылғалдылық
влажность критическая	қауіпті ылғалдылық
влажность оптимальная	оңтайлы ылғалдылық
влажность относительная	қатысты ылғалдылық
влажность почвы	топырақ ылғалдылығы
влажность предельная	шекті ылғалдылық
влажность удельная	үлестік ылғалдылық
вливание	күю
влияние на устойчивость геологических структур	геологиялық құрылымдардың тұрақтылығына ықпал ету
влияние солнечной активности на селевую активность	сел белсенділігіне күн белсенділігінің ықпал етуі
вместимость	сыйымдылық
вмешательство (радиационное)	(радиациялық) араға түсу
внезапные выбросы на угольных шахтах	көмір шахталарындағы зиянды заттардың кенеттен сыртқа (ауаға) таралуы
внеочередное техническое освидетельствование	кезектен тыс техникалық куәландыру
внешнее облучение	сыртқы сәулелену
внешний воздействующий фактор	эсер етуші сыртқы фактор
внимание	назар сал
внутреннее облучение	ішкі сәулелену
внутренние водоемы	ішкі суаттар
внутренний противопожарный водопровод	ішкі өртке қарсы су құбыры
вода артезианская	артезиан суы
вода безнапорная	арынсыз су
вода грунтовая (почвенная)	ызасу; жер асты суы
вода грязная	лас су
вода дренажная	қашыртқы су
вода жесткая	кермек су
вода загрязненная	ластанған су
вода законтурная	шек сыртындағы су
вода запертая	жабық су
вода запруженная	серішпелі су
вода застойная	іркілген су

вода зоны аэрации	ауа жіберу аймағының суы
вода иловая	тұнба су
вода инфильтрационная	сiңбе су
вода контурная	шек iшiндегi су
вода ливневая	нөсер суы
вода малая	тартылған су
вода межмерзлотная	тоң арасындағы су
вода межпластовая	қабатаралық су
вода мутная	күңгірт су
вода мягкая	жұмсақ су
вода напорная	арынды су
вода незамерзающая	қатпайтын су
вода озерная	көл суы
вода паводковая	тасқын су
вода питьевая	ауыз су
вода пластовая	қабат суы
вода пластово-трещинная	қабат-жарықшак арасындағы су
вода поверхностная	жер асты суы
вода погребенная	көмбе су
вода подледниковая	мұздақ асты суы
вода подмерзлотная	тоң асты суы
вода подпочвенная	топырақ асты суы
вода подрусловая	арна асты суы
вода полая	жайылма суы
вода поровая	қуыстық су
вода почвенная	топырақ суы
вода промышленная	өнеркәсіптік су
вода речная	өзен суы
вода сбросная	шығарынды су
вода сточная	ағынды су
вода стоячая	ағынсыз су
вода термальная	термалдық су
вода техническая	техникалық су
вода техногенная	техногендік су
вода трещинная	жарықшак суы
вода трещинно-карстовая	жарықшактық-карстылы су
вода фильтрационная	филтрленген су

вода хозяйственно-питьевая	шаруашылық-ауыз суы
вода чистая	таза су
вода шахтная	шақты суы
водная преграда	су бөгеу
водно-спасательная служба	суда құтқару қызметі
водно-спасательное формирование	судан құтқару құралымы
водность	сулылық
водные заграждения	су бөгеттері
водный	сулы
водобой	су қакқыш
водовод	су құбыры
водоворот	ірім, тартпа, жылым
водовыпуск	су шығару
водовыпуск сифонный	сифонды су шығару
водовыпуск трубчатый	құбырлы су шығару
водогрейные котлы	су жылытатын қазандар
водоем	суайдын
водоем остаточный	қалдық су
водоемкий	су айдынды
водоемкость	су айдындық
водозабор	су бөгеуі; су тоғаны; су дуалы
водозабор бесплотинный	бөгетсіз су дуалы
водозабор инфильтрационный	фильтр ішіндегі су дуалы
водозабор ковшовый	ожау тәріздес су дуалы
водозабор комбинированный	біріктірілген су дуалы
водозабор лучевой	сәулелі су
водозабор передвижной	жылжымалы су дуалы
водозабор плавучий	қалқымалы су дуалы
водозабор русловой	арнадағы су дуалы
водозаборные сооружения	бас саға құрылыстары; су іркіш құрылыстары
водоизмерительный	су өлшейтін
водоисточник	су көзі
водокачка	су тартқыш
водолаз	сүнгуір
водолазная беспроводная связь	сүнгуірдің сымсыз байланысы
водолазная маска	сүнгуір бетпердесі

водолазная техника	сүңгуір техникасы
водолазное дело	сүңгуірлік іс
водолазное имущество	сүңгуірлік мүлік
водолазное снаряжение	сүңгуірлік жабдықтар
водолазные работы	сүңгуірлік жұмыстар
водолазные спуски	күрделі жағдайлардағы сүңгуір
в сложных условиях	жұмыстары
водолазные спуски и работы	су астына түсулер және жұмыстары
водолазные трапы	сүңгуірлік бақыш
водолазный инструмент	сүңгуірлік құрал-сайман
водолазный колокол	сүңгуір қонырауы
водолазный костюм	сүңгуір костюмі
водолазный пост	сүңгуірлік бекет
водолазный скафандр	сүңгуірлік скафандр
водолазный состав	сүңгуірлік құрам
водолазный спуск	сүңгуірлердің орта тереңдікке түсуі
на средние глубины	
водолазный шланг	сүңгуір құбыршек
водолазный шлем	сүңгуір дулығасы
водомер	су өлшеуіш
водомер крыльчатый	арналы су өлшеуіш
водомер многоструйный	көп ағынды су өлшеуіш
водомер турбинный	құбыр суын өлшеуіш
водонапорный	суарынды
водонасыщение пород	жыныс су қанықтығы
водонасыщенность	су қанықтық
водонепроницаемость	су өтпейтін
водоносный	су тұтқыш
водоносный пласт	сулы қабат
водообильность горных пород	тау жыныстарындағы су құйылу
водообильность породы	жыныстардағы су құйылу
водообмен	су алмасу
водоотвод	суәкеткі
водоохранная зона	су қорғалатын аймақ
водоочистка	суды тазарту
водопад	сарқырама
водопенные коммуникации	су-көбікті байланыстар

водопровод	су құбыры
водопровод пожарный кольцевой	өрт сөндіру сақиналы су құбыры
водопровод пожарный тупиковый	тұйықталған өрт сөндіру су құбыры
водопровод пожарный тупиковый	өрт-тұйықтық су құбыры
водопроницаемость	сусіңіргіштік
водораспылитель	субүркігіш
водоросль	балдыр
водосбор	су жинау
водосброс	су ағыту, су қашыртқы
водосбросный тракт	суқашыртқы трактысы
водосливная выработка	су құю қазбасы
водоснабжение	сумен қамтамасыз ету
водоспуск	суағар («водосток», «водослив» сөздері де сөздіктерде суағар деп берілген, сондықтан бұл сөзге басқа балама табу керек деп санаймыз)
водосток	суақпа
водоток	ағын су
водохранилище	су қоймасы
водоохранная зона	су қорғау аймағы
воды внешние	қар суы
воды подземные карствые	кеуекті жерасты суы
военизированная горно – спасательная часть	әскерилендірілген тау-кен құтқару бөлімі
военизированная пожарная охрана	әскерилендірілген өрт сөндірушілер күзеті
военизированные горно-спасательные части	әскерилендірілген тау-кен құтқару бөлімдері
военизированные части противопожарных и аварийно-спасательных работ	өрттен қорғау және апаттық-құтқару жұмыстарының әскери бөлімі
военизированный	әскерилендірілген
военная мощь	әскери қуат
военная сила	әскери күш
военная чрезвычайная ситуация	әскери төтенше жағдай
военное положение	соғыс жағдайы
военное строительство	әскери құрылыс
военно-лечебное учреждение	әскери-емдеу мекемесі

военнослужащий	әскери қызметші
военно-транспортные самолеты	әскери көлік ұшақтары
военные действия	соғыс қимылдары
военный конфликт	әскери қақтығыс
военный совет войск Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныс әскерлерінің әскери кеңесі
военный суд	әскери сот
возбудитель инфекционной болезни	инфекциялық ауру қоздырғышы
возбуждение землетрясения	жерсілкінісінің қозуы
возврат	қайтым
возгораемость	жанғыштық, тұтанғыштық
возгорание	лапылдау
возгорание повторное	қайта тұтану
воздействие	ықпал ету
воздействие на климат	климатқа әсер ету
воздействие на природу прямое	табиғатқа тікелей әсер ету
воздуховод	ауа өткізгіш
воздухоохладитель	ауа салқындатқыш
воздушная атака	әуе шабуылы
воздушная тревога	әуе дабылы
воздушно-десантная техника	әуе-десанттық техника
воздушно-механическая пена	ауа-механикалық көбік
воздушно-ударная волна	әуе сокқы толқыны
воздушные массы	әуе массасы
воздушный пункт управления	әуедегі басқару пункті
воздушный ядерный взрыв	әуедегі ядролық жарылыс
возмещение ущерба	шығынның орнын толтыру
возможное разрушительное землетрясение	ықтимал жойқын жер сілкінісі
возможности по тушению пожара	өртті сөндірудің мүмкіндіктері
возможные сейсмические и селевые проявления	ықтимал жер сілкінісі мен сел құбылыстары
возможные ЧС	ықтимал ТЖ
возможный	ықтимал
возникновение аварий	апаттың пайда болуы
возникновение сели	селдің пайда болуы
воин	жауынгер

воинская служба	әскери қызмет
воинская часть	әскери бөлім
воинское звание	әскери атак
воинское соединение	әскери құрама
воинское формирование	әскери құралым
войска гражданской обороны	азаматтық қорғаныс әскерлері
войска радиационной, химической и биологической защиты	радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау әскерлері
волна взрывная	қопарылыс толқын
волна паводочная	тасқынсу толқыны
волна поперечная	көлденең толқын
волна селевая	сел толқыны
волна стока	ағын толқыны
волна ударная	ұрма (сокпа) толқын
волна ударная ядерного взрыва	ядролық жарылыстың сокпа толқыны
волна-помеха	кедергі толқын
волновод	толқын арнасы
волномер	толқын өлшеуіш
вольно	бостан
вооружение	қару-жарак
вооружение войск гражданской обороны	азаматтық қорғаныс әскерлерінің қару-жарағы
вооруженная защита	қарулы қорғану
вооруженный конфликт	қарулы жанжал
вопросы пожарной безопасности	өрт қауіпсіздігінің мәселелері
воспламенение	тұтану
воспламеняющиеся вещества	тұтанғыш заттар
производство окружающей среды	қоршаған ортаны ұдайы молайту
воссоздание	қайта жаңғырту
восстановительные работы	қалпына келтіру жұмыстары
восстановление	қалпына келтіру
восстановление боеспособности сил гражданской обороны	азаматтық қорғаныс күштерінің әскери қабілетін қалпына келтіру
восстановление дорог	жолдарды қалпына келтіру
восстановление природных ресурсов	табиғи ресурстарды қалпына келтіру

восстановление территории после чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайдан кейін аумақты қалпына келтіру
восстановление управления в чрезвычайной ситуации	төтенше жағдай кезінде басқаруды қалпына келтіру
восстановление уровня воды	су деңгейінің қалпына келуі
востребование	талап ету
впадина	ойыс, ойпат
впадина аллювиальная	аллювийлік ойпат
впадина бессточная	ағынсыз ойпат
впадина делювиальная	делювийлік ойпат
впадина коррозийная	жемірілулік ойпат
впадина межгорная	тауаралық ойпат
впадина наложенная	үстілік ойпат
впитывание воды	суды сіңіру
вправо разомкнись	оңға жазыл
вправо сомкнись	оңға сығыл
врач военный	әскери дәрігер
врачебно-летная комиссия	дәрігерлік-ұшқыштық комиссия
врачебно-сестринская бригада	дәрігерлік-медбикелік бригада
вращательное бурение	айналмалы бұрғылау
вредитель	зиянкес
вредное вещество	зиянды зат
вредное воздействие на человека	адамға зиянды әсер
вредность производственная	өндіріс зияндылығы, өндірістік зияндылық
вредные производственные факторы	өндірістік зиянды факторлар
вредный	зиянды, зиян келтіретін
врез селевой	сел жырғысы
временная эвакуация населения из зоны ЧС	халықты ТЖ аймағынан уақытша көшіру
временное отстранение	уақытша шеттету
время водолазного спуска	сүңгуірлердің су астына түсу уақыты
время добегания	ағып жету уақыты
время добегания волны	толқын(ның) жету уақыты
время ликвидации пожара	өртті жою уақыты
время локализации пожара	өрт тежеу уақыты
время подъема паводка	таскынның көтерілу уақыты

время пожароопасное	өрт қауіпті уақыт
время поиска неисправности	ақаулықты іздеу уақыты
время следования на пожар	өртке жету уақыты
время сообщения	хабарланған уақыты
время спада паводка	тасқынның қайту уақыты
время тушения	сөндіру уақыты
время хранения предельное	шекті сақтау уақыты
всасывающие рукава	сорғыш жендер
всемирная организация здравоохранения	бүкіләлемдік денсаулық сақтау ұйымы
всемирная хартия природы	бүкіләлемдік табиғат хартиясы
всемирный день гражданской защиты	бүкіләлемдік азаматтық қорғау күні
вспениваемость	көбіктенгіш
вспомогательный производственный персонал	өндірістегі қосалқы қызметкерлер құрамы
вспышка	жарқыл
вспышка паров бензина	жанармай буының лап етуі
вспышка эпидемии	эпидемияның туындауы
вставка	салғы
встать, становись, подъем	тұр
встроенные убежища	қосып салынған паналар
вступление волны	толқын келуі
вторжение воздушной массы	ауа массасының кеулеуі
вторичное облако	туынды бұлт
вторичные поражающие	қосалқы зақымдау
вторичные поражающие факторы	қосалқы зақымдау факторлары
вулкан	жанартау
вулкан временно потухший	уақытша сөнген жанартау
вулкан грязевой	лайсаң жанартау
вулкан действующий	сөнбеген жанартау
вулкан отпрепарированный	қашалған жанартау
вулкан паразитирующий	қосарлас жанартау
вулкан потухший	сөнген жанартау
вулканическое землетрясение	жанартаудан болған жер сілкінісі
вулканическое извержение	жанартаудың атылуы
выброс	шығарынды
выброс биологически допустимый	биологиялық жарамды шығарынды

выброс и сброс	шығарындылар мен төгінділер
выброс опасного химического вещества	қауіпті химиялық заттың шығарындысы
выброс предельно допустимый	ауаны ластауға жол берілген шекті мөлшер
выброс ядовитых веществ	улы заттардың ауаны ластауы
выбросы руды, угля	кен, көмір төгілулері
выводной	шығарушы
выгорать	жанып кету
выдвижная пожарная лестница	жылжымалы өрт сатысы
выделенные сети связи	байланыстың бөлектелген желілері
выезд на пожар	өрт сөндіруге шығу
выезд на пожар по сигналу «ТРЕВОГА»	«ДАБЫЛ» белгісі бойынша өрт сөндіруге шығу
выемка	ойық
выживание при пожаре	өрттен аман қалу
выжигание	күйдіру
выкачивание воды из скважин	ұңғыдан су тартып шығару
выключатель	ажыратқыш
выключатель масляный	майлы сөндіргіш
выключатель пожарной системы	өрт сөндіру жүйесін ажыратқыш
выливаться	асып төгілу
выполнение мероприятий по наблюдению, контролю обстановки и прогнозированию ЧС	жағдайды қадағалау, бақылау және төтенше жағдайларға болжам жасау шараларын орындау
выполнение предписания и иных законных требований органов противопожарной службы	өрттен қорғау қызметтері органдарының ескертпелері мен өзге де заңды талаптарының орындалуы
выполнение проектно-изыскательных работ	жобалық-іздеу жұмыстарын орындау
выпрямитель	түзеткіш
высокопроходимая техника	өту мүмкіндігі жоғары техника
высокоточное	дәл тиетін
высота водосливной стенки	суағар қабырғасының биіктігі
высота волны	толқын биіктігі
высота динамическая	динамикалық биіктік
высота капиллярного поднятия	кылтүтіктік көтерілу биіктігі

высота напора	қысымның жоғарылығы
высота напорная	арындық биіктік
высота относительная	салыстырмалы биіктік
высота подъема уровня воды	су деңгейінің көтерілу биіктігі
высотные дома	биік үйлер
высотный ядерный взрыв	биіктегі ядролық жарылыс
высотометр	биіктік өлшеуіш
выставка пожарная	өрт сөндіру көрмесі
высылка подкрепления к месту тушения пожара	өрт сөндіру орнына қосымша күш жіберу
выхлоп	тұтанған газдың шығуы
выявление и оценка радиационной обстановки	радиациялық жағдайды анықтау және бағалау
вьюга	бұрқасын
вязкость жидкости молекулярная	сұйықтың молекулалық тұтқырлығы
вязкость жидкости турбулентная	сұйықтың буырқану тұтқырлығы
вязкость пены	көбіктің тұтқырлығы
вязкотекучесть	тұтқыр аққыштық

Г

Гагская конвенция	Гаага конвенциясы
гавань	айлақ
газ природный	табиғи газ
газ сжиженный	сұйылтылған газ
газ угарный	иісті газ
газ ядовитый	улы газ
газифицированный	газ жүргізілген
газовая атака	газды шабуыл
газовая скважина	газ ұңғымасы
газовое хозяйство	газ шаруашылығы
газодымозащитная служба	газ-түтіннен қорғау қызметі
газоиспользующие установки	газ пайдалану қондырғылары
газоконденсатные и геотермальные месторождения	газконденсатты және геотермальды кен орындары
газонаполнительные и газокomppressorные станции	газ толтыратын және газ компрессорлық станциялар
газонасыщенность	газқаныққандық

газообразные выбросы	газ текті атқылаулар
газоопасные работы	газбен улану қаупі бар жұмыстар
газоопределитель	газ анықтағыш
газоотдача	газ бергіш
газоочистные системы	газдан тазарту жүйелері
газопроводы	газ желілері
газоспасательная часть	газдан құтқару бөлімі
гамма-излучение	гамма-сәулелену
гарнизон пожарной охраны	өрттен қорғау гарнизоны
гасить огонь	отты сөндіру
гейзер	гейзер
гексоген	гексоген
геологическое опасное явление	қауіпті геологиялық құбылыс
геопатогенная зона	геопатогенді аймақ
геофизическое опасное явление	геофизикалық қауіпті құбылыс
геоэкология	геоэкология
герметические двери	ауа өткізбейтін есіктер
герметичный	герметикалық, саңылаусыз
герметизация устья скважины	ұңғыма сағасын тығыз бекіту
гермоклапаны	ауа өткізбейтін клапандар
гибель	опат болу
гибель в огне	өртте қаза табу
гибы	бүгіліс
гигиена катастроф	жойқын апаттар гигиенасы
гигиенический диагноз в чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайдағы гигиеналық диагноз
гигиенический норматив	гигиеналық норматив
гигроскопичность	ылғал тартқыш
гидравлически опасный объект	гидравликалық қауіпті объект
гидрант наземный	жер үстіндегі гидрант
гидродинамическая авария	гидродинамикалық апат
гидродинамические опасные объекты	гидродинамикалық қауіпті объект
гидродинамическое опасное явление	гидродинамикалық қауіпті құбылыс
гидрокостюмы мокрого и сухого типа	құрғақ және ылғалды түрдегі гидрокостюмдер
гидрологическая станция	гидрологиялық станция

гидрологические наблюдения	гидрологиялық қадағалау
гидрологический пост	гидрологиялық бекет
гидрологический прогноз	гидрологиялық болжау
гидрологическое опасное явление	гидрологиялық қауіпті құбылыс
гидрометеорологическая служба	гидрометеорологиялық қызмет
гидрометеорологическое обеспечение	гидрометеорологиялық қамтамасыз ету
гидрометеорологическое обеспечение мероприятий гражданской обороны	азаматтық қорғаныс іс-шараларын гидрометеорологиялық қамтамасыз ету
гидрометеорология	гидрометеорология
гидротехнические и инженерно-геологические защитные мероприятия	гидротехникалық және инженерлік-геологиялық қорғау шаралары
гидротехнические сооружения	гидротехникалық құрылыс
гидроузлы	гидротораптар (гидрожелілер)
гильза	оқпан
гипотеза	болжал, гипотеза
гипоцентр	кіндік
гипоцентр землетрясения	жер сілкінісінің кіндігі
главное водосбросное сооружение	бас суқашыртқы құрылысы
главный толчок	бас дүмпу
глина огнеупорная	отқа төзімді сазбалшық
глинистый раствор	саз ерітіндісі
глобальная (национальная)	жаһандық (ұлттық)
глобальная (национальная) чрезвычайная ситуация	жаһандық (ұлттық) төтенше жағдай
глобальная безопасность	жаһандық қауіпсіздік
глобальная чрезвычайная ситуация	жаһандық төтенше жағдай
глобальное потепление	жаһандық жылыну
глобальные (национальные) интересы Казахстана	Қазақстанның жаһандық (ұлттық) мүддесі
глобальные риски и угрозы человеку	адамға төнген жаһандық қауіп пен қатер
глобальный масштаб распространения ЧС	ТЖ таралуының барынша ауқымды көлемі
глубина строя	сап ұзындығы
глубоководные подводные аппараты	тереңге түсуге арналған су асты аппараттары

глубоководный водолазный спуск	аса тереңдікке түсуі
глуши двигатель	қозғалтқышты өшір
глушитель	тұншықтырғыш
глыба	шойтас
газодымозащитник	газ түтіннен қорғағыш
головка для подключения рукавов к пеногенератору	жеңді көбік генераторына қосуға арналған бастиек
головка переходная соединительная	жалғастырушы өтпелі бастиек
головка спринклерная с вертикальной установкой вверх	жоғары қаратылып тігінен қондырылған су шашатын түтіктің бастиегі
головные уборы надеть	бас киім(ің) ді ки
головные уборы снять	бас киім(ің) ді шеш
гололед	көктайғақ
горелка керосиновая	жанар-жағар май жанарғысы
горение беспламенное	жалынсыз жану
горение взрывчатого вещества	қопарылған заттың жануы
горение затяжное	бықсып жану
горение интенсивное	қаулап жану
горение нерегулируемое	ретсіз жану
горение пламенное	жалын шыға жану
горение по наружной поверхности	сыртқы бетінің жануы
горение поверхностное	үстірт жану
горение с сильным задымлением	қатты түтіндеп жану
горно-буровой инструмент	тау-кен бұрғылау аспаптары
горно-спасательная часть	тау-кен құтқару бөлімі
горношахтное оборудование	тау-кен шахта жабдықтары
горные выработки	тау-кен орындары
горные склоны	тау беткейлері
горный надзор	тау-кендік қадағалау
горный удар	тау сокқысы
городские управления по ЧС	ТЖ қалалық басқармасы
горючее вещество	жанғыш зат
горюче-смазочные материалы	жанар-жағармай материалдары
горючесть	жанғыштық
горючесть строительных материалов	құрылыс материалдарының жанғыштығы

горючий	жанғыш
горячая точка	шиеленіс ошағы
горящий	жанып жатқан
госпиталь	госпиталь
госпиталь аэромобильный	аэромобильді госпиталь
гостехнадзор	мемтехқадағалау
государственная наблюдательная сеть	мемлекеттік қадағалау жүйесі
государственная политика в области гражданской обороны	азаматтық қорғаныс саласындағы мемлекеттік саясат
государственная политика в области обеспечения безопасности жизнедеятельности населения	халықтың тіршілік әрекетінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы мемлекеттік саясат
государственная экспертиза в области защиты населения и территорий от чрезвычайных ситуаций	халықты және аумақты төтенше жағдайлардан қорғау саласындағы мемлекеттік сараптау
государственное экологическое нормирование	мемлекеттік экологиялық нормалау
государственный учет пожаров и их последствий	өрттер және олардың зардаптарын мемлекеттік есепке алу
государственная ветеринарная служба	мемлекеттік мал дәрігерлік қызмет
государственная инспекция по предупреждению и ликвидации чрезвычайных ситуаций	төтенше жағдайлардың алдын алу және оны жою жөніндегі мемлекеттік инспекция
государственная лесная охрана	мемлекеттік орман күзеті
государственная поддержка аварийно-спасательных служб и формирований	апаттық-құтқару қызметтері мен құрылымдарды мемлекеттік қолдау
Государственная политика в области гражданской обороны	азаматтық қорғаныс саласындағы мемлекеттік саясат
Государственная политика в области обеспечения безопасности жизнедеятельности населения	халық тыныс-тіршілігінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы мемлекеттік саясат
государственная политика в области предупреждения и ликвидации чрезвычайных ситуаций	төтенше жағдайлардың алдын алу және оны жою саласындағы мемлекеттік саясат
государственная противопожарная служба	мемлекеттік өртке қарсы қызмет

государственная санитарно-эпидемиологическая служба	мемлекеттік санитарлық-эпидемиологиялық қызмет
государственная служба наблюдения за состоянием окружающей среды	қоршаған ортаның жағдайын бақылайтын мемлекеттік қызмет
государственная экологическая экспертиза	мемлекеттік экологиялық сараптау
государственное экологическое нормирование	мемлекеттік экологиялық нормалау
государственный надзор по карантину растений	өсімдіктер карантині бойынша мемлекеттік қадағалау
государственный пожарный контроль	мемлекеттік өртті бақылау
государственный пожарный надзор	мемлекеттік өртті қадағалау
государственный санитарно-эпидемиологический контроль	мемлекеттік санитарлық-эпидемиологиялық бақылау
государственный санитарно-эпидемиологический надзор	мемлекеттік санитарлық-эпидемиологиялық қадағалау
государственный экологический контроль	мемлекеттік экологиялық бақылау
государственный энергетический надзор	мемлекеттік энергетикалық қадағалау
готовность	даярлық
готовность войск гражданской обороны	азаматтық қорғаныс әскерлерінің даярлығы
готовность медицины катастроф	апаттар медицинасының дайындығы
готовность подразделений противопожарной службы организаций	ұйымдардың өрттен қорғау қызметтері бөлімшелерінің әзірлігі
град	бұршақ
град крупный	ірі бұршақ
гражданская оборона	азаматтық қорғаныс
гражданские организации	Азаматтық қорғаныстың азаматтық ұйымдары
Гражданской обороны	азаматтық газқағар
гражданский противогаз	1. жота 2. жал, қыр
гребень	толқындар жотасы
гребень волн	найзағай
гроза	найзағай разрядтары
грозовые разряды	найзағайдан қорғану
грозозащита	

гром	күннің күркіреуі
громкоговоритель	дауыс зорайтқыш
груз опасный	қауіпті жүк
грузоподъемность	жүк көтеру қабілеті
грузоподъемные краны	жүк көтеру крандары
грузоподъемный	жүк көтергіш
грузы водолазные свинцовые	қорғасын сүңгуірлік жүктері
группа (звено) радиационно-химической разведки	радиациялық химиялық барлау тобы (буыны)
группа критическая	сынақ тобы
группа радиационной и химической разведки	радиациялық және химиялық барлау тобы
группировка сил гражданской обороны	азаматтық қорғаныс күштерінің топтасуы
групповое оружие	топтық қару
гуманитарная катастрофа	гуманитарлық жойқын апат
гуманитарная операция	ізгілік операциясы
гуманитарная помощь	ізгілік көмек
	Д
давление атмосферное	ауа қысымы
давление в пожарном рукаве	өрт сөндіру жеңіндегі қысым
давление гидродинамическое	гидродинамикалық қысым
давление горное	тау қысымы
давление горных пород	тау жыныстарының қысымы
давление опорное	тірек қысымы
давление ударной волны	соққы толқын қысымы
дайка	сығылма
дальняя связь	алыс байланыс
дальнобойность	алысқа ату
дальность полета струн	шапшып ағу қашықтығы
дальность связи	байланыс қашықтығы
дальняя авиация	шалғайға ұшатын авиация
дамба	бөгет
данные	деректер
датчик	құрылғы, тетік, беріліс
датчик воспламенения	тұтану берілісі

два шага вперед	екі адым алға
движение винтовое	бұрандалы қозғалыс
движение вращательное	айналмалы қозғалыс
движение переносное	көшірмелі қозғалыс
движение циклическое	қайталама қозғалыс
двухпостовая телефонная станция	екі бекетті телефон станциясы
двухшереножный строй	екі қатарлы сап
деблокирование	бұғаттан шығару
деблокирование пораженных	жаракат алған адамдарды бұғаттан шығару
дегазационный пункт	газсыздандыру бекеті; газдан арылту бекеті
дегазация	газсыздандыру
деградация среды	органың құлдырауы
дееспособность граждан	азаматтардың әрекет ету қабілетсіздігі
дежурная служба	кезекшілік қызмет
дежурная служба пожаротушения	кезекші өрт сөндіру қызметі
дежурно-диспетчерская служба	кезекші-диспетчерлік қызмет
дезактивационная техника	залалсыздандыру техникасы
дезактивационная установка	залалсыздандыру қондырғысы
дезактивационное устройство	залалсыздандыру құрылғысы
дезактивация	залалсыздандыру
дезактивация местности	жерді залалсыздандыру
дезактивация сооружений	құрылысты залалсыздандыру
дезактивация средств производства	өндіріс құралдарын залалсыздандыру
дезактивация транспорта	көлікті залалсыздандыру
дезактивизация переплавкой	қайта балқытып залалсыздандыру
дезактивизация погружением	батырып залалсыздандыру
дезактивизация сорбентами	сорбентпен залалсыздандыру
дезактивизация, дегазация объектов и местности	жергілікті жерді және объектілерді дезактивизациялау, залалсыздандыру
дезактивизирующая паровая смесь	залалсыздандыратын булы қоспа
дезактивизирующие вещества	залалсыздандыратын зат
дезинсекция	дезинсекция
дезинфекционная камера	дезинфекциялық камера

дезинфекционные подразделения	дезинфекциялық бөлімшелер
дезинфекция	дезинфекция
дезодорация	тазарту
действенные меры	пәрменді шаралар
действие взрыва	жарылыс әсері
действие при возникновении пожаров	өрт пайда болғандағы әрекет
действие факторов пожара	өрт факторларының әсері
действительность огня	оттың нақтылығы
декларация безопасности гидротехнического сооружения	гидротехникалық құрылыстың қауіпсіздік декларациясы
декларация безопасности промышленного объекта	өнеркәсіптік объектінің қауіпсіздік декларациясы
декадно-шаговый искатель	ондық-қадамдық іздеуіш
демаскирующие	бүркенішті ашу
демаскирующие признаки объектов экономики	экономикалық объектілердің бүркеніштерін ашу белгілері
демеркуризация	сынаптан тазалау
демонтаж	бөлшектеу
день спасателя	құтқарушылар күні
департамент предупреждения ЧС	ТЖ алдын алу департаменті
депо пожарное	өрт сөндіру депосы
дератизация	дератизация
детоксикация	удан тазарту
детонация	детонация
дефект	ақау
дефектоскоп	ақаутапқы
дефолианты	дефолиант
деформирован	деформацияланған
дешифрирование аэрофотоснимков	аэрофототүсірімдерді айқындау
дезинфекционно-душевая установка	дезинфекциялық себезгі құрылғысы
деяние	әрекет
деятельность	іс-әрекет, қызмет
диверсия	диверсия
динамит	динамит

диоксины	диоксиндер
дислокация оперативных сил и средств	шұғыл күштер мен құралдарды орналастыру
дистанционная трубка	өріс түтігі
дистанционный вызов	аралық /қашықтан/ шақыру
дистанция	арақашықтық
дифосген	дифосген
длина выдвигения колена	иіннің шығу ұзындығы
длина выдвигения колена пожарной лестницы	өрт сөндіру сатысы иінінің шығу ұзындығы
добровольная пожарная дружина	ерікті өрт сөндірушілер жасағы
добровольные аварийно-спасательные формирования	ерікті апаттық-құтқару құралымдары
добровольные газоспасательные дружины	ерікті газдан құтқару жасақтары
добровольные противопожарные формирования	ерікті өртке қарсы құралымдар
добровольный пожарный	ерікті өрт сөндіруші
доврачебная медицинская помощь	дәрігерге дейінгі медициналық көмек
доврачебная помощь	дәрігерге дейінгі көмек
догорание	жанып біту
дождь кислотный	қышқыл жаңбыр (қышқыл жауын-шашындар)
доза в органе или ткани	органдағы немесе талшықтағы мөлшер
доза ионизирующего излучения	иондаушы сәуле мөлшері
доза предельно допустимая	шекті жіберілетін мөлшер
доза предотвращаемая	алдын алу мөлшері
доза смертельная	өлімге апаратын мөлшер
доза токсичная	улы мөлшер
доза эффективная	тиімді мөлшер
доза эффективная (эквивалентная) годовая	жылдық тиімді (эквивалентті) мөлшер
доза эффективная коллективная	ұжымдық тиімді мөлшер
доза вещества, воздействующего на организм	ағзаға ықпал ететін мөлшерлі зат
дозиметр	дозиметр
дозиметрический контроль	дозиметрлік бакылау
дозиметрический прибор	дозиметрлік аспап

дознание по делам о пожарах	өрт туралы істер жөнінде алдын ала анықтау
дозорная машина	шолғын машинасы
донесение о пожаре	өрт туралы хабар жеткізу
донесение об обеспечении формирования ГО	АҚ құрамаларын қамтамасыз ету туралы хабарлама
дополнительная трансмиссия специальных агрегатов пожарных машин	өрт сөндіру автомобильдерінің арнайы агрегаттарының қосымша трансмиссиясы
дополнительные силы и средства	қосымша күштер мен құралдар
допустимая глубина водолазного спуска	суға түсуге шектеулі терендік
допустимое воздействие на экосистему	экожүйеге рұқсат етілген әсер
допустимый уровень загрязнения	ластанудың жол берілген деңгейі
допустимый уровень облучения	сәулеленудің жол берілген деңгейі
допустимый уровень риска аварии гидротехнического сооружения	гидротехникалық құрылыстардағы апат қаупінің рұқсат деңгейі
дорожно-транспортное происшествие	жол-көлік оқиғасы
достаточность	жеткіліктілік
дренчерная завеса	дренчерлік шымылдық
дренчерные установки	дренчерлік қондырғылар
дрессель регулируемый	реттемелі дроссель
дубликсная связь	дублексті байланыс
дым едкий	ащы түтін, улы түтін
дым душливый	тұншықтыратын түтін
дымозащищенный	түтіннен қорғалған
дымосос	түтін тартқыш
дымоудаление	түтінді шығару
дымоход	түтіндік, өңеш
дымоход в кирпичной кладке	кірпіштен қаланған түтіндік
дымы (аэрозоли)	түтіндер (аэрозольдер)
дыхание затрудненное	тынысы тарылу
дыхание искусственное	жасанды дем беру
дыхательный аппарат	тыныс алу аппараты

единая авиационно-поисковая служба

единая дежурно-диспетчерская служба

единая система мониторинга ЧС

единица глубины

единица измерений напряжений

единица объема

единица освещения

единица площади

единый сигнал ГО

едкие вещества

едкий

ежи

емкость

емкость для воды и пенообразователя

емкость канала связи

емкость резервуара

естественная помеха

естественное укрытие

естественные препятствия

естественный откос

жаропрочность

жароупорный

жаростойчивый

железнодорожная авария

железо балочное

железо болтовое

железо оцинкованное

железобетонное сооружение

Е

біртұтас авиациялық-іздеу қызметі

біртұтас кезекші-диспетчерлік қызмет

ТЖ мониторинг жүргізудің біртұтас жүйесі

терендік бірлігі

кернеу өлшемінің бірлігі

көлем бірлігі

жарықтандыру бірлігі

аудан бірлігі

АҚ біртұтас дабылы

ащы заттар

ащы

тосқауыл

сыйымдылық

су мен көбіктендіргішке

арналған сыйымдылық

байланыс арнасының сыйымдылығы

құйғының /резервуардың/ сыйымдылығы

табиғи кедергілер

табиғи паналар

табиғи кедергілер

табиғи құлама, еңіс

Ж

ыстыққа төзімділік

қызуға төзімді

қызуға берік

теміржол апаты

аркалық темір

бұрандамалық темір

мырышталған темір

темірқұйматасты құрылыс

желоб	науа
жертва пожара	өрттің құрбаны
жертвы войны	соғыс құрбандары
жесткий контроль	қатаң бақылау
жженный кирпич	қыш
живучесть	өміршендік
живучесть объекта экономики	экономикалық объектінің өміршендігі
живучесть экономики	экономиканың өміршендігі
жизнедеятельность	тіршілік әрекеті
жизнеобеспечение	тіршілікті қамтамасыз ету
жизнеобеспечение населения в чрезвычайных ситуациях	төтенше жағдайлар кезінде халықтың тыныс-тіршілігін қамтамасыз ету
жизнеобеспечивающие средства	тіршілік қамтамасыз ету құралдары
жизнеспособность	тіршілік ету қабілеттілігі
жилая площадь	тұрғын алаң
жилет ВСД	ВСД жилеті
жилет спасательный	қорғаушы көкірекше /жилет/
	3
заболачивание	батпақтану
заболеваемость населения	халықтың ауыруы
забор воды	су жинау
завал	үйінді
завалы (аварийная среда из твердых элементов)	кептелу; үйінділер (қатты элементтерден пайда болған апаттық орта)
завод нефтеперерабатывающий	мұнай өңдейтін зауыт
заводь	тұйықсу
загазованность	газданғандық
заглушка	тығын, бітеуіш
загорание повторное	қайта жану, қайта тұтану
загородная зона	қала сыртындағы аймақ
загрязнение	ластау
загрязнение	ластану
загрязнение водной среды	су ортасының ластануы

загрязнение поверхности неснимаемое (фиксированное)	ластанудың алынбайтын беті (белгіленген)
загрязнение поверхности снимаемое (нефиксированное)	ластанудың алынатын беті (белгіленбеген)
загрязнение почвы	топырақтың ластануы
загрязнение радиоактивное	радиоактивтік ластану
загрязнение тепловое (термальное)	жылы ластану (термалды)
загрязнение шумовое	шумен ластану
загрязнитель(и)	ластағыш(тар)
загрязняющее вещество	ластағыш зат
задачи по ликвидации последствий пожара	өрт зардабын жою міндеттері
задвижка гидранта	гидранттың ысырмасы
задымление	түтіндеу
задымление контролируемое	бақыланатын түтіндеу
зажигание	жағу, тұтату, оталдыру
зажигание автоматическое	автоматты оталдыру
зажигательное оружие	өртегіш қару
зажигательные вещества	өртегіш заттар
зажим рукавный	жең қысқышы
зажор	мұз кептелісі
заземление	жерге қосу
зазор	саңылау
заклиненный штырь	сыналанған қадашық, істік
Закон(ы) об охране природы	Табиғатты қорғау туралы заң
Законы и обычаи войны	Соғыс заңдары мен дәстүрлері
закрытие связи	байланысты жабу
залом	үйінді
замер сопротивления	кедергіні өлшеу
замер сопротивления изоляции	оқшаулау кедергісін өлшеу
замерзать	тоңу
замкнутое пространство	тұйықталған кеңістік
заморозки	үсік
замысел учения	оқу-жаттығудың мақсаты
заносы	борасындар
запал	тұтандырғыш
запасной командный пункт	қосалқы командалық пункт
запорно-пусковое устройство	ілімекті-жүргізу қондырғысы

заправиться	жинақтал
запретная зона	тыйым салынған аймақ
запроектная авария	жоба сыртындағы апат
запруда	бөгесін
заражение	жұқтыру, зақымдану, бүліну
заражение бактериальное	бактериялық зақымдану
заражение местности	жергілікті жердің зақымдануы
заражение химическое	химиялық зақымдану
засада	торуыл
засечка ядерных взрывов	ядролық жарылыстарды белгілеу
заслон	тосқауыл
заслонка пожарная	өрт сөндіруге арналған жапқыш
засоление	тұздану
засоление вод	сулардың тұздануы
засоление почв	топырақтың тұздануы
застрахованный	сақтандырылған
засуха	құрғақшылық
затвор	ысырма, сұқпа, шаппа
затвор оружия	қарудың шаппасы
затонувший объект	суға батқан объекті
затопление	су басу
затопление местности	жерді су басу
затор	кептеліс
захоронение трупов	өліктерді жерлеу
защита культурных материальных ценностей	мәдени материалдық құндылықтарды қорғау
защита водосточников и систем водоснабжения от заражения и загрязнения	су көздері мен сумен қамтамасыз ету жүйелерін зақымдану мен ластанудан қорғау
защита войск (сил) от оружия массового поражения	әскерді (күштерді) жаппай жаралану қаруларынан қорғау
защита животных и растений	жануарлар мен өсімдіктерді қорғау
защита информации	ақпараттық қорғау
защита медицинская	медициналық қорғау
защита населения	халықты қорғау
защита объектов экономики от поражения	экономика объектілерін зақымданудан қорғау
защита от наводнений	су басудан қорғау

защита от обычного высокоточного оружия	қарапайым жоғары дәлдіктегі қарудан қорғану
защита от оружия массового поражения	жаппай қырып-жою қаруынан қорғану
защита от перегрева	қызып кетуден қорғау
защита продовольствия пищевого сырья и кормов от заражения и загрязнения	тамақ шикізаты мен азықтары өнімдерін ластану мен зақымданудан қорғау
защита сельскохозяйственных животных от заражения и загрязнения	ауыл шаруашылығы жануарларын зақымдану мен жараланудан қорғау
защита территории	аумақты қорғау
защитная дамба	қорғау бөгеті
защитная одежда	қорғаныс киімі
защитное сооружение	қорғаныс ғимараты (құрылысы)
защитные меры при радиационной аварии	радиациялық апат кезіндегі қорғану шаралары
защитные свойства местности	жердің қорғану қасиеті
защитные сооружения ГО	АҚ қорғану ғимараттары
защитология	қорғаутану
защищенность	қорғалу
защищенность информации	ақпараттық қорғалу
защищенность объекта (системы)	объектінің (жүйенің) қорғалуы
звено связи	байланыс буыны
здание огнестойкое	отқа төзімді ғимарат
здание повышенной этажности	қабаттылығы жоғары ғимарат
здание с деревянным каркасом	ағаш қаңқалы ғимарат
здание сборное	құрастырмалы ғимарат
здание унифицированное	бірыңғайланған ғимарат (біріздендірілген)
здания и сооружения	үйлер мен ғимараттар
землетрясение	жер сілкінісі; зілзала
зеркало грунтовых вод	ызасудың беті
золашлакоотвалы	күл-кож төгінділері
зоман	зоман
зона	аймақ, белдем
зона аридная	қуаң аймақ
зона бедствия	апат аймағы
зона биологического поражения	биологиялық зақымдану аймағы

зона боевых действий	ұрыс-қимылдар аймағы
зона вероятного затопления	су басуы ықтимал аймақ
зона вероятного катастрофического затопления	ықтимал апаттық су басу аймағы
зона вероятной чрезвычайной ситуации	ықтимал төтенше жағдай аймағы
зона возможного разрушения	қирауы ықтимал аймақ
зона возможного химического заражения	химиялық бүлінуі ықтимал аймақ
зона временного отселения	уақытша көшіру аймағы
зона завалов	үйінді аймағы
зона загородная	қала сырты аймағы
зона заражения	зақымдану (бүліну) аймағы
зона затопления	су басу аймағы
зона захоронения	көму аймағы
зона защитных мероприятий	қорғау іс-шаралары аймағы
зона избыточного увлажнения	аса ылғалды аймақ
зона катастрофического затопления	жойқын апаттық су басу аймағы
зона наблюдения	бақылау аймағы
зона наибольшего развития пожара	өрттің ең көп таралған аймағы
зона опасного радиоактивного поражения	қауіпті радиоактивті зақымдану аймағы
зона подтопления	су басу аймағы
зона пожаров	өрт аймағы
зона поражения	зақымдану аймағы
зона природной чрезвычайной ситуации	табиғи төтенше жағдайлар аймағы
зона радиационной аварии	радиациялық апат аймағы
зона радиоактивного загрязнения	радиоактивті ластану аймағы
зона разрушений	қирау аймағы
зона риска	қауіп-қатер аймағы
зона санитарной охраны	санитарлық қорғау аймағы
зона сплошных пожаров	жаппай өртенген аймақ
зона стихийного бедствия	табиғат апаты аймағы
зона чрезвычайного положения	төтенше жағдай аймағы
зона чрезвычайной ситуации	төтенше жағдай (ахуал) аймағы

зона чрезвычайной
экологической ситуации

зона экологического бедствия

зона экологического кризиса

зона экологического риска

зона экологической катастрофы

зональность

идентификация

токсических веществ

идентификация трупов

избыточное давление

во фронте ударной волны

извещатель автоматический

извещатель дымовой

в системе вентиляции

извещение экстренное

об инфекционной болезни

извилины реки

излом

излучение

измеритель дозы

изморозь

изоляцияционно-ограничительные
мероприятия

изоляция инфекционных больных

имитация пожара

импульс облучения

имущество

имущество Гражданской обороны

инвентаризация возможных
источников аварийных выбросов

инвентаризация защитных
сооружений Гражданской обороны

индивидуальные средства защиты

индивидуальный

перевязочный пакет

төтенше экологиялық жағдай аймағы

экологиялық зілзала аймағы

экологиялық дағдарыс аймағы

экологиялық қауіп-қатер аймағы

экологиялық апат аймағы

аймақтылық

И

улы заттарды идентификациялау

мәйіттерді идентификациялау

ұрма толқын фронтындағы
артық қысым

автоматты хабарлағыш

желдеткіш жүйесіндегі түтінді
хабарлағыш

инфекциялық ауру туралы
шұғыл хабарлау

өзен ирені

омырылым

сәулелендіру

мөлшер өлшегіш

ызғар

оқшаулау-шектету іс-шаралары

инфекциялық ауруларды шеттету

өртке ұқсату

сәулелену импульсі

мүлік

Азаматтық қорғаныс мүлігі

апаттық шығарындылардың
ықтимал көздерін түгендеу

Азаматтық қорғаныстың қорғау
құрылыстарын түгендеу

жеке қорғану құралдары

жеке таңып байлану пакеті

индивидуальный противохимический пакет	жеке химияға қарсы пакет
индивидуальный риск	жеке тәуекел
индивидуальный стиль деятельности	қызметтің жеке стилі
индикация отравляющих веществ	улағыш заттарды сыныптау
инертные материалы	инерттік материалдар
инерция	екпін
инженерная защита населения	халықты инженерлік қорғау
инженерная защита территории и населенных пунктов	аумақ пен елді мекендерді инженерлік тұрғыдан қорғау
инженерная машина разграждения	инженерлік бөгеттеу машинасы
инженерная обстановка	инженерлік ахуал
инженерная разведка	инженерлік барлау
инженерная разведка в зоне ЧС	ТЖ аймағын инженерлік барлау
инженерная техника	инженерлік техника
инженерное обеспечение аварийно-спасательных работ	апаттық-құтқару жұмыстарын инженерлік тұрғыдан қамтамасыз ету
инженерное обеспечение мероприятий Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныс іс-шараларын инженерлік қамтамасыз ету
инженерно-технические мероприятия Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныстың инженерлік-техникалық іс-шаралары
инженерные противолавинные сооружения	тасқындарға қарсы инженерлік ғимараттар
инсектициды	инсектицидтер
инструмент ручной аварийно-спасательный	апаттық-құтқару қол құралы
инструмент спасательный с механическим приводом	механикалық жетекпен құтқаратын аспап
интенсивность	өнімділік, үдемелілік, қарқындылық, екпінділік
интенсивность горения	жану қарқыны
интенсивность инфильтрации	сіңбелену қарқындылығы
интенсивность пожара	жану қарқыны
интервал	аралық
интоксикация (отравление)	улану
интразвуковое оружие	интрадыбыстық қару

инфекционные заболевания	жұқпалы (инфекциялық) ауру
инфекционный подвижной госпиталь	инфекциялық жылжымалы госпиталь
инфекция	инфекция
инфекция особо опасная	аса қауіпті инфекция
инфилтромаер	сіңбе өлшеуіш
информационное оружие	ақпараттық қару
информационно-просветительская помощь	ақпараттық-ағарту көмегі
информационно-психологическая безопасность	ақпараттық-психологиялық қауіпсіздік
информационно-управляющая система	ақпараттық басқару жүйесі
информационно-управляющая система по ЧС	ТЖ жөніндегі ақпараттық басқару жүйесі
информационно-энергетическое воздействие	ақпараттық-энергетикалық ықпал
информация о мерах по выявленным нарушениям	анықталған бұзушылықтар бойынша шаралар туралы ақпарат
информация о состоянии окружающей природной среды	қоршаған табиғи орта жағдайы туралы ақпарат
информация о чрезвычайной ситуации	төтенше жағдай туралы ақпарат
информировать	ақпараттандыру, хабарлау
инфраструктура	инфрақұрылым
инцидент	инцидент
ионизирующее излучение	иондық сәулелендіру
иприт	иприт
искатель повреждений	ақау іздеуіш
искатель-уничтожитель мин	мина іздеуіш-жойғыш
искра	ұшқын
искрогаситель	ұшқын өшіргіш
искроловитель	ұшқын тұтқыш
искусственный	жасанды
испытание для определения рабочих характеристик	жұмыс істеу ерекшелігін анықтауға арналған сынау
испытание на огнестойкость	отқа төзімділігін сынау
исследовательское (опытное) излучение	зерттеулік (тәжірибелік) сәулелендіру

источник биолого-социальной чрезвычайной ситуации	биологиялық-элеуметтік төтенше жағдай көзі
источник возбудителя	қоздырғыш көзі
источник возбудителя инфекционной болезни	инфекциялық ауруды қоздырғыш көзі
источник воздействия на окружающую среду	қоршаған ортаға ықпал ету көзі
источник загрязнения	ластану көзі
источник зажигания	тұтану көзі
источник ионизирующего излучения	иондық сәулелендіру көздері
источник ионизирующего излучения (источник излучения)	иондалған сәулелену көзі (сәулелену көзі)
источник повышенной опасности	жоғары қауіптілік көзі
источник природной чрезвычайной ситуации	табиғи төтенше жағдай көзі
источник радионуклидный закрытый	жабық радионуклидтік көз
источник радионуклидный открытый	ашық радионуклидтік көз
источник техногенной чрезвычайной ситуации	техногендік төтенше жағдай көзі
источник чрезвычайной ситуации	төтенше жағдай көзі
источники электропитания	электрмен қоректендіру көзі
истощение вод	судың азаюы
К	
к бою	ұрысқа
к машинам	машинаға
к оружию	қаруға
кабель воздушный	әуе кәбілі
кабель дальней связи	алыс байланыс кәбілі
кабель между зданиями	ғимараттар арасындағы кәбіл
кабель переходный	ауыспалы кәбіл
кабель с поясной изоляцией	белдеуі оқшауланған кәбіл
кабель системы пожарной сигнализации	өрт дабылын беру жүйесінің кәбілі
кабель-шланговая связка	кәбіл-шлангалы түйін
кабина	кабина

кабрирование	қиғаш көтерілу
кадастр	кадастр
каменная наброска	тас үю
камера защитная детская	балаларды қорғау камерасы
камуфляж	камуфляж
канава	жыра
канал дальней связи	алыс байланыс арнасы
канал обратной связи	кері байланыс арнасы
канат спасательный	құтқару арқаны
карантин	карантин
карантин растений	өсімдіктерді карантиндеу
карантинный объект	карантиндік объект
карст	карст
карта водоснабжения	сумен камтамасыз ету картасы
карта ситуационная	ахуалдық карта
карточка аварийная	апаттық тасымалдау
перевозимого груза	жүгі карточкасы
каска пожарная	өрт сөндіруші каскасы
катаклизм	катаклизм; апат
каталог угроз	қауіп-қатер каталогі
катастрофа	жойқын апат
катастрофическое наводнение	жойқын апатты су басу
катастрофический паводок	жойқын апатты тасқын су
категории населения, обученного по вопросам защиты от чрезвычайных ситуаций	төтенше жағдайдан қорғану мәселелері бойынша білім алған халық санаты
категория радиационного объекта	радиациялық объект санаты
катер	катер (шағын кеме)
катер каютный в комплекте	каюталы катер (шағын кеме)
катер на воздушной подушке	үрмелі катер (шағын кеме)
катер пожарный	өрт сөндіру кемесі
качество связи	байланыс сапасы
квалифицированная медицинская помощь	білікті медициналық көмек
кирпич жароупорный	қызуға төзімді кірпіш
кирпич огнеупорный	отқа төзімді кірпіш
кирпич шлаковый	кож кірпіш
кислород жидкий	сұйық оттегі

кислородное голодание	оттегі жетіспеушілік
кислородно-изолирующий противогаз	оттекті-окшаулағыш газқағар
кислородно-накопительный компрессор	оттекті-жинақтаушы компрессор
кислородные снаряжения	оттек жабдықтары
классификация	жіктеме
классификация и маркировка пожарных машин	өрт сөндіру автомобильдерін таңбалау және жіктеу
классификация опасных химических веществ	қауіпті химиялық заттарды жіктеу
классификация чрезвычайных ситуаций	төтенше жағдайлар жіктемесі; төтенше жағдайларды жіктеу
клетка лестничная незадымляемая	түтіндемейтін сатылы тор
климат	климат
климат аридный	куаң климат
климат социально-психологический	әлеуметтік-психологиялық климат
климатическое (метеорологическое) оружие	климаттық (метеорологиялық) қару
ключ гидрантной крышки	гидрант қақпағының кілті
кнопка аварийной сигнализации	апаттық дабыл беру түймесі
кнопка включения системы пожаротушения	өрт сөндіру жүйесін қосу түймесі
кнопка проверки пожарной сигнализации	өрт дабылын тексеру түймесі
ко мне	бері кел
колебание	ауытқу
колесо лестницы выдвижное	сатының жылжымалы иіні
колесо лопастное	қалақты доңғалақ
колесо рабочее	жұмысшы доңғалақ
количество движения	қозғалыс саны
количество пожаров на единицу площади	аудан (алаң) бірлігіндегі өрт саны
колодец уличного гидранта	көшедегі гидранттың құдығы
колокол пожарный	өрт қоңырауы
колонна	лек
кольцевая сеть	сақиналы желі
кольцевая топология	сақиналы топология

команда	пәрмен
команда перехода	ауысу пәрмені
команда пожаротушения	өрт сөндіру командасы
командно-штабное учение	командалық-штабтық оқу-жаттығу
командный пункт	командалық бекет
комбинированное воздействие	құрамдастырылған ықпал
комбинированное поражение	құрамдастырылған зақымдану
комбинированное тушение	аралас өрт сөндіру
комбинированный способ эвакуации	топтап көшіру әдісі
комиссия по чрезвычайным ситуациям	төтенше жағдайлар жөніндегі комиссия
комиссия по чрезвычайным ситуациям ведомственная	ведомствоаралық төтенше жағдайлар жөніндегі комиссия
комиссия по чрезвычайным ситуациям объектовая	объектілік төтенше жағдайлар жөніндегі комиссия
комиссия по чрезвычайным ситуациям территориальная	аумақтық төтенше жағдайлар жөніндегі комиссия
комиссия эвакуационная	көшті қабылдау комиссиясы
компас	эвакуациялық комиссия
комплекс гражданской обороны объекта экономики	тұсбағдар
комплекс технических средств для ведения работ в чрезвычайных ситуациях	экономикалық объектінің азаматтық қорғаныс кешені
комплекс технических средств пожаротушения	төтенше жағдайлар кезінде жұмыстар жүргізуге арналған техникалық құралдар кешені
комплект вентилируемого снаряжения	өрт сөндірудің техникалық құралдар жинағы
комплект спасательного оборудования	желдеткіштік жабдықтар жинағы
компрессор переносной	құтқару жабдықтарының жиыны
компрессор стационарный	тасымалы компрессор
конвейер	стационарлы компрессор
конвективная неустойчивость	конвейер, науа
конвойный	конвективті тұрақсыздық
консоль (глубинометр+манометр)	айдауыл
конструкция	дем алатын құрылғы (терендікті өлшегіш+ауа өлшегіш)
	конструкция

контактный телефон	байланыс телефоны
континент	құрлық
контролируемый вызов	бақылаудағы шақыру
контроль	бақылау
контроль за окружающей средой	қоршаған ортаны бақылау
контроль ядерных взрывов	ядролық жарылыстарды бақылау
контрольное испытание	бақылау сынағы
контрольный кабель	бақылау кәбілі
контртеррористическая операция	терроризмге (лаңкестікке) қарсы операция
контур связи	байланыс нобайы
конус выноса лавины	көшкіннің ысырынды конусы
конус выноса селя	селдің ысырынды конусы
концентрат дезактивизирующей рецептуры	дезактивациялық рецептура концентраты
концентрация летальная	казалы концентрация
концентрация отравляющих веществ	улағыш заттар шоғыры
концентрация фоновая	фондық концентрация
концепция национальной безопасности	ұлттық қауіпсіздік тұжырымдамасы
координационная группа	үйлестіру тобы
координационная работа	үйлестіру жұмысы
координация деятельности	әрекетті үйлестіру
координация деятельности аварийно-спасательных служб и формирований	апаттық-құтқару қызметтері мен құралымдарының жұмыстарын үйлестіру
корабельные водолазные работы	кемедегі сүнгүірлік жұмыстары
кораблекрушение	кеме апаты
короче шаг	қысқа адымда
корректировка схемы связи	байланыс сұлбасын түзету
косвенный ущерб	жанама зиян
коэффициент	коэффициент
коэффициент возможности ингаляционного отравления	ингаляциялық уланудық ықтимал коэффициенті
коэффициент дезактивации поверхности	беттік дезактивациялау коэффициенті
коэффициент обратной связи	кері байланыс коэффициенті

коэффициент ослабления
ионизирующего излучения

кран перегружатель

кран подъемный

кризис

кризисный центр

критическая величина

инициирующего

взрывного импульса

критическая продолжительность
пожара

критический уровень

круг спасательный

круглосуточный режим работы

кругом

крушение поезда

крыло

крышка люка

аварийного покидания

крюк пожарный

крюк с защелкой

кубический метр

кузов

курсы Гражданской обороны

курсы подготовки

начальствующего состава

пожарной охраны

иондық сәулеленуді әлсіреті

коэффициенті

қайта тиегіш кран

көтергіш краны

дағдарыс

дағдарыс орталығы

бастамашыл жаралыс

импульсінің қауіпті шамасы

аса қауіпті өрт ұзақтығы

қауіпті деңгей

судан құтқару шеңбері

тәулік бойғы жұмыс режимі

айнал

пойыздың күйреуі

қанат

апат кезінде шығатын люктің

қақпағы

өрт сөндіру ілмегі

ысырмалы ілгек

текше метр

шанақ

Азаматтық қорғаныс курстары

өрт сөндіру күзетінің басқару

құрамын даярлау курсы

Л

лава

лавина

лавиноопасная территория

лавовый поток

лагерь

лазерное оружие

лампа накаливания

ландшафтный пожар

ласты ножные (пара)

лава

көшкін

көшкін қауіпті аумақ

лава ағыны

қосын

лазерлік қару

қыздыру шамы

ландшафтық өрт

ескекеяк

лебедка	шығыр
легирование	қоспалау, қосындылау
легкий защитный костюм	жеңіл қорғаныш костюмі
легковоспламеняющиеся жидкости	тез жанғыш сұйықтар
легководлазное снаряжение	жеңіл сүңгуірлік жабдықтар
легковоспламеняющиеся горючие жидкости	жеңіл тұтанатын жанғыш сұйықтар
легковоспламеняющийся лед фирновый	тез тұтанғыш
ледник	сіремұз
ледовая обстановка	мұздық
ледовая разведка	мұз басу жағдайы
ледовые опасные явления на океанах, морях, озерах и реках	мұзға барлау жасау
ледопад	мұхиттардағы, теңіздердегі, өзендер мен көлдердегі қауіпті мұз құбылыстары
ледорез	мұз жауу
ледоруб	мұз кескіш
ледостав	мұз шапқыш
ледоход	мұзқатқы
ледяной перевал	сең жүру
лесной пожар радиоактивный	мұзбел
лесные горючие материалы	радиоактивті орман өрті
лесные и степные пожары	орман жанғыш материалдары
лесополоса	орман, дала өрттері
лесопосадка	жалағаш
лестница веревочная	ағаш отырғызу
лестница винтовая	арқан саты
лестница маршевая	бұрмалы баспалдақ
лестница наружная пожарная	белдеулі баспалдақ
лестница незадымляемая	сыртқы өрт сатысы
лестница переносная	түтіндемейтін саты
лестница пожарная	тасымалданатын саты
лестница приставная	өрт сатысы
лестница трехколенная	қосалқы, жалғамалы саты
лестница-палка	үш иінді саты
летальная доза	сырық саты
	өлімдік мөлшер

летальный исход	өліммен аяқталу
лечебно-профилактические мероприятия	емдік-профилактикалық іс-шаралар
лечебно-эвакуационное обеспечение населения в чрезвычайных ситуациях	төтенше жағдайларда халықты емдеумен, көшірумен қамтамасыз ету
лечебно-эвакуационные мероприятия	емдеу-көшіру іс-шаралары
лечебные мероприятия	емдеу іс-шаралары
ливень	нөсер
ливнерегулятор	жауынреттеуіш
ликвидатор	жоюшы; жойғыш
ликвидация оставшихся очагов пожара	қалған өрт көздерін жою
ликвидация отходов	қалдықтарды жою
ликвидация пожара	өртті жою
ликвидация последствий чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайлар зардаптарын жою
ликвидация эпидемического очага	эпидемия ошағын жою
линия дальней связи	алыс байланыс желісі
линия действия силы	күштің әсер ету сызығы
линия связи	байланыс желісі
линия электропередачи	электр қуатын тарату желісі
личная безопасность	жеке қауіпсіздік
личный состав формирований ГО	АҚ құрамаларының жеке құрамы
лог	сай
лодка	қайық
лодка металлическая	металл қайық
лодка надувная	үрмелі қайық
лодки различного вида	әртүрлі қайықтар
лодочный мотор	қайық моторы
ложись	жат
ложный вызов	жалған шақыру
локализация	окшаулау; окшауландыру
локализация аварии	апатты окшаулау
локализация выброса (вылива) аварийно-химически опасных веществ	апаттық химиялық қауіпті заттар қалдықтарын (құйындыларын) окшаулау

локализация зоны чрезвычайной ситуации

локализация источника чрезвычайной ситуации

локализация окружающей среды

локализация подземных пожаров

локализация пожара

локальная (частная) чрезвычайная ситуация

локальные установки утилизации и сжигания газообразных выбросов

лом-пробойник

лопасть

лучевая болезнь

льдина

төтенше жағдайлар аймақтарын окшаулау

төтенше жағдайлар көздерін окшаулау

қоршаған ортаны окшауландыру

жерасты өртін окшаулау

өртті окшаулау (тоқтату)

окшау (жеке) төтенше жағдайлар

газ тектес қалдықтарды пайдаланатын және жағатын жергілікті қондырғылар

тескіш, ойғыш

қалақ

сәулелік ауру

сең

М

магазин

магистральная линия связи

магистральная связь

магистральная сеть

магистральный кабель

магнитуда землетрясения

маневр войсками (силами)

Гражданской обороны

маневренно-поисковые группы

маневрирование

маршруты ввода сил

Гражданской обороны в очаге поражения

маршруты эвакуации населения

маска дыхательная с непрерывной подачей кислорода

маска теплозащитная

маскировка

маскировочные средства

массив

оқжатар

магистральдық байланыс желісі

магистральды байланыс

магистральды желі

магистральді кәбіл

жер сілкінісінің магнитудасы

Азаматтық қорғаныс (күштер)

әскерлерінің маневр жасауы

икемділік-іздістіруші топтары

маневр жасау

закымданған жерге Азаматтық қорғаныс күштерін енгізу жолдары

халықты эвакуациялау бағдарғысы

үздіксіз оттегі берілетін

тыныс алу маскасы

жылудан қорғау маскасы

бүркемелену

бүркемелену құралдары

алап

массовые неинфекционные заболевания (отравления)	жаппай инфекциялық емес аурулары (улану)
материал самогасящийся	өзі сөнетін материал
материальная помощь	материалдық көмек
материальные ценности	материалдық құндылықтар
материальный ущерб	материалдық залал
машина радиационной и химической разведки	радиациялық және химиялық барлау машиналары
медико-биологическая защита населения	халықты медициналық-биологиялық қорғау
медико-санитарная разведка	медициналық-санитарлық барлау
медико-санитарное обеспечение в зоне чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайлар аймағын медициналық-санитарлық камтамасыз ету
медико-санитарное обеспечение эвакуации населения	халықты эвакуациялауды медициналық-санитарлық камтамасыз ету
медико-экологическая защита населения	халықты медициналық-санитарлық қорғау
медицина катастроф	апаттар медицинасы
медицинская защита населения	халықты медициналық қорғау
медицинская защита	медициналық қорғау
медицинская обстановка	медициналық жағдай
медицинская помощь	медициналық көмек
медицинская помощь в ЧС	ТЖ кезіндегі медициналық көмек
медицинская разведка	медициналық барлау
медицинская разведка в зоне ЧС	ТЖ аймағындағы медициналық барлау
медицинская сортировка	медициналық сұрыптау
медицинский контроль	медициналық бақылау
медицинский отряд	медициналық жасақ
медицинский пункт оказания помощи при ожогах	күйген кезде көмек көрсететін медициналық пункт
медицинское обеспечение	медициналық (тұрғыдан) камтамасыз ету
медицинское средство индивидуальной защиты	медициналық жеке қорғану құралы
медицинское формирование	медициналық құралым
международная организация Гражданской обороны	Халықаралық Азаматтық қорғаныс ұйымы

международная пожарная конференция	халықаралық өрт сөндіру конференциясы
международный симпозиум по борьбе с пожаром	өртпен күрес жөніндегі халықаралық симпозиум
мерзлота	тоң
мероприятия Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныс іс-шаралары
мероприятия по ликвидации последствий	зардапты жою бойынша іс-шаралар
мероприятия по ликвидации чрезвычайных ситуаций	төтенше жағдайларды жою жөніндегі іс-шаралар
мероприятия по предупреждению чрезвычайных ситуаций	төтенше жағдайлардың алдын алу жөніндегі іс-шаралар
мероприятия по снижению потерь от пожаров	өрт шығынын азайту жөніндегі іс-шаралар
мероприятия противозэпизоотические	эпизоотияға қарсы іс-шаралар
мероприятия санитарно-противозэпидемические в зоне чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайлар аймағындағы санитарлық эпидемияға қарсы іс-шаралар
меры необходимые для локализации пожара	өртті окшаулауға қажетті шаралар
меры по защите материальных ценностей во время тушения пожара	өрт сөндіру кезінде материалдық құндылықтарды қорғау жөніндегі шаралар
меры по предупреждению чрезвычайных ситуаций	төтенше жағдайлардың алдын алу жөніндегі шаралар
меры пожарной безопасности	өрт қауіпсіздігі шаралары
меры предосторожности	сактану шаралары
места дислокации боевых расчетов	әскери бөлімдердің орналасу орындары
места массового отдыха людей	көпшілік демалатын орындар
местная оборона	жергілікті қорғаныс
местная противовоздушная оборона	жергілікті әуе шабуылына қарсы қорғанысы
местная чрезвычайная ситуация	жергілікті төтенше жағдай
местность пожароопасная	өрт қауіпті жер
местный масштаб распространения ЧС	ТЖ таралуының жергілікті ауқымы
место пожара	өрт орны
место проведения пожарных учений и занятий	өрт сөндіру жаттығулары мен оқуларын жүргізу орны

место происшествия	оқиға орны
место установки лестницы	сатыны орналастыратын орын
метель	1. бұрқасын 2. қарлы боран
метель сильная	қатты қарлы бұрқасын (боран)
метеорологическая информация	метеорологиялық ақпарат
метеорологические условия	метеорологиялық жағдайлар
метеорологическое опасное явление	метеорологиялық қауіпті құбылыс
метод обнаружения утечки газа с помощью мыльной пены	сабын көбігінің көмегімен газдың шығуын анықтау әдісі
метод подачи порошка	ұнтақты беру әдісі
метод тушения лесных пожаров взрывами	жарылыс арқылы орман өртін сөндіру әдісі
метеорологическое обеспечение	метеорологиялық қамтамасыз ету
механический источник	механикалық көздер
механический удар	механикалық соққы
механическое (кинетическое) поражение	механикалық (кинетикалық) зақымдану
мина	мина
мини АТС	шағын АТС
миноискатель	мина іздеуіш
многопрофильные профессии	көп салалы мамандықтар
мобилизационная готовность	жұмылдыру дайындығы
мобилизационная готовность сил и средств Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныс күштері мен құралдарының жұмылдыру дайындығы
мобилизационная подготовка	жұмылдыру дайындығы
мобилизационная подготовка сил Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныс күштерінің жұмылдыру дайындығы
мобилизационные мощности	жұмылдыру қуаты
мобилизационный заказ или задание	жұмылдыру тапсырыс немесе тапсырма
мобилизационный резерв	жұмылдыру резерві
мобилизация	жұмылдыру
мобильная группа	жұмылдыру (мобильді топ) тобы
мобильность	ұтқырлық
мобильный отряд	ұтқыр жасак
мобильный пункт	ұтқыр басқару бекеті (пункті)
модель пожара	өрт моделі

мониторинг	мониторинг (зерделеу)
мониторинг авиационно-космический	авиациялық-ғарыштық мониторинг
мониторинг атмосферы	атмосфера мониторингі
мониторинг гидросферы	гидросфера мониторингі
мониторинг лесных пожаров	орман өрттерінің мониторингі; орман өрттеріне мониторинг жасау
мониторинг литосферы	литосфера мониторингі
мониторинг окружающей природной среды, ее загрязнения	қоршаған табиғи орта, оның ластану мониторингі
мониторинг окружающей среды	қоршаған орта мониторингі
мониторинг опасных природных процессов и явлений	қауіпті табиғи үдерістер мен құбылыстар мониторингі
мониторинг радиационный	радиациялық мониторингі
монтаж	1. монтаж 2. құрастыру
монтаж автоматической пожарной сигнализации	автоматты өрт дабылын құрастыру
монтаж и наладка импортных лифтов	импорттық лифтілерді құрастыру және жөндеу
морально-психологическая подготовка военнослужащего	әскери қызметшіні моральдық- психологиялық даярлау
морально-психологическая подготовка населения	халықты моральдық-психологиялық дайындау
моренное озеро	мұздақ көл
мотопомпа пожарная	өрт сөндіретін мотопомпа
моторные лодки	моторлы қайықтар
моторный отсек автомашины	автомашинаның моторлы бөлігі
мощность дозы	мөлшер қуаты
мощность ядерного взрыва	ядролық жарылыс қуаты
мультиплексор каналов связи	байланыс арналарының мультиплексоры

Н

на месте шагом марш	орнында адымда
на первый-второй рассчитайтесь	бірінші-екіншіге санал
на предохранитель	тежегішке қой
наблюдатель пожарный	өртті бақылаушы
наблюдательная сеть	бақылау желісі

наблюдение за окружающей средой	қоршаған ортаны байқау
наблюдение обстановки	жағдайды байқау
наведенная радиоактивность	бағытталған радиоактивтілік; салдарлы радиоактивтілік
наведенная сейсмичность	салдарлы сейсмикалылық
наводнение	су тасқыны; су басу
наводнение ледниковое	мұз тасқыны
нагон воды	айдаған су
нагрузка горючая	жанатын жүктеме
надежность связи	байланыс сенімділігі
назначенный ресурс	тағайындалған ресурс
назначенный срок службы	тағайындалған қызмет мерзімі
назначенный срок хранения	белгіленген сақтау мерзімі
накопление насоса	сорғышты алдын ала толтыру
предварительное	
налево	солға
налево равняйсь	солға түзел
наличие оперативных сил и средств	күш пен құралдардың болуы
наносы влекомые	
напор	ілеспе тосқын
направление	тегеурін, арын
направо	бағыт
направо равняйсь	оңға
напряжение	оңға түзел
напряженность	кернеу
наработка котлоагрегатов	кернеулік
наращивание рукавной линии	қазандық агрегаттарының атқарымы
нарушение правил монтажа электрооборудования	жең (құбыршек) желісін жалғау
нарушение правил пожарной безопасности при проведении огневых работ (обогревания труб, двигателей и пр.)	электр жабдықтарын құрастыру ережелерін бұзу
нарушение правил пожарной безопасности при проведении электрогазосварочных работ	отпен жұмыс жүргізу (құбырларды, қозғалтқыштарды жылыту және өзге жұмыстар) кезінде өрт қауіпсіздігі ережелерін бұзу
	электрмен, газбен балкытып, біріктіру жұмыстарын жүргізу кезінде өрт қауіпсіздігі ережелерін бұзу

нарушение правил пожарной безопасности при эксплуатации бытовых электроприборов

нарушение правил пожарной безопасности при эксплуатации печей

нарушение правил пожарной безопасности при эксплуатации теплогенерирующих агрегатов и устройств

нарушение правил при монтаже теплогенерирующих агрегатов и устройств

нарушение правил технической эксплуатации электрооборудования

нарушение правил устройств и эксплуатации теплогенерирующих агрегатов и установок

нарушение правил устройства и эксплуатации печей

нарушение правил устройства и эксплуатации электрооборудования

нарушение правил эксплуатации бытовых газовых, керосиновых, бензиновых и др. устройств

нарушение связи

нарушение технологического процесса производства

нарушение технологического регламента процесса производства

нарушение требований пожарной безопасности

насадок

насадок для тушения пожаров в дымоходах

насадок пенный

насадок ствола

население сельское

насос водокольцевой

насос воздушный

тұрмыстық электр аспаптарын пайдалану кезінде өрт қауіпсіздігі ережелерін бұзу

пештерді пайдалану кезінде өрт қауіпсіздігі ережелерін бұзу

жылу генераторлық агрегаттар мен құрылғыларды пайдалану кезінде өрт қауіпсіздігі ережелерін бұзу

жылу генераторлық агрегаттар мен құрылғыларды пайдалану ережелерін бұзу

электр жабдықтарын техникалық пайдалану ережелерін бұзу

жылу генераторлық агрегаттар мен қондырғыларды және қондырғыларды пайдалану ережелерін бұзу

пештерді орнату және пайдалану ережелерін бұзу

электр жабдықтарын орнату және пайдалану ережелерін бұзу

тұрмыстық газбен, жермаймен, бензинмен жанатын құрылғыларды және т.б. пайдалану ережелерін бұзу байланыстың бұзылуы

өндірістің технологиялық процесін бұзу

өндіріс процесінің технологиялық регламентін бұзу

өрт қауіпсіздігі талаптарын бұзу

қондырғы

түтіндіктегі өртті сөндіруге арналған қондырғы

көбік қондырғысы

оқпанның саптамасы

ауыл тұрғындары

суы айналмалы сорғы

ауа сорғысы

насос диафрагменный	диафрагмалы сорғы
насос пожарной ручной	қолмен өрт сөндіру сорғысы
насос самовысасывающий	өзі сорып алатын сорғы
насосные станции	сорғы станциялары
наст	қабыршақ мұз
наставление по боевой подготовке	әскери дайындық туралы нұсқау
настил	төсеу, төсем
насыщение газом	газбен қанықтыру
натурный эксперимент	натуралық эксперимент
наука пожарная	өрт сөндіру ғылымы
научное прогнозирование	ғылыми болжау
научно-техническая политика	төтенше жағдайлар қауіпсіздігі
в области безопасности в	саласындағы ғылыми-техникалық
чрезвычайных ситуациях	саясат
научно-техническая политика	Азаматтық қорғаныс саласындағы
в области Гражданской защиты	ғылыми-техникалық саясат
национальное достояние	ұлттық игілік
начальная стадия развития	өрттің бастапқы даму сатысы
пожара	
начальник боевого участка	жауынгерлік бөлім бастығы
начальник Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныс бастығы
начальник караула	қарауыл бастығы
не дающий вспышки	тұтанбайтын
не задымляемые	түтінденбейтін басқыш алаңы
лестничные клетки	
не поддающийся тушению	сөндіруге келмейтін
не установленные причины	анықталмаған себептер
невоенизированные	Азаматтық қорғаныстың
формирования	әскерилендірілмеген
Гражданской обороны	құралымдары
невоспламеняемый	тұтанбайтын, оталмайтын
неделя пожарно-технических	өрттің алдын алу шараларын
мероприятий и пропаганды	насихаттау апталығы
недостаток конструкции и	жылу генераторлық агрегаттардың
изготовление теплогенерирующих	және құрылғылардың
агрегатов и устройств	конструкцияларының жетіспеушілігі
	және оларды жасау
недостаток конструкции	электр жабдықтары
и изготовление	конструкцияларының жетіспеушілігі
электрооборудования	және электр жабдықтарын жасау

независимые источники электроснабжения	электрмен жабдықтаудың тәуелсіз көздері
незаполненное пеной пространство	көбік толтырылмаған кеңістік
неисправность производственного оборудования	өндірістік жабдықтың ақаулылығы
неисправность системы охлаждения аппаратов	аппараттарды салқындату жүйесінің ақаулылығы
неисправность, отсутствие искрагасительных устройств	үшқын сөндіргіш құрылғылардың ақаулылығы, болмауы
нейтрализация аварийно-химически опасных веществ	апаттық химиялық қауіпті заттарды бейтараптандыру
нейтрализация опасных веществ	қауіпті заттарды бейтараптандыру
нейтрализация отходов	қалдықтарды бейтараптандыру (жою)
нейтрализация химически опасных веществ	химиялық қауіпті заттарды бейтараптандыру
неосторожное обращение населения с огнем	тұрғындардың отты қолдану кезінде абайсыз болуы
неосторожное обращение с огнем	отты қолдану кезіндегі абайсыздық
неосторожность при курении в нетрезвом виде	мас күйде шылым шегу кезіндегі абайсыздық
неотложные аварийно-восстановительные работы	шұғыл апаттық-қалпына келтіру жұмыстары
неотложные работы в чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайлар кезіндегі шұғыл жұмыстар
неотложные работы при ликвидации чрезвычайных ситуаций	төтенше жағдайларды жою кезіндегі шұғыл жұмыстар
непогашенный	сөндірілмеген
неполноприводные	толық емес (жартылай) жетекті
неправильное устройство и неисправность отопительных печей и дымоходов	жылыту пештері мен түтіндіктерді дұрыс орнатпау және олардың ақаулықтары
неприкосновенный запас	ұсталмайтын қор
неснимаемое загрязнение поверхности (фиксированное)	үстіңгі беттің алынбайтын ластануы (тіркелген)
несчастный случай	оқыс оқиға
несчастный случай на производстве	өндірістегі оқыс оқиға
нетранспортабельность	көлікте алып жүру мүмкінсіздігі
низина	ойпат

низменность

нож водолазный с ремнем

номер вызова на пожар

норма выброса

норма загрязнения

норма производственная

норматив экологический

нормирование по пределу
огнестойкости

нормирование экологическое

нормы снабжения в
Гражданской обороне

нормы создания эвакуационных
формирований

обвал

обвал ледяной

обвалование водотока

обвалование пожароопасного
объекта

обвалование русла

обвалованная территория

обвалованный водоток

обваловать берега реки

обгоревший

обезболивающие

обеззараживание выброса
аварийно-химически
опасных веществ

обеззараживание

обезопасивание

обеспечение биологической
безопасности

обеспечение водой в зоне
чрезвычайной ситуации

обеспечение действий сил
Гражданской обороны

ойпат

белбеулі сүңгуір пышағы

өрт шақыру нөмірі

зиянды заттардың сыртқа тасталу
мөлшері (нормасы)

ластану нормасы

өндірістік норма

экологиялық норматив

отқа төзімділік шегі бойынша
нормалау

экологиялық нормалау

Азаматтық қорғанысты
жабдықтау мөлшері

эвакуациондық құралымдарды
құру нормалары

О

құлама, опырылым, үйінді, бекітілім

мұз құламасы

су ағыны құлауы

өрт қауіпті объектінің құлауы

өзен арнасының құлауы

бекітілген аумақ

бекітілген су ағытқы

өзен жағасына топырақ үйіп бекіту

өргенген, күйген

ауруды басатын

апаттық химиялық қауіпті заттар
шығарындыларын залалсыздандыру

залалсыздандыру

қатерсіздендіру

биологиялық қауіпсіздікті

қамтамасыз ету

төтенше жағдайлар аймағын

сүмен қамтамасыз ету

Азаматтық қорғаныс күштерінің
іс-қимылдарын қамтамасыз ету

обеспечение жильем в зоне чрезвычайной ситуации

обеспечение коммунально-бытовыми услугами в зоне чрезвычайной ситуации

обеспечение мероприятий Гражданской обороны

обеспечение пожарной безопасности

обеспечение предметами первой необходимости

обеспечение предметами первой необходимости в зоне чрезвычайной ситуации

обеспечение продуктами питания в зоне чрезвычайной ситуации

обеспечение радиационной безопасности

обеспечение сейсмической безопасности

обеспечение экологической безопасности

обесточивание электроустановок

обжигать

обильный снегопад

облако

облако первичное

облако радиоактивное

область воспламенения

обледенение судов

обливать водой

облучение

облучение аварийное

облучение медицинское

обучение населения по Гражданской обороне

облучение планируемое повышенное

төтенше жағдайлар аймағында тұрғын үймен қамтамасыз ету

төтенше жағдайлар аймағын коммуналдық-тұрмыстық қызмет көрсетулермен қамтамасыз ету

Азаматтық қорғаныс іс-шараларын қамтамасыз ету

өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету

бірінші кезектегі қажетті заттармен қамтамасыз ету

төтенше жағдайлар аймағында аса қажетті заттармен қамтамасыз ету

төтенше жағдайлар аймағын азық-түлік өнімдерімен қамтамасыз ету

радиациялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету

сейсмикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету

экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету

электр қондырғыларын тоқтан ажырату

күйдіру

қардың қалың түсуі, қалың қар жауу

бұлт

алғашқы бұлт

радиоактивті бұлт

оталу аймағы

кеменің мұз басуы

су құю

сәулелену

апаттық сәулелену

медициналық сәулелену

Азаматтық қорғаныс жөнінде халықты оқыту

жоспарланған көтеріңкі сәулелену

облучение потенциальное	күшті сәулелену
облучение природное	табиғи сәулелену
облучение производственное	өндірістік сәулелену
облучение профессиональное	кәсіби сәулелену
облучение техногенное	техногендік сәулелену
обмотать	орау, орап байлау
обмундирование	киім-кешек, әскери киім
обмундировать	киім-кешек беру
обнаружение неисправности	ақаудың табылуы
обнаружение пожара	өртті табу
обогрев емкостей для воды, пенообразователя и насосного отсека	су, көбіктендіргіш, сорғышты бөлікті сыйымдылықтарына арналған жылыту
оборонные потребности государства	мемлекеттің қорғаныс қажеттіліктері
оборот	оралым
оборудование аварийно-ремонтное	апаттық жөндеу жабдығы
оборудование автоматического пожаротушения	автоматты өрт сөндіру жабдығы
оборудование для получения пены	көбік алуға арналған жабдықтар
оборудование оперативное территории	жедел аумақ жабдығы
оборудование пожарное	өрт сөндіру жабдығы
оборудование приемных эвакуационных пунктов	қабылдау эвакуациялық пунктерінің жабдықтары
оборудование промежуточных пунктов эвакуации	эвакуацияның аралық пунктерінің жабдықтары
оборудование сборных эвакуационных пунктов	жинақты эвакуациялық пунктерінің жабдықтары
образование дефектов	ақаулардың пайда болуы
образование шуги	қабыршақ мұздың пайда болуы
образующиеся при пожаре потоки воздуха	өрт кезінде пайда болатын ауа ағысы
обратная связь	кері байланыс
обратный канал	кері арна
обратный поток	кері ағыс
обращение с отходами радиоактивными	радиоактивті қалдықтармен үндеу
обрушение	қирау; бүліну; құлау

обрушение строительных конструкций	құрылыс құрастырмаларының құлап қирауы
обрыв	жар
обсервация	обсервация
обстановка определяющая необходимый состав сил и средств	кажетті күш пен құрал құрамын анықтайтын жағдай
обстановка на месте пожара	өрт орнындағы жағдай
обугливание	көмірлену
обучение в процессе исполнения служебных обязанностей	қызметтік міндеттерді орындау үдерісінде оқыту
обучение по вопросам пожарной безопасности	өрт қауіпсіздігі мәселелері бойынша оқыту
обходной маршрут	айналма бағдарғы
обшивка огнеупорная	отқа төзімді қаптама
общее облучение	жалпы сәулелену
общественная система безопасности	қоғамдық қауіпсіздік жүйесі
общественные аварийно-спасательные формирования	қоғамдық апаттық-құтқару құралымдары
общественные пожарные объединения	қоғамдық өрт бірлестігі
объект	объект
объект Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныс объектілері
объект местной обороны	жергілікті қорғаныс объектілері
объект мониторинга	мониторингтік объект
объект народного хозяйства	халық шаруашылығы объектісі
объект обязательного социального страхования от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний	өндірістегі оқыс оқиғалар мен кәсіби аурулардан міндетті әлеуметтік сақтандыру объектілері
объект по уничтожению химического оружия	химиялық қаруларды жою объектісі
объект по хранению химического оружия	химиялық қаруларды сақтау объектісі
объект промышленный, подлежащий декларированию	ресми мәлімдеуге жататын өнеркәсіптік объект
объект радиационный	радиациялық объект
объект с массовым пребыванием людей	адамдар жаппай жиналатын немесе шоғырланатын объектілер
объект экономики	экономикалық объект

объект экспертизы	сараптау объектісі
объектовые	объектілік
объектовые формирования ГО	АҚ объектілік құралымдары
объекты жизнеобеспечения	тіршілікті қамтамасыз ету объектілері
объекты хозяйствования	шаруашылық объектілері
объемный взрыв	ауқымды жарылыс
обычное оружие	қарапайым қару
овраг	жыра; сай
огнепреградитель	от тосқауылы
огнеборец	өртке қарсы күресуші
огневая полоса	психологиялық дайындық
психологической подготовки	өткізуге арналған орын
огневое испытание	отты сынау
огневой шторм	отты шабуыл
огнезащитная обработка	оттан қорғайтын өңдеу
огнемет	от шашқыш
огнемет	отшашар
огненный шар взрыва	жарылыстың отты шары
огнеприпасы	оқ дәрілер
огнестойкость	отқа төзімділігі
огнетушащие вещества	өрт сөндіретін заттар
огнетушитель	өрт сөндіргіш
огнетушитель бромэтиловый	бромэтилді көмір қышқылдық
углекислотный	өрт сөндіргіш
огнетушитель воздушно-механический пенный	ауа-механикалық көбікті
огнетушитель пенный	өрт сөндіргіш
огнетушитель пенный химический	көбікті өрт сөндіргіш
огнетушитель порошковый	химиялық көбікті өрт сөндіргіш
огнетушитель порошковый химический	ұнтақты өрт сөндіргіш
огнетушитель с вытеснением сжатым газом	химиялық ұнтақты өрт сөндіргіш
огнетушитель углекислотный	сығымдалған газбен ығыстырылатын
огнетушитель щелочно-кислотный	өрт сөндіргіш
огнеупорный	көмірқышқылды өрт сөндіргіш
оградительное сооружение	сілтілі қышқылды өрт сөндіргіш
ограничение доступа людей в зоны ЧС	отқа төзімді
	қоршау құрылыстары
	ТЖ аймағына адамдардың
	өтуін шектеу

ограничение подачи воздуха	ауа беруді шектеу
ограничительные мероприятия	шектеу іс-шаралары
одежда непромокаемая	суланбайтын, ылғалданбайтын киім
одежда огнезащитная	оттан қорғайтын киім
одежда пожарная	өрт сөндірушілердің киімі
одежда специальная	арнайы киім
одежда теплоизолирующая	жылудан сақтайтын киім
ожог	күйік
ожидаемая продолжительность предстоящей жизни	алдағы өмірдің болжамды ұзақтығы
оказание первой медицинской помощи	алғашқы медициналық көмек көрсету
окисляющие вещества	тотықтырғыш заттар
окно огнезащищенное	оттан қорғалған терезе
окружающая природная среда	қоршаған табиғи орта
окружающая среда	қоршаған орта
оледенение	мұз басу
опасная зона	қауіпті аймақ
опасное биологическое вещество	қауіпті биологиялық зат
опасное вещество	қауіпті зат
опасное геологическое явление	қауіпті геологиялық құбылыс
опасное гидрологическое явление	қауіпті гидрологиялық құбылыс
опасное метеорологическое	қауіпті метеорологиялық
опасное природное явление	қауіпті табиғи құбылыс
опасное химическое явление	қауіпті химиялық құбылыс
опасное явление	қауіпті құбылыс
опасность	қауіп
опасность в чрезвычайной ситуации	төтенше жағдай қауіпі
опасность загорания при аварии	апат кезінде жану қауіпі
опасность задымления	түтіндеу қауіпі
опасность повышенная	өте жоғары қауіпі
опасность пожарная	өрт қауіпі
опасность пожарных промышленных предприятий	өнеркәсіп кәсіпорнының өртену қауіпі
опасность пожарных складов	қоймалардың өртену қауіпі
опасность потенциальная	ықтимал қауіпі

опасное вещество	қауіпті зат
опасные и вредные производственные факторы	қауіпті және зиянды өндірістік факторлар
опасные производственные объекты	қауіпті өндірістік объектілер
опасные факторы пожара	өрттің қауіпті факторлары
опасный груз	қауіпті жүк
опасный производственный фактор	қауіпті өндірістік фактор
оперативная группа органа управления МЧС	ТЖМ басқару органдарының жедел тобы
оперативная дежурная служба МЧС	ТЖМ жедел кезекші қызметі
оперативная оценка обстановки	жағдайды жедел бағалау
оперативная подготовка к природным чрезвычайным ситуациям	табиғи төтенше жағдайларға жедел дайындық
оперативное время	жедел уақыт
оперативное оборудование территории страны	ел аумағын жедел жабдықтау
оперативное подчинение	жедел бағыныста болу
оперативное реагирование на чрезвычайную ситуацию	төтенше жағдайға жедел ден қою
оперативно-поисковые мероприятия	жедел іздеу іс-шаралары
оперативно-служебная деятельность	жедел-қызметтік жұмыс
оперативно-спасательные отряды	жедел-құтқару жасақтары
оперативный	шұғыл, жедел
оперативный автомобиль высокой проходимости	өту мүмкіндігі жоғары жедел автокөлік
оперативный дежурный	жедел кезекші
оперативный план ликвидации фонтана	атқыламаны жоюдың жедел жоспары
оперативный план тушения пожара	өрт сөндірудің жедел жоспары
оператор связи	байланыс операторы
операции по восстановлению и поддержанию мира	әлемді қалпына келтіру және қолдау жөніндегі операциялар
операция	операция

операция сил Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныс күштері операциясы
оповещать	хабарлау
оповещение	хабарландыру
оповещение заблаговременное	алдын ала хабарлау
оповещение о чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайлар туралы алдын ала хабарлау
оползень	сырғыма; лай көшкіні
оползнение откоса	беткейдің сырғуы
опора	тірек, тіреу
опорно-подвесная	тірек-аспалы
определитель густоты дыма	түтіннің қоюлығын анықтау
опробование	байқау, байқап көру
опрокидывание струи	ағысты аудару, төнкеру
опрос	сұрастыру
опустынивание	жазықтандыру
орган управления системы жизнеобеспечения населения в чрезвычайных ситуациях	төтенше жағдайларда халықты тіршілікпен қамтамасыз ету жүйесін басқару органы
организация ликвидации чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайларды жоюды ұйымдастыру
организация пожарной охраны	өрттен қорғау күзетін ұйымдастыру
организация пожарных исследований	өртті зерттеуді ұйымдастыру
организация потоков	ағыстар жасау
органы государственного надзора за радиационной безопасностью	радиациялық қауіпсіздікті мемлекеттік қадағалау органдары
органы медицинского снабжения	медициналық қамтамасыз ету органдары
органы, осуществляющие управление Гражданской обороной	Азаматтық қорғанысты басқаруды жүзеге асыратын органдар
ориентир, ориентация	бағдар
оросительный канал	суару арнасы
оружие за спину	қару(ды) арқаға
оружие заряжено	қару октаулы
оружие массового поражения	жаппай қырып жою қаруы
оружие на новых физических принципах	жаңа табиғи принциптегі қару
оружие на ремень	қару(ды) белдікке

оружие несмертельного действия (нелетальное)	өлімге апармайтын іс-қимылдар қаруы
оружие разряжено	қару оқтаусыз
осадки	шөгінділер
осадок	тұнба
осветительные средства	жарық түсіру құралдары
освещение	жарық түсіру
освещение аварийное	апат кезінде жарық түсіру
осмотр места пожара	өрт орнын қарау
особо опасная инфекция	аса қауіпті инфекция
особо опасное производство	аса қауіпті өндіріс
особо пожаробезопасное электрооборудование	айрықша өртену қаупі жоқ электр жабдығы
остатки сгорания топлива	жанған отынның қалдықтары
остов	сүйек, тұлға, сүйеніш
островок безопасности	қауіпсіздік шағын аралы
отбой	жат, тара, тоқтат
отвальные смеси	үйінді қоспалар
отверстие высасывающее	соратын тесік
отверстие топочное	от жағатын тесік
отверстия изложницы	құймақалып саңылаулары
ответственность за водоснабжение	сүмен жабдықтауға жауапкершілік
отдел хранения огнеопасных грузов	тез тұтанғыш жүктерді сақтауға арналған бөлім
отделение	бөлімше
отделение связи	байланыс бөлімшесі
отделение, в одну шеренгу	бөлімше, бір қатарға
откачивать воду	суды тартып жіберу
открытые горные работы	ашық тау-кен жұмыстары
отложение	шөгінді
отморожение	үсікке шалдығу
отнесение территорий к группам по гражданской обороне	аумақтарды азаматтық қорғаныс бойынша топтарға жатқызу
отображение обстановки	жағдайды бейнелеу
отравляющие вещества	уландыратын заттар
отряд	жасақ
отряд обеспечения движения	қозғалыспен қамтамасыз ету жасағы

отряд первой врачебной помощи	алғашқы дәрігерлік көмек жасағы
отряд специального назначения	арнайы тағайындау жасағы
отряд экстренного реагирования	шұғыл әрекет ету (ден кою) жасағы
отсек	бөлік
отсек пожарный	өрт сөндіру бөлігі
отселение	көшіру
отселение населения из приграничной зоны	шекара маңы аймағынан халықты көшіру
отставить	тоқтат
отстойник	тұндырғыш
оттепель	жылымық
отходы	қалдықтар
охрана здоровья граждан	азаматтар денсаулығын қорғау
охрана общественного порядка в зоне чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайлар аймағындағы қоғамдық тәртіпті қорғау
охрана окружающей среды	қоршаған ортаны қорғау
охрана пожарная	өрттен қорғау
охрана природы	табиғатты қорғау
охрана труда	еңбекті қорғау
охранно-пожарная сигнализация	өрт күзетінің дабылы
оценка безопасности гидротехнического сооружения	гидротехникалық құрылыс қауіпсіздігін бағалау
оценка обстановки	жағдайды бағалау
оценка риска	қауіп-қатерді бағалау
оценка риска возникновения чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайлар туындау қаупін бағалау
оценка сейсмического риска	сейсмикалық қауіпті бағалау
очаг землетрясения	жер сілкінісінің ошағы
очаг комбинированного поражения	аралас зақымдану ошағы
очаг пожара	өрт ошағы
очаг поражения	зақымдану ошағы
очаг химического заражения	химиялық бүліну ошағы
очаг химического поражения	химиялық зақымдану ошағы
очаг ядерного поражения	ядролық зақымдану ошағы
очистка дымовых труб	түтіндіктерді тазалау
очистка санитарной территории в зоне чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайлар аймағында санитарлық аумақты тазалау

очистные сооружения
очки светозащитные

паводки дождевые
паводки и наводнения
паводковая обстановка
паводок
паводок катастрофический
падение
паек
палатка
панзоотия
паника массовая
панфитотия
парафирование
парниковый (тепличный) эффект
пароперепускные трубы
паспорт безопасности
паспорт безопасности территории
паспорт потенциально химически
опасного объекта
паспорт радиационно-
гигиенической организации
паспорт санитарный
патронтаж
пена сетчатая
пена средней кратности
пенная атака
пеногашение
пеноизоляция
пенообразователь
пеносмеситель
первая медицинская помощь
первичное жизнеобеспечение

тазарту құрылыстары
жарықтан сақтайтын көзілдірік

П

жауынсу тасқыны
су тасқыны және су (айналары) басу
су тасқыны жағдайы
тасқын
апатты тасқын
құлама
бір уақытқа берілетін азық
шатыр
панзоотия
жаппай дүрбелең
панфитотия
парафиндеу
булы (жылулық) эффект
бу өткізгіш құбырлар
қауіпсіздік паспорты
аумақтың қауіпсіздік паспорты
ықтимал химиялық қауіпті
объектінің паспорты
радиациялық гигиеналық ұйым
паспорты
санитарлық паспорт
оқшантай
торлы көбік
еселігі орташа көбік
көбікті шабуыл
көбік басу
көбікпен оқшаулау
көбіктентіргіш
көбік араластырғыш
алғашқы медициналық көмек,
жәрдем
бастапқы тіршілікті
камтамасыз ету

первоочередное
 жизнеобеспечение населения
 в зоне чрезвычайной ситуации
 первоочередные аварийно-
 спасательные работы
 первоочередные аварийно-
 спасательные работы,
 связанные с тушением пожаров
 первоочередные потребности
 населения в ЧС
 перевал
 перевозка опасных грузов
 перевозка химического оружия
 перегорodka
 перегорodka противопожарная
 передавать по радио
 передвижной
 перекал дымохода печи
 перекачка
 перемычка
 перемычка пожарная
 перенос лесопосадок

 переносный
 перенад
 переправа
 переправочные средства
 перечень продукции,
 подлежащей сертификации
 на пожароопасность
 персонал
 песок
 песок для тушения
 пламя турбулентное
 пламягаситель
 план боевой подготовки
 план комплектования
 план ликвидации
 возможных аварий

төтенше жағдайлар аймағындағы
 халықтың бірінші кезекті
 тіршілікпен қамтамасыз ету
 бірінші кезекті апаттық-құтқару
 жұмыстары
 өрт сөндіруге байланысты бірінші
 кезекті апаттық-құтқару
 жұмыстары
 ТЖ кезінде халықтың бірінші
 кезекті қажеттіліктері
 асу
 қауіпті жүктерді тасымалдау
 химиялық қаруды тасымалдау
 арақабырға
 өртке қарсы қалқа /дуал/
 радио арқылы хабарлау
 жылжымалы
 пеш түтіндігінің қызып кетуі
 айдау
 1. жанама, бөгеу 2. далда, мойнақ
 өрт сөндіру бөгеуі
 ағаштарды ауыстыру;
 ағаштарды басқа жерге отырғызу
 ауыспалы
 тік құлама
 өткел
 өткел құралдары
 өрт шығу қаупіне байланысты
 сертификаттауға жататын
 өнімдер тізбесі
 персонал
 құм
 өрт сөндіруге арналған құм
 турбулентті жалын
 жалын сөндіргіш
 жауынгерлік әзірлік жоспары
 жинақтау жоспары
 ықтимал апаттарды жою жоспары

план медико-санитарного обеспечения населения в чрезвычайной ситуации

план приведения в готовность

план эвакуации людей при пожаре

план эвакуации при пожаре

планирование и реализация мероприятий

планирование мероприятий Гражданской обороны

планирование мероприятий по предупреждению чрезвычайных ситуаций

пласт

плата за загрязнение среды

плотина

плотина низко-напорная

плотина селеуловитель

плотность задымления

плотность поражения

площадь зоны возможного заражения

площадь зоны фактического заражения

площадь пожара

плуг пожарный

по местам

по порядку рассчитайтесь

поверхностные объекты

поверхность нагрева

повреждение дымом

повреждение огнем

повышенный риск

поглотитель

поглощенная доза

пограничные ситуации

төтенше жағдайлар

кезінде халықты

медициналық-санитарлық

қамтамасыз ету жоспары

дайындыққа келтіру жоспары

өрт кезінде адамдарды

эвакуациялау жоспары

өрт кезінде эвакуациялау жоспары

іс-шараларды жоспарлау

және іске асыру

Азаматтық қорғаныс

іс-шараларын жоспарлау

төтенше жағдайлардың алдын алу

жөніндегі іс-шараларды жоспарлау

катпар

ортаны ластағаны үшін төлем

бөгет

төмен арынды бөгет

селге қарсы бөгет;

сел токтату бөгеті

түтінденудің тығыздығы

зақымдану тығыздығы

ықтимал зақымдану

аймағының алаңы

нақты зақымданған

аймақтың алаңы

өрттің ауданы

өрт сөндіру соқасы

орындарына

ретімен санал

жер үсті объектілері

қыздыру үсті

түтінмен зиян келтіру

отпен зиян келтіру

қауіптілігі жоғары

сіңіргіш, жұтқыш, сорып алғыш, сорғыш

сіңірілген мөлшер

шекаралық аймақ

пограничные состояния	шекаралық жағдай
под знамя, смирно	туға тіктел
подать команду	пәрмен беру
подача воды в перекачку на большое расстояние	алыс қашықтыққа суды котарып жіберу
подача насоса	сорғыштың тартуы
подача пены	көбік жіберу
подача порошка	ұнтақ жіберу
подвесные лодочные моторы	аспалы қайық моторлары
подвижной противоэпидемический отряд	жылжымалы эпидемияға қарсы жасақ
подвижный пункт наблюдения за состоянием окружающей природной среды, ее загрязнением	қоршаған табиғи орта жағдайын, оның ластануын бақылаудың жылжымалы бекеті
подводно-технические водолазные работы	су астындағы сүңгуірлік техникалық жұмыстар
подводные работы	су асты жұмыстары
подводные работы особого (специального) назначения	айрықша (арнайы) мақсаттағы су асты жұмыстары
подводный аппарат на сжатом воздухе	сығылған ауалы су асты аппараты
подводный потенциально опасный объект	су асты ықтимал қауіпті объект
подготовка войск (сил) Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныс әскерлерін (күштерін) дайындау
подготовка к природным чрезвычайным ситуациям	табиғи төтенше жағдайларға дайындық
подготовка мобилизационная сил Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныс күштерінің жұмылдыру дайындығы
подготовка мобилизационная экономики	экономиканың жұмылдыру дайындығы
подготовка населения к действиям в чрезвычайной ситуации	халықты төтенше жағдайлар іс-қимылдарына дайындау
подготовка объекта народного хозяйства к работе в чрезвычайных ситуациях	төтенше жағдайлар кезінде жұмысқа халық шаруашылығы объектілерінің дайындығы
подготовка системы жизнеобеспечения населения в чрезвычайных ситуациях	төтенше жағдайлар кезінде халықты тіршілікпен қамтамасыз ету жүйесінің дайындығы
подготовка страны к обороне	елдің қорғанысқа дайындығы

подготовка территории к функционированию в чрезвычайных ситуациях	аумақтың төтенше жағдайлар кезінде қызмет етуге дайындығы
поджог в результате небрежности	ұқыпсыздық нәтижесінде өртеу
поджог неумышленный	байкамай өртеу
поджог умышленный	қасақана өртеу
подземные сооружения	жер асты құрылыстары
подземные толчки	жер асты дүмпуі
подпор воздуха	ауаның келуі
подрывка почвы	топырақты қопару
подрывные средства	жару құралдары
подсистема	кіші жүйе
подствольщик	стволмен жұмыс істеу
подсыпка грунта	топырақты себелеу
подтопление	топан су басу
подтянут в строю	сапта жинақы
подъемные сооружения	көтергіш құрылғылар
подъемное устройство	жоғары көтеретін құрылғы
пожар в кольцевом пространстве резервуара с плавающей крышей	қалқымалы шатыры бар резервуардағы сақиналы кеністігіндегі өрт
пожар в результате столкновения	соқтығысу нәтижесіндегі өрт
пожар в результате удара	соққы нәтижесіндегі өрт
пожар запущенный	қараусыз қалған өрт, өршіген өрт
пожар лесной затяжной	созылмалы орман өрті
пожар локализованный	тоқтатылған өрт
пожар с гибелью людей	адамдар опат болған өрт
пожарная команда	өрт сөндірушілер командасы
пожарная лестница	өрт баспалдағы
пожарная опасность	өрт қаупі
пожарная разведка в зоне ЧС	ТЖ аймағында өртті барлау
пожарная связь	өрт байланысы
пожарная сигнализация	өрт дабылы
пожарно-техническая экспертиза	өрт техникалық сараптама
пожарное водоснабжение	өрт сөндіруге арналған су жүйесі
пожарное депо на 6 выездов	6 шығуға арналған өрт сөндіру депосы
пожарно-прикладной спорт	өрт сөндіру-қолданбалы спорты

пожарно-профилактическая работа	өрттің алдын алу жұмысы
пожарно-строевая подготовка	өрт сөндіру-сап дайындығы
пожарно-техническая комиссия	өрт-техникалық комиссиясы
пожарно-техническая экспертиза	өрт-техникалық сараптамасы
пожарно-техническое оборудование, вывозимое на пожарных автомобилях	өрт сөндіру машиналарымен шығарылатын өрт-техникалық жабдықтары
пожарно-техническое обследование	өрт-техникалық тексеру
пожарные нормы и правила	өрт сөндіру нормалары мен ережелері
пожарные пояса	өрт белдеулері
пожарные рукава	өрт жеңдері
пожарные стволы	өрт сөндіру оқпандары
пожарный водопровод	өртке қарсы су құбыры
пожарный газодымозащитной службы	газ түтінінен қорғау қызметінің өрт сөндірушісі
пожарный инвентарь	өрт сөндіру керек-жарағы
пожарный максимум	өрттің жоғары шегі
пожарный отсек	өрт бөлігі
пожарный пик	өрттің қызған уақыты
пожарный пост	өрт сөндіру посты (бекеті)
пожарный учебно-тренировочного центра	оқу-жаттығу орталығының өрт сөндірушісі
пожарный экспонетр	өрт экспонетрі
пожаровзрывоопасный объект	өрт-жарылыс қауіпті объект
пожароопасная зона	өрт қауіпті аймақ
пожароопасность	өрт қаупі
пожароопасный период	өрт қауіпті кезең
пожары и их последствия	өрт және оның салдары
поземка	жаяу борасын
поиск пораженных	зақымданған адамдарды іздестіру
поисковая собака	іісшіл ит; із кесуші ит
поисково-спасательная команда	іздеу-құтқару командасы
поисково-спасательная служба	іздеу-құтқару қызметі
поисково-спасательные работы	іздеу-құтқару жұмыстары
поисково-спасательный летальный аппарат	өлікті іздеу-құтқару аппараты

показатель пожарной опасности, определяемый плотностью заселенности	халықтың орналасу тығыздығымен анықталатын өрт қаупінің көрсеткіші
показатель риска	кәтер көрсеткіші
покров	жамылғы
покрытие	жабылу, бүркеу, жабу
покрытие жаростойкое	ыстыққа төзімді жабын
полшага	жарты адым
поле опасности	қауіпті дала
полевой многопрофильный госпиталь	далалық көп бейінді госпиталь
полководец	қолбасшы
полнолицевая маска	бетке киетін маска
полноприводные	толық жетекті
полный шаг	қалыпты адым
пол-оборота направо	оңға қырында
половодье	су тасу кезеңі
положить оружие	қаруды қой
получил несовместимую травму с жизнью	тіршілік етумен үйлеспейтін жарақат алды
попыньа	жылым
помощь беженцам и иммигрантам	босқындар мен иммигранттарға көмек
помощь при стихийном бедствии	дүлей зілзала кезіндегі көмек
помпа подачи воздуха	ауа беретін помпа
понтонный мост	понтонды өткел
поражающее воздействие	зақымдау әсері
поражающее воздействие источника техногенной чрезвычайной ситуации	техногендік төтенше жағдайлар көзінің зақымдау ықпалы
поражающее воздействие источника чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайлар көзінің зақымдау ықпалы
поражающие факторы биологического (бактериологического) оружия	биологиялық (бактериологиялық) қарудың зақымдау факторлары
поражающие факторы химического оружия	химиялық қарудың зақымдау факторлары
поражающие факторы ядерного оружия	ядролық қарудың зақымдау факторлары
поражающий фактор	зақымдау факторы

**поражающий фактор источника
чрезвычайной ситуации**

поражение

поражение биологическое

**поражение населения в зоне
чрезвычайной ситуации**

поражение объекта экономики

**пораженный в чрезвычайной
ситуации**

**пораженный отравляющим
веществом**

**порог чувствительности
пожарного извещателя**

пороговая токсодоза

поршень

порыв водопровода

**порядок действий
при угрозе ЧС**

**последовательность этапов
развития пожара**

**последствия чрезвычайных
ситуаций**

послойное тушение

пост

**пост радиационно-химического
наблюдения**

постовой

постоянный поток

пострадавший

**пострадавший
в чрезвычайной ситуации**

потенциально опасное вещество

потери безвозвратные

**потери населения
в чрезвычайной ситуации**

потери санитарные

поток

поток напорный грунтовый

течение

төтенше жағдай көзінің зақымдау
факторы

зақымдану

биологиялық зақымдану

төтенше жағдайлар аймағында
халықтың зақымдануы

экономикалық объектінің
зақымдануы

төтенше жағдайдан зақымданған

уландырғыш затпен бүлінген

өрт туралы хабарлағыштың сезгіштік
шегі

улану мөлшерінің шегі

піспек

су құбырының жарылуы

ТЖ қаупі болған кездегі
іс-әрекет тәртібі

өрттің даму сатыларының жүйелілігі

төтенше жағдайлар зардаптары

аралық кабаттарды сөндіру

бекет

радиациялық химиялық бақылау
бекеті

бекетші

тұрақты ағыс

зардап шегуші

төтенше жағдайдан зардап шегуші

ықтимал қауіпті зат

қайтарылмайтын шығындар

төтенше жағдай кезіндегі халық
арасындағы шығын

санитарлық шығындар

ағын

арынды топырақты ағын

ағыс

потоп	топан су
походное положение	жорық жағдайы
походный строй	жорық сап
походный шаг	жорық адымы
почва	топырақ, жер қыртысы
правое плечо вперед	оң иықпен алға
правовое регулирование гражданской защиты	азаматтық қорғауды құқықтық реттеу
правовое регулирование процесса управления техногенным и природным риском	техногендік және табиғи қауіп-қатерді басқару процесін құқықтық реттеу
преграда	бөгет, тосқауыл, кедергі
предвестник землетрясения	жер сілкінісінің белгісі (жаршысы)
предел дозы	мөлшер шегі
предел огнестойкости	өртке төзімділік шегі
пределы безопасной эксплуатации	қауіпсіз эксплуатациялау шегі
предельно допустимая концентрация опасного вещества	қауіпті заттардың жол берілетін концентрациясы
предельно допустимые уровни физического воздействия на окружающую среду	қоршаған ортаға табиғи ықпалдардың жол берілген деңгейі
предельно допустимый	жол берілетін
предельно допустимый выброс	жол берілетін шығарындылар
предотвращение аварии	апаттың алдын алу
предотвращение чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайдың алдын алу
предупреждающая сигнализация	ескерту сигналы
предупреждение	алдын алу, ескерту
предупреждение возникновения и развития аварии	апаттың туындауы мен дамуының алдын алу
предупреждение и ликвидация	алдын алу және жою
предупреждение и ликвидация ЧС	ТЖ алдын алу және жою
предупреждение чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайды болдырмау
преодоление зон заражения	зақымдану аймағын арылту
прибой	ұрма толқын
привлечение	жұмылдыру, қатыстыру
привод	жетек

привод насоса	сорғының жетегі
приемлемый риск	қолайлы тәуекел
приемное отверстие	сорғыштың жұмысшы
рабочего колеса насоса	доңғалағының қабылдайтын тесігі
приемно-эвакуационные пункты	қабылдау-көшіру пункттері
приклад завернуть	дүмді бүкте
приклад развернуть	дүмді жаз
прилегающая территория	іргелес аумақ
приливы и отливы	лықсу мен қайту
применение современных	заманауи зақымдау
средств поражения	құралдарын қолдану
принять команду	команданы қабылдау
принять направо	оңға ығыс
природная опасность	табиғи қауіп
природное стихийное бедствие	табиғи дүлей зілзала
природно-техногенная катастрофа	табиғи-техногендік апат
природопользование	табиғатты пайдалану
приспособление для заземления	жермен қосуға арналған құрылғы
приток	саға
прицеп	тіркеме
причины пожара	өрттің себептері
проба	сынама
проблема обеспечения водой	сумен қамтамасыз ету проблемасы
проведение берегоукрепительных	жағаны бекіту жұмыстарын жүргізу
работ	
прогар	күйіп кету
прогноз	болжам
прогноз гидрологический	гидрологиялық болжау
прогнозирование лесных пожаров	орман өрттерін болжау
прогнозирование опасных	қауіпті атмосфералық процестер
атмосферных процессов	мен құбылыстарды болжау
и явлений	
прогнозирование опасных	қауіпті геологиялық процестер
геологических процессов	мен құбылыстарды болжау
и явлений	
прогнозирование опасных	қауіпті табиғи процестер мен
природных процессов и явлений	құбылыстарды болжау
прогнозирование последствий	жаппай зақымдану қаруларын
применения оружия массового	қолдану зардаптарын болжау
поражения	

прогнозирование природных пожаров	табиғи өрттерді болжау
прогнозирование природных чрезвычайных ситуаций	табиғи төтенше жағдайларды болжау
прогнозирование техногенных чрезвычайных ситуаций	техногендік төтенше жағдайларды болжау
прогнозирование эпидемий	эпидемияны болжау
прогнозирование эпизоотии	эпизоотияны болжау
прогнозные данные	болжамдық деректер
проезжая часть	жүргіншілер жүретін жер
проемы и отверстия	жарықтар мен саңылаулар
прожигать	күйдіріп алу, өртеп алу
производственная авария	өндірістік апат
производственная безопасность	өндірістік қауіпсіздік
производственный водопровод	өндірістік су құбыры
производственный экологический контроль	өндірістік экологиялық бақылау
производство экологически чистое	экологиялық таза өндіріс
происшествие	оқиға
происшествие дорожно-транспортное	жол-көлік оқиғасы
прокладка для крепления пожарного ствола	өрт оқпанын бекітуге арналған төсем
прокладка рукавной линии от гидранта к пожару	гидранттан өртке дейінгі жең төсемі
пролив	бұғаз
промежуток	аралық
промежуточная подстанция	аралық қосалқы станция
промышленная авария	жоба сыртындағы өнеркәсіптік апат
запроектная	жобалық өнеркәсіптік апат
промышленная авария проектная	өнеркәсіптік қауіпсіздік
промышленная безопасность	өнеркәсіптік апат
промышленная катастрофа	өткіш радиация
проникающая радиация	азаматтық қорғанысты насихаттау
пропаганда ГО	отқа төзімді қанықтыру
пропитка огнестойкая	1. рұқсат қағаз; 2. өткізу; жіберу
пропуск	сәтті өткізіп алу
пропуск момента	ішке кіргізіп-шығару режимі
пропускной режим	

просадка в лесовых грунтах	орман топырактарын жаю
простейшие укрытия	қарапайым паналау орындары
противовыбросовое оборудование	шығарындыға қарсы жабдық
противогаз	газқағар
противогаз фильтрующий детский-Д	балалар-Б сүзгі газқағары
противодействие	қарсы іс-қимыл
противодымная вентиляция	түтінге қарсы желдеткіш
противодымная защита	түтінге қарсы қорғау
противолавинная защита	қар көшкініне қарсы қорғау
противооползневая защита	сырғымаға қарсы қорғау
противоаводковая комиссия	су тасқыны жөніндегі комиссия
противоаводочная служба прогноза	су тасқынына қарсы болжау қызметі
противопожарная дверь	өртке қарсы есік
противопожарная заглушка	өртке қарсы тұмша
противопожарная заслонка	өртке қарсы жапқыш
противопожарная защита	өртке қарсы қорғаныс
противопожарная зона	өртке қарсы аймақ
противопожарное нормирование	өртке қарсы нормалау
противопожарная пропаганда	өртке қарсы насихат
противопожарная стена	өртке қарсы қабырға
противопожарное водоснабжение	өртке қарсы сумен жабдықтау
противопожарное состояние	өртке қарсы жағдай
противопожарное состояние объекта	объектінің өртке қарсы жағдайы
противопожарные мероприятия при производстве огневых и ремонтных работ	от және жөндеу жұмыстары өндірісіндегі өртке қарсы іс-шаралар
противопожарные перегородки	өртке қарсы арақабырғалары
противопожарные преграды	өртке қарсы тосқауылдар
противопожарные разрывы	өртке қарсы аралықтар
противопожарные требования	өртке қарсы талаптар
противопожарный инвентарь	өртке қарсы құрал-жабдық
противопожарный кабель	өртке шыдамды кәбіл
противопожарный разрыв	өртке қарсы арашегі
противорадиационные укрытия	радиацияға қарсы тасалар
противорадиационный препарат	радиацияға қарсы препарат

противоселевая защита	селге қарсы қорғаныс
противочумная система	обаға қарсы жүйе
противоэпидемиологические мероприятия	эпидемияға қарсы іс-шаралар
противоэпидемический режим	эпидемияға қарсы режим
протокол осмотра места пожара	өрт орнын қарау хаттамасы
протокол связи	байланыс хаттамасы
профессиональное заболевание	кәсіби ауру
профессиональный риск	кәсіби тәуекел
профилактика	алдын алу
профилактика возникновения источников чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайлар туындау көздерінің алдын алу
профилактика пожара	өрттің алдын алу
профорientационная помощь	кәсіби бағдарлық көмек
проходка	ұңғылау, үңгілеу
прочность	беріктілік
прочность рукавов	жеңнің беріктігі
прямо	тура
прямой материальный ущерб	тікелей материалдық шығын
прямой ущерб	тікелей зиян
психиатрическая помощь в чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайлар кезінде психиатриялық көмек
психическая травма	жүйке жаракаты
психическое здоровье	жүйке денсаулығы
психогигиена и психопрофилактика	психогигиена және психопрофилактика
психологическая безопасность	психологиялық қауіпсіздік
психологическая защита	психологиялық қорғау
психологическая подготовка спасателей	құтқарушыларды психологиялық дайындау
психологическая поддержка спасателей	құтқарушыларды психологиялық қолдау
психологическая помощь	психологиялық көмек
психологическая реабилитация	психологиялық оңалту
психологическая служба	психологиялық қызмет
психологическая экспертиза спасателей	құтқарушыларды психологиялық сараптау
психологический отбор	психологиялық іріктеу

психолого-психиатрическая
 разведка
 психофизическое (психотропное)
 оружие
 психофизическое воздействие
 пункт водоснабжения
 пункт высадки
 пункт обогрева
 пункт приема эвакуированного
 населения
 пункт управления
 пункт управления воздушный
 пункты экстренной
 медицинской помощи
 пурга
 пустыня
 пути эвакуации
 пушка
 пылеосадитель
 пылеподавление
 пылеуловитель
 пыльные бури

психологиялық-психиатриялық
 барлау
 психофизикалық (психотроптық)
 қару
 психофизикалық ықпал
 сумен қамтамасыз ету бекеті
 түсіру пункті
 жылыту пункті
 эвакуацияланған халықты
 қабылдау бекеті
 басқару бекеті
 әуеде басқару бекеті
 шұғыл медициналық көмек көрсету
 бекеттері
 ақборан
 шөл
 эвакуация жолдары
 зеңбірек
 шаң, тозаң тұндырғыш
 шаң басу
 шаң ұстағыш
 құмды дауыл

Р

работа многоступенчатого
 пожарного насоса
 работа с источником
 ионизирующего излучения
 работа с радиоактивными
 веществами
 работающие смены
 рабочий водолазный спуск
 равняйсь
 радиационная авария
 радиационная авария проектная
 радиационная безопасность
 радиационная безопасность
 населения

көп сатылы өрт сөндіру
 сорғышының жұмысы
 иондық сәулелену көзімен жұмыс
 радиоактивті заттармен жұмыс
 жұмыс істейтін ауысымдар
 сүнгүірлік жұмыс дағдысын сақтау
 түзел
 радиациялық апат
 жобалық радиациялық апат
 радиациялық қауіпсіздік
 халықтың радиациялық қауіпсіздігі

радиационная защита	радиациялық қорғау
радиационная обстановка	радиациялық жағдай
радиационная опасность	радиациялық қауіп
радиационная разведка в зоне ЧС	ТЖ аймағын радиациялық барлау
радиационная, химическая и биологическая защита	радиациялық, химиялық, биологиялық қорғау
радиационно опасный объект	радиациялық қауіпті объекті
радиационное поражение	радиациялық зақымдану
радиационно-пиროлогический мониторинг лесов	ормандардың радиациялық- пиროлогиялық мониторингі
радиационный контроль	радиациялық бақылау
радиация наведенная	дәл радиация
радиоактивное загрязнение	радиоактивті ластану
радиоактивное облучение	радиоактивті сәулелену
радиоактивное поражение	радиоактивтік зақымдану
радиоактивное, химическое, бактериологическое заражение	радиоактивтік, химиялық, бактериологиялық жұғу
радиоактивные осадки	радиоактивтік жауын-шашын
радиоактивные отходы	агроөнеркәсіптік өндірістің
агропромышленного производства	радиоактивті қалдықтары
радиодальномер	радиокашықтық
радиологическая защита	радиологиялық қорғау
радиологическое оружие	радиологиялық қару
радиолокационные	радиолокациялық
метеорологические наблюдения	метеорологиялық бақылау
радиометр	радиометр
радиометрическая разведка	радиометрлік барлау
радиометрический контроль	радиометрлік бақылау
радионуклидная емкость	дезактивизациялық рецептураның
дезактивирующей рецептуры	радионуклидті сыйымдылығы
радиопередатчик	радиотаратқыш
радиоприемник	радиоқабылдағыш
радиосвязь	радиобайланыс
радиостанция автомобильная	автокөлік радиостанциясы
радиостанция мобильная	мобильді радиостанциясы
радиостанция стационарная	стационарлық радиостанциясы
радиоэкология	радиоэкология

радиоэлектронная борьба	радиоэлектрондық күрес
радиоэлектронная защита	радиоэлектрондық қорғаныс
радиоэлектронное подавление	радиоэлектрондық басу
радиоэлектронные помехи	радиоэлектрондық кедергілер
радист	радист, радиошы
разбор завала	құлама үйіндіні ашу
разборка конструкции здания	ғимарат конструкциясын бөлшектеу
развал	қирау
разведка	барлау
разведка в зоне чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайлар аймағындағы барлау
разведка в системе Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныс жүйесіндегі барлау
разведка пожара	өртті барлау
разведывательная группа	барлау тобы
разведывательный летальный аппарат	барлау ұшу аппараты
развертывание сил и средств	күш пен құралдарды күшейту
развернутый строй	жайылма сап
развернуть лагерь	лагерь тігу
развитие пожара	өрттің өршуі
разводящий	ауыстырушы
развязка	жолайрық
разделение на пожарные зоны	өрт аймақтарына бөлу
разделительная полоса	бөлетін сызық
разлив нефти в водную среду	мұнайдың суға төгілуі
разлив ядерного топлива	ядролық отынның төгілуі
размеры пламени	жалын шамасы
размещение в безопасную зону	қауіпсіз аймаққа орналастыру
разминирование	минасыздандыру
разойдись	тараңдар
разрушать огнем	отпен бүлдіру, отпен қирату
разрушение и прорывы гидротехнических сооружений	гидротехникалық құрылыстардың қирауы және оларды бұзып өтуі
разрушение пены	көбікті бүлдіру
разрушительное землетрясение	жойқын жер сілкінісі
разрушительный	қиратушы

разряд статического электричества	статикалық электр разряды
район биологического заражения	биологиялық зақымдану ауданы
район специальной обработки	арнайы өңдеу ауданы
район чрезвычайной ситуации	төтенше жағдай ауданы
район экологически неблагоприятный	экологиялық қолайсыз аудан
раненые	жарақаттанғандар
ранцевый огнетушитель	аспалы өрт сөндіргіш
распадок	бүйірлік аңғар
распределение дымовых потоков	түтін ағыстарының таратылуы
распоряжение о начале работ по тушению пожара	өрт сөндіру жұмысын бастау туралы нұсқау
распространение огня	оттың таралуы
рассредоточение	шоғырландыру
раструб огнетушителя	өрт сөндіргіштің қондырмасы (раструбы, саптамасы, сұғындырмасы)
расход воды на пожаротушение	өрт сөндіруге арналған су шығыны
расчет гидравлический	гидравликалық есептеу
реабилитация участников ликвидации чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайларды жоюға қатысушыларды оңалту
реагирование в чрезвычайных ситуациях	төтенше жағдайларда ден қою
реагирование на чрезвычайную ситуацию	төтенше жағдайға ден қою
регенерация воздуха в убежищах	панаханаларда ауаны бастапқы калпына келтіру
региональная чрезвычайная ситуация	өңірлік төтенше жағдай
региональный масштаб распространения ЧС	ТЖ таралуының өңірлік көлемі
региональный центр медицины катастроф	өңірлік апаттар медицинасы орталығы
регламент безопасности	қауіпсіздік регламенті
регулирование стока	ағынды реттеу
регулятор	реттеуіш
регулятор 1 и 2 степени	1-ші және 2-ші сатылы реттеуіш
реже шаг	баяулат

режим безопасности	қауіпсіздік режимі
режим работы спасателей	құтқарушылардың жұмыс режимі
режим радиационной защиты	радиациялық қорғау режимі
режим радиационной защиты населения	халықты радиациядан қорғау тәртібі
режим чрезвычайный	төтенше режим
резерв материальных ресурсов для жизнеобеспечения населения в чрезвычайных ситуациях	төтенше жағдайларда халықты тіршілікпен қамтамасыз етуге арналған материалдық ресурстар резерві
резерв материальных ресурсов для ликвидации чрезвычайных ситуаций	төтенше жағдайларды жоюға арналған материалдық ресурстар резерві
резерв средств Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныс құралдарының резерві
резервист	резервші
резкий перепад температуры	температураның күрт құбылуы
река блуждающая	шиырлы өзен
река кочующая	аумалы өзен
ремень отпустить	белдікті босат
ремень подтянуть	белдік(ті) тарт
рентгеновское излучение	рентгендік сәулелену
респиратор	респиратор
республиканские курсы повышения квалификации в области ЧС и ГО	республикалық ТЖ және АҚ саласындағы біліктілікті арттыру курстары
ресурсы водные	су ресурстары
ресурсы истощенные	сарқылған ресурстар
ресурсы незаменимые	баламасыз ресурстар
резвакуация	кері эвакуациялау
риск	қауіп, тәуекел
риск возникновения источников чрезвычайных ситуаций	төтенше жағдайлар көздерінің туу қаупі
риск возникновения чрезвычайных ситуаций	төтенше жағдайлардың туу қаупі
риск индивидуальный	жеке тәуекел
риск приемлемый	жарамды тәуекел
риск природный	табиғи тәуекел
риск радиационный	радиациялық тәуекел

риск социальный
рукав
рукав всасывающий
рукав пожарный
рукав с двойной оболочкой
рукавное оборудование
руководитель тушения пожара
руководство
Гражданской обороной
ручной пожарный ствол
ручные пожарные лестницы
рядовой солдат

сажа
сало
сальник
самовозгорание
самоконтроль
самообладание
самоочищение
самопомощь
санитарная дружина
санитарная защита
санитарная обработка
санитарная охрана территории
санитарная очистка территории
в зоне чрезвычайной ситуации
санитарная сумка
санитарно-гигиенические
мероприятия
санитарно-гигиеническое
обеспечение в чрезвычайной
ситуации
санитарно-гигиеническое
состояние зоны ЧС
санитарно-защитная зона
санитарно-карантинная станция

элеуметтік тәуекел
жең, құбыршек
сорғыш жең
өрт сөндіретін жең
кос кабықты жең
жеңдік жабдыктар
өрт сөндіру басшысы
Азаматтық қорғаныс басшылығы

өрт сөндіру қол оқпаны
қол өрт сатылары
қатардағы сарбаз

С

құрдым, күйе, ыс
қаймақ мұз
тығыздама, нығыздағыш
өздігінен жану
өзін-өзі бақылау
өзін-өзі менгеру
өзін-өзі тазарту
өз-өзіне көмек
санитарлық жасақ
санитарлық қорғау
санитарлық өңдеу
аумақты санитарлық қорғау
төтенше жағдайлар аймағындағы
аумақты санитарлық тазалау
санитарлық сөмке
санитарлық-гигиеналық
іс-шаралар
төтенше жағдайларда санитарлық-
гигиеналық қамтамасыз ету

ТЖ аймағының санитарлық-
гигиеналық жағдайы
санитарлық қорғаныс аймағы
санитарлық-карантиндік станция

санитарно-карантинный пункт	санитарлық-карантиндік бекет
санитарно-обмывочный пункт	санитарлық-жуу бекеті
санитарно-пропускной пункт	санитарлық-өткізу бекеті
санитарно-пропускной режим	санитарлық-өткізу режимі
санитарно-противоэпидемические мероприятия	санитарлық эпидемияға қарсы іс-шаралар
санитарно-противоэпидемическое обеспечение ЧС	ТЖ санитарлық эпидемияға қарсы қамтамасыз ету
санитарно-эпидемиологическая безопасность	санитарлық-эпидемиологиялық қауіпсіздік
санитарно-эпидемиологическая разведка	санитарлық-эпидемиологиялық барлау
санитарно-эпидемиологическая служба	санитарлық-эпидемиологиялық қызмет
санитарно-эпидемиологические мероприятия в зоне ЧС	ТЖ аймағындағы санитарлық-эпидемиологиялық іс-шаралар
санитарно-эпидемиологический надзор	санитарлық-эпидемиологиялық қадағалау
санитарно-эпидемиологическое благополучие населения	халықтың санитарлық-эпидемиологиялық әл-ауқаты
санитарно-эпидемиологическое заключение	санитарлық-эпидемиологиялық қорытынды
санитарно-эпидемиологическое состояние войск (сил)	әскерлердің (күштердің) санитарлық-эпидемиологиялық жағдайы
санитарные потери	санитарлық шығындар
санитарные правила, нормы и гигиенические нормативы	санитарлық ережелер, нормалар және гигиеналық нормативтер
санпропускные	санитарлық өткізушілер
сбивание пламени	жалынды азайту, ысырап тастау
сбор пожарных по сигналу тревоги	қауіп-қатер дабылы бойынша өрт сөндірушілерді жинау
сбор, выезд по тревоге и следование на пожар	дабыл бойынша жиналып, өрт орнына шығу және өрт орнына жету
сборно-эвакуационные пункты	жиналу-көшіру (эвакуациялау) пункттері
сброс	ағызғы
световое излучение ядерного взрыва	ядролық жарылыстың жарықтық сәулеленуі
световой импульс	жарықтық импульс

светомаскировка	жарыктык бүркеніш
связанные контуры	байланысты нобай
связанный заряд	байланысты заряд
связаться	байланысу
связист	байланысшы
связной процессор	байланыстыратын процессор
связь	байланыс
сгон	желбөгет
сгорание бездымное	түтінсіз өртену
сгорание неполное	толық жанбау, түгел өртенбеу
сдвижение горных пород	тау жыныстарының жылжуы
сейсмическая безопасность	сейсмикалық қауіпсіздік
сейсмическая волна	сейсмикалық толқын
сейсмический удар	сейсмикалық сокқы
сейсмическое воздействие	сейсмикалық ықпал
сейсмическое микрорайонирование	сейсмикалық шағын аудандастыру
сейсмическое районирование	сейсмикалық аудандастыру
сейсмоопасная область	сейсмикалық қауіпті облыс
сейсмоопасный регион	сейсмикалық қауіпті өңір
сейсмотренировка	сейсмикалық машықтанулар
сейсмоусиление зданий и сооружений	ғимараттар мен құрылыстарды
сейсмоустойчивость зданий и сооружений	сейсмикалық күшейту
сейши	ғимараттар мен құрылыстардың
селевой поток	сейсмикалық орнықтылығы
селевые потоки и селеподобные паводки	сейши
селезащитные сооружения	сел ағыны
селеопасная территория	сел ағындары мен сел сияқты
селеопасные ледники и озеро моренное	тасқындар
селехранилище	селден қорғау құрылыстары
селитебная территория	сел қауіпті аумақ
селитьба	сел қауіпті мұздақтар
сель	мен мұздық көл
сель гляциоальная	селден қорғағыш
	халық қоныстанған аумақ
	қоныс
	сел
	мұзды сел

сельская связь	ауыл байланысы
сеть сигнализации	сигнализация желісі
сжечь	өртеп жіберу, жағып жіберу
сигнал	дабыл
сигнал автоблокировки	автоқұрсау сигналы
сигнал гражданской обороны	азаматтық қорғаныс дабылы
сигнал оповещения Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныстың хабарландыру дабылы
сигнал оповещения о чрезвычайной ситуации	төтенше жағдай туралы хабарлау дабылы
сигнал, сигнализация	дабыл, дабыл беру
сигналы оповещения	хабарлау дабылдары
сигнальные средства	дабыл құралдары
сиккатив	сиккатив
силовые структуры	күш құрылымдары
силы быстрого развертывания	шапшаң құрылатын күштер
силы быстрого реагирования	шапшаң ден қою күштері
силы Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныс күштері
силы и средства	күштер мен құралдар
силы прикрытия	қалқалау күштері
силы службы экстренной медицинской помощи в чрезвычайных ситуациях	төтенше жағдайлардағы шұғыл медициналық көмек қызметінің күштері
сильная жара	аптап
сильная метель	қатты бұрқасын
сильно задымленный	өте түтінденген
сильнодействующие ядовитые вещества	күшті әсер ететін улы заттар
сильный ветер	қатты жел
сильный мороз (сильная метель)	қатты аяз
сильный снегопад	қалың қар жауу
сильный туман	қалың тұман
сильный тягун (в портах)	(айлақтардағы) қатты теңіз ағысы
синдром длительного сдавливания	ұзақ уақыт қысылып қалу салдары
синоптические объекты	синоптикалық объектілер
синоптические процессы в тропосфере	тропосферадағы синоптикалық процестер

сирена	дабыл
система Гражданской защиты	Азаматтық қорғаныс жүйесі
система дымоудаления	түтін шығару жүйесі
система жизнеобеспечения	тіршілікпен қамтамасыз ету жүйесі
система жизнеобеспечения населения в чрезвычайных ситуациях	төтенше жағдайларда халықты тіршілікпен қамтамасыз ету жүйесі
система коллективной безопасности	ұжымдық қауіпсіздік жүйесі
система лиманного орошения	лимандық суару жүйесі
система национальной безопасности страны	елдің ұлттық қауіпсіздік жүйесі
система оповещения	жергілікті хабарлау жүйесі
система оповещения Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныстың хабарлау жүйесі
система оповещения локальная	жергілікті хабарлау жүйесі
система расселения	қоныстану жүйесі
система регистрации ущерба от пожара	өрттен келген шығынды тіркеу жүйесі
система связи	байланыс жүйесі
система связи Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныстың байланыс жүйесі
система управления Гражданской обороной	Азаматтық қорғаныстың басқару жүйесі
система управления, оповещения и связи	басқару, хабарландыру және байланыс жүйесі
скала	жартас
скала отвесная	тік жартас
скважина	ұңғыма
склоновый смыв	судың беткейді шайып кетуі
скобы для удерживания рукавов	жендерді ұстап тұруға арналған тұтка
скорейшая стабилизация обстановки	жағдайды жедел тұрақтандыру
скорость истечения	ағып шығу жылдамдығы
скорость накопления пенного слоя	көбік қабатының жиналу жылдамдығы
скорость распространения пожара	өрттің таралу жылдамдығы
скрепление	бекіту, байланыстыру
слой автоматического обнаружения дыма	түтінді автоматты түрде анықтайтын қызмет

слой горящий	жанып жатқан қабат
слой стока	ағын қабаты
слой теплоизоляционный	жылу окшаулағыш қабат
служба Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныс қызметі
служба жизнеобеспечения населения в чрезвычайных ситуациях	төтенше жағдайларда халықты тіршілікпен қамтамасыз ету қызметі
служба защиты животных и растений	жануарлар мен өсімдіктерді қорғау қызметі
служба радиационной безопасности	радиациялық қауіпсіздік қызметі
служба радиационной, химической и биологической защиты	радиациялық, биологиялық және химиялық қорғау қызметі
служба технической помощи при авариях	апаттар кезіндегі техникалық қызметі
служба убежищ и укрытий	баспана және паналау қызметі
служба экстренной медицинской помощи в чрезвычайной ситуации	төтенше жағдайда шұғыл медициналық көмек көрсету қызметі
смазка защитная	қорғау үшін майлау
смазывать	майлау
смачиватель	дымқылдандырғыш
смертельная травма	өлімге соқтыратын зақым
смерч	қарақұйын
смыв	шаю
смягчение последствий стихийного бедствия	табиғи зілзаладың зардаптарын жеңілдету
смягчение последствий чрезвычайных ситуаций	төтенше жағдайлар зардаптарын жеңілдету
снег	қар
снег глубокий	омбы қар
снег мокрый	жабысқақ қар
снегозадерживающий щит	қар тоқтату қалқаны
снеголавинная безопасность	қар көшкіні қауіпсіздігі; қар көшкінінен сақтану қауіпсіздігі
снежная буря	қарлы дауыл
снежница	қарғын
снежные лавины в горах и заносы на автодорогах	таудағы қар көшкіні, автожолдардағы қар бораны
снежный буран	қарлы боран

снежный занос	кар борасыны, кар бораны
снижение риска возникновения природных чрезвычайных ситуаций	табиғи төтенше жағдайлардың туындау қаупін азайту
снижение риска возникновения чрезвычайных ситуаций	төтенше жағдайлардың туындау қаупін азайту
сняемое загрязнение поверхности	беттің алынатын ластануы
снос	ысыру
собственная медицина	жекеменшік медицина
современные средства поражения	заманауи зақымдау құралдары
соединение вглубное	тәлкелік қосылыс
соединение огнестойкое	отқа төзімді қосылыс
соединительная головка высасывающего рукава	соратын жеңді жалғастырғыштың ұшы
сокрушительный	жойкын
сокрушить	талқандау
солдат	сарбаз
сооружение	кұрылыс
сооружение водозаборное	су жинайтын ғимарат
сооружение двойного назначения	су дуалы құрылысы
сопло распыливающее	алынатын шашыратқышы бар тозаңдатқыш сопло
со съёмным рассеивателем	сорбция
сорбция	бағытталған жарылыс
сосредоточенный взрыв	газ тәріздес өртенген өнімдердің құрамы
состав газообразных продуктов сгорания	өрт сөндіретін құрам
состав огнетушащий	әлеуметтік қауіпсіздік
социальная безопасность	босқындар мен эмигранттарға әлеуметтік көмек
социальная помощь беженцам и эмигрантам	әлеуметтік-гигиеналық мониторинг
социально-гигиенический мониторинг	әлеуметтік жағдай
социальное положение	әлеуметтік тәуекел
социальный риск	әлеуметтік шығын
социальный ущерб	радиация деңгейінің түсуі
спад уровней радиации	кұтқарушы
спасатель	кұтқару операциясы
спасательная операция	

спасательное судно	құтқарушы кеме
спасательное формирование территориальной поисково-спасательной службы	аумақтық іздеу-құтқару қызметінің құтқару құралымдары
спасательные водолазные работы	құтқару сүңгуір жұмыстары
спасательные и неотложные аварийно-восстановительные работы	құтқару және шұғыл апаттық-қалпына келтіру жұмыстары
спасательные работы	құтқару жұмыстары
спасательные средства	құтқару құралдары
спасательный жилет	сүңгуір күртешесі
спасательный отряд	құтқару жасағы
спасение и эвакуация людей	адамдарды құтқару және эвакуациялау
спекание	пісу, ұйысып қалу, бірігіп жымдасып қалу
специализированная команда потенциально опасного объекта	ықтимал-қауіпті объектінің мамандандырылған командасы
специальная обработка	арнайы өңдеу
специальная техника	арнайы техника
специальные водолазные работы	арнайы сүңгуірлік жұмыстар
специальные подводно-технические работы	арнайы су асты техникалық жұмыстар
специальные средства спасения	арнайы құтқару құралдары
спецтранспорт	арнайы көлік
спецупаковка	арнайы орауыш, орама
сплав жаростойкий	ыстыққа төзімді қорытпа
способ пожаротушения	өрт сөндіру тәсілі
спринклер	су шашатын түтік
спуск пожарный	өрт сөндіруші түсетін орын
спуск пожарный в виде трубы	құбыр түрінде өрт сөндіруші түсетін орын
среда обитания человека	адамның өмір сүру ортасы
среда, способная воспламеняться	жалындауға бейім орта
средняя смертельная концентрация в воздухе	ауадағы өлім тудырудың орташа концентрациясы
средства беспарашютного десантирования	парашютсіз десанттау құралдары
средства дезактивации	залалсыздандыру құралдары

средства защиты на производстве	өндірістегі қорғау құралдары
средства защиты органов дыхания	тыныс алу мүшелерін қорғау құралдары
средства и оборудование пенного тушения	көбікті өрт сөндіргіш құралдары мен жабдықтары
средства и установки пожаротушения и сигнализации	өрт сөндіру мен дабыл беру қондырғылары мен құралдары
средства индивидуальной защиты	жеке қорғау құралдары
средства индивидуальной защиты кожи	теріні қорғайтын жеке құралдар
средства индивидуальной защиты населения	халықты жеке қорғау құралдары
средства индивидуальной защиты органов дыхания	жеке тыныс алу мүшелерін қорғау құралдары
средства индивидуальной и коллективной защиты работников	қызметкерлердің жеке және ұжымдық қорғау құралдары
средства коллективной защиты	ұжымдық қорғану құрал-жабдықтары
средства огнетушащие не проходящие электричества	электр тоғын өткізбейтін өрт сөндіруші құралдар
средства поиска людей в завалах	үйінділерден адамдарды іздеу құралдары
средства противопожарной защиты	өртке қарсы қорғау құралдары
средства связи	байланыс құралдары
средство первичного пожаротушения	алғашқы өрт сөндіру құралы
средство связи	байланыс құралы
сроки ледоставов на реках	өзендердегі қызылсу мерзімі
сроки ликвидации	жою мерзімдері
срочное захоронение трупов	өліктерді дереу жерлеу
стадия тления	бықсу сатысы
стеллаж для пожарных рукавов	өрт сөндіретін жандерге арналған сөре
стандартизация	стандарттау
стандартный мониторинг метеорологических явлений и процессов	метеорологиялық құбылыстар мен процестердің стандартты мониторингі
становись	саптал
станция пожарной сигнализации	өрт дабылының станциясы

старица	ескі арна
статус военнослужащих	әскери қызметшілердің мәртебесі
статус спасателей	құтқарушылар мәртебесі
ствол	оқпан
ствол пожарный с перекрытым клапаном	жабылатын клапаны бар өрт сөндіру оқпаны
стволы систем мусороудаления	қоқыс жинайтын жүйе оқпандары
ствольщик	оқпанша
степень огнестойкости	отқа төзімділік дәрежесі
степень радиоактивного загрязнения	радиоактивтік ластану деңгейі
степень связи	байланыс дәрежесі
степной пожар	дала өрті
стерня	аңыз
стихийные бедствия	дүлей зілзала
стой	тока
сток	ағын
столб	бағана, діңгек
столкновение	қақтығысу, соқтығысу
стратегический запас	стратегиялық қор
стратегия гражданской защиты	азаматтық қорғау стратегиясы
стратегия обеспечения гражданской защиты	азаматтық қорғаумен қамтамасыз ету стратегиясы
страх	үрей
страхование	сақтандыру
страхование от чрезвычайных ситуаций	төтенше жағдайлардан сақтандыру
страховой случай	сақтандыру оқиғасы
стресс	стресс
строевой шаг	саптық адым
строевым шагом марш	саппен адымда
строительные нормы и правила	құрылыс нормалары мен ережелері
строй	сап
строй разомкнутый	жазылма сап
строй сомкнутый	жиналма сап
строповка	асып қою
струйная дезактивация	ағынмен залалсыздандыру

структура санитарных потерь
субъект экологической опасности
субъекты гражданской защиты
судовые водолазные работы
судоподъемные работы
суицид (акт самоубийства)
суффозия
суховей
схема прокладки линии на пожаре
схема прокладки рукавной
линии на пожаре
сход вагонов
сход лавин
сыворотка (медицина)

тактико-специальные учения

тактико-технические учения
тактико-технические учения
характеристики пожарных
машин и пожарных мотопомп
талый

таяние

телевещание

телепередача

технические средства для ведения
аварийно-спасательных работ

теория гражданской защиты

тепловое (термальное) загрязнение

тепловое (термальное) поражение

тепловое воздействие

тепловой удар

теплоемкость

при постоянном давлении

теплоизоляция трубопроводов

термические источники

санитарлық шығындар құрылымы
экологиялық қауіп субъектісі
азаматтық қорғау субъектісі
кеме сүңгуір жұмыстары
кеме көтеру жұмыстары
суицид (адамның өзін-өзі өлтіруі)
суффозия
аңызак
өртте желі төсеу сұлбасы
өрт кезінде жең желісін
салу сұлбасы
вагондардың рельстен шығып кетуі
тасқындардың жылжуы
сарысу

Т

арнайы тактикалық
оқу-жаттығулар

арнайы тактикалық оқу-жаттығулар

өрт сөндіру машиналары
мен мотопомпалардың

тактика-техникалық сипаттамалары

еріген

еру

телехабарлағыш

телехабар

апаттық-құтқару жұмыстарын
жүргізуге арналған

техникалық құралдар

азаматтық қорғаныс теориясы

жылудан (термальды) ластану

жылудан (термальды) зақымдану

жылулық әсері

жылулық соққы

тұрақты қысым кезіндегі

жылу сыйымдылығы

құбырлардың жылылықты сақтауы

термикалық көздер

терпящие бедствие	зардап шеккендер
территориальная оборона	аумақтық қорғаныс
территориальная чрезвычайная ситуация	аумақтық төтенше жағдай
территориальные формирования	аймақтық жасақтар
территориальный центр медицины катастроф	аумақтық апаттар медицинасы орталығы
территория	аумақ
территория, отнесенная к группе по Гражданской обороне	Азаматтық қорғаныс тобына катысты аумақ
терроризм технологический	технологиялық лаңкестік
техника безопасности	қауіпсіздік техникасы
техническая укомплектованность	техникалық жаракталу
технические средства для ведения аварийно-спасательных работ	апаттық-құтқару жұмыстарын жүргізуге арналған техникалық құралдар
технические средства обучения	техникалық оқыту құралдары
технический осмотр	техникалық байқау
техническое обеспечение	техникалық қамтамасыз ету
техническое обеспечение мероприятий Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныстың техникалық қамтамасыз ету іс-шаралары
техногенная безопасность	техногендік қауіпсіздік
техногенная опасность	техногендік қауіп
техногенная угроза	техногендік қатер
техногенно измененный радиационный фон	техногендік өзгертілген радиациялық фон
техногенное стихийное бедствие	техногендік сипаттағы дүлей зілзала
технологии ликвидации чрезвычайных ситуаций	төтенше жағдайларды жою технологиялары
технологический риск	технологиялық тәуекел
техносфера	техносфера
типы связи	байланыс типтері
товарищи офицеры	офицер жолдастар
токопроводящие мостики	тоқ өткізгіш серіппелер
токсикология	токсикология
токсико-терапевтический подвижной госпиталь	уыт-терапевттік жылжымалы госпиталь
токсины	токсиндер

токсичное вещество	улы, уытты зат
токсичность	улылық
токсодоза	улылық мөлшері
торосы	мұзқырқа
торфяной пожар	шым өрті
травма	жарақат
травматизм производственный	өндірістік жарақаттанушылық
транковые системы	радиобайланыстың транктік
радиосвязи	жүйелері
трансграничная чрезвычайная ситуация	трансшекаралық төтенше жағдай
транспортирование радиоактивных отходов	радиоактивті қалдықтарды тасу
транспортировка трубопроводов	құбыр арқылы тасу
транспортная авария	көлік апаты
транспортное обеспечение	көлікпен қамтамасыз ету
транспортное обеспечение Гражданской обороны	Азаматтық қорғанысты көлікпен қамтамасыз ету
транспортно-санитарное оборудование	көліктік-санитарлық жабдықтар
транспортные средства	көлік құралдары
требования к производительности системы пожарного водоснабжения	өрт сөндіруде сумен жабдықтау жүйесінің өнімділігіне қойылатын талаптар
тревога	дабыл
трение в потоке	ағыстағы үйкеліс
тренировочный водолазный спуск	сүңгуірлік жатығу
тройник переходный	үш тармақты өткізгіш
труба водосточная	су ағатын құбыр
труба выхлопная	пайдаланылған газды шығаратын құбыр
трубка дыхательная	демалу түтігі
труднодоступные районы	жетуі қиын аудандар
тугоплавки	қиын балқитын
тумблер ввода в действие огнетушителя	өрт сөндіргішті іске қосатын тумблер
тупик	тұйық, тұйыққа тірелу
тушение взрывом	копару арқылы сөндіру
тушение пожара внутри помещения	ғимарат ішінде өрт сөндіру

тушение пожара водой
 тушение пожара паром
 тушение пожара порошком
 тушение пожара
 с помощью пенных средств
 тушение пожара
 химическими веществами
 тыльная сторона строя
 тягач

өртті сумен сөндіру
 өртті бумен сөндіру
 өртті ұнтақпен сөндіру
 көбік құралдары көмегімен
 өрт сөндіру
 химиялық заттармен өрт сөндіру
 сап сырты
 ауыр жүк машинасы

У

убежище
 убытки косвенные
 убытки от пожаров
 в целом по стране
 увал
 увеличить дистанцию
 угарный газ
 угроза возникновения ЧС
 угроза и применение
 современных средств
 поражения
 удар
 удар молнии
 ударная волна
 ударная волна
 ядерного взрыва
 удельная мощность взрыва
 удушье
 узел
 узел связи
 указатель вспышки
 укладка пожарного рукава
 плоская
 укладка рукавов
 укомплектованность
 укрытие
 укрытие противорадиационное

пана
 жанама шығындар
 мемлекет бойынша өрттен
 болған шығындар
 жон
 арақашықтықты ұлғайту
 улы газ
 ТЖ пайда болу қауіпі
 қазіргі заманғы зақымдану
 құралдарының қауіпі және
 қолданылуы
 соққы
 найзағай соққысы
 соққы беретін толқын
 ядролық жарылыстың
 соққы беретін толқыны
 жарылыстың үлес қуаты
 буыну, тұншығу
 түйін, торап
 байланыс торабы
 тұтану көрсеткіші
 өрт сөндіру жөндерін
 жалпақ етіп төсеу
 жөндерді төсеу
 жабдықтыалуы
 паналау орны
 радиацияға қарсы паналау орны

укрытия простейшего типа	қарапайым типтегі паналау орны
уменьшить дистанцию	арақашықтықты қысқарт
умышленные действия по уничтожению (повреждению) имущества при помощи огня (поджог)	от кою арқылы мүлікті жою (зақымдау) жөніндегі қасақана әрекеттер (қасақана от кою)
унификация	жүйеге келтіру
уничтожение химического оружия	химиялық қаруды жою
уплотнение воздухонепроницаемое	ауа өтпейтін тығыздау
управление в кризисной ситуации	дағдарыс жағдайындағы басқару
управление Гражданской обороной	Азаматтық қорғанысты басқару
управление процессом предупреждения природных чрезвычайных ситуаций	табиғи төтенше жағдайлардың алдын алу процестерін басқару
управление техногенным и природным риском чрезвычайных ситуаций	төтенше жағдайлардың табиғи және техногендік қауіптерін басқару
упрочить	нығайту, бекіту
упругость	серпінділік
ураган	дауыл
ураганный ветер	дауылды жел
уровень звукового давления	дыбыс қысымының деңгейі
уровень радиации	радиация деңгейі
ускоритель воспламенения	тұтануды, оталуды үдеткіш
устав	жарғы
установка газового пожаротушения	газбен өрт сөндіру қондырғысы
установка для навязывания головок на рукава	жеңнің басын байлауға арналған қондырғы
установка пенного пожаротушения	көбікті өрт сөндіру құрылғысы
установки ручной и автоматической пожарной сигнализации систем пожаротушения	өрт сөндіру жүйесінің қол және автоматты өрт дабылы қондырғылары
установление карантина	карантин жариялау
установление причины пожара	өрт себебін анықтау
установление связи	байланыс орнату
устойчивость пены	көбіктің тұрақтылығы
устойчивость работы объекта местности обороны	қорғаныстың жергілікті объекті жұмыстарының беріктігі

устойчивость системы жизнеобеспечения населения в чрезвычайных ситуациях	төтенше жағдайларда халықты тіршілікпен қамтамасыз ету жүйесінің беріктігі
устойчивость системы управления Гражданской обороной в военное время	соғыс уақытында Азаматтық қорғанысты басқару жүйесінің беріктігі
устойчивость функционирования территории в чрезвычайных ситуациях	төтенше жағдайларда аумақтардың жұмыс істеу беріктігі
устранение последствий катастроф	жойқын апаттар салдарын жою
устройство (источник), генерирующее ионизирующее излучение	генерациялайтын иондалған сәулелену құрылғылары (көзі)
устройство противопожарных разрывов	өртке қарсы аралық құрылғысы
устройство сигнальное	дабыл құрылғысы
уступ	кертпеш
устье	саға
утечка	кему, ағу, шығып кету
утилизация	жою
утомление	кажу
участок заражения	зақымданған учаске
участок земельный	жер учаскесі
учебная сейсмотренировка	сейсмикалық оқу-жаттығу
учебно-методические сборы	оқу-әдістемелік жиындар
учебный водолазный спуск	алғашқы сүңгуірлік жаттығу
учение	оқу-жаттығу
учение гражданской обороны	азаматтық қорғаныс оқу-жаттығуы
учение пожарное	өрт сөндіруді үйрету
учет аварий, бедствий	апатқа, зілзалаға есеп жүргізу
ущерб	залал
ущерб от наводнения	су тасқынынан келген залал
ущерб предотвращенный	алдын алған залал
ущерб прямой от пожара	өрттен болған тікелей залал
ущерб социальный	әлеуметтік залал
ущерб экологический	экологиялық залал
ущерб экономический	экономикалық залал
уязвимость пожарная	өрттің осалдығы

Ф

фактор	фактор
фактор опасности	қауіптілік факторы
фактор риска	қауіп-қатер факторы
факторы среды обитания	мекендеу ортасының факторлары
фальш-арка на кровли	жабындағы жалған арка
фасад	қасбет
физическая защита	табиғи қорғау
физические поля	табиғи алаң
физический взрыв	табиғи жарылыс
физическое загрязнение	табиғи ластану
физическое поражение	табиғи зақымдану
фильтр порошковый	ұнтақты сүзгі
фильтровальная станция	сүзгіден өткізу бекеті
фильтровентиляционная камера	сүзгіш-желдеткіш камера
фильтровентиляционная установка	сүзгіш-желдеткіш құрылғы
фильтруемость	сүзілгіштік
фильтрующий противогаз	сүзгіш газқағар
фирн	қиыршық қар
фитотоксиканты	фитотоксиканттар
флажок сигнальный	белгі беретін жалауша
фланг	қаптал
фобии	фобилер
фонд защитных сооружений	қорғау ғимараттарының қоры
фонтан	бұрқак, атқылама
фонтанная арматура	атқылама арматурасы
фонтанное излучение	атқылама сәулеленуі
форменная одежда	нысанды киім
формирование базы данных	мәліметтер базасын қалыптастыру
формирование пожаротушения при возникновении крупномасштабных пожаров	ірі көлемдегі өрт пайда болған кезде өрт сөндіруді құру
формирования ГО	АҚ құралымдары
форсировать	күшейту
форс-мажор	форс-мажор
фототехническая экспертиза	фототехникалық сараптама
фронт	мандайшеп, майдан

фронт горения
 фронт распространения пожара
 фунгициды
 функционирование
 мониторинга ЧС
 футеровка
 футеровка дымовой трубы

жану майданы
 өрттің таралу майданы
 фунгицидтер
 ТЖ мониторингінің тұрақты
 қызмет етуі
 астарлау, шегендеу
 түтіндікті астарлау

Х

характер горения
 характер угроз
 характеристики пожарной
 опасности
 химическая авария
 химическая безопасность
 химическая защита населения
 химическая обстановка
 химическая разведка
 химическая разведка в зоне ЧС
 химически опасный объект
 химические боеприпасы
 химические заражения
 химический взрыв
 химический контроль
 химическое оружие
 химическое поражение
 хирургический подвижной
 госпиталь
 хлопущка
 хлорирование воды
 холера
 холм

жанудың сипаты
 қатерлер сипаты
 өрт қаупінің сипаттамалары
 химиялық апат
 химиялық қауіпсіздік
 халықты химиялық қорғау
 химиялық ахуал
 химиялық барлау
 ТЖ аймағындағы химиялық барлау
 химиялық қауіпті объект
 химиялық оқ-дәрілер
 химиялық зақымдану
 химиялық жарылыс
 химиялық бакылау
 химиялық қару
 химиялық зақымдау
 хирургиялық жылжымалы
 госпиталь
 сақпандар
 суды хлорлау
 тырысқак
 төбе

Ц

цемент водонепроницаемый
 цемент огнеупорный
 центральный исполнительный
 орган по ЧС

су өткізбейтін цемент
 отқа төзімді цемент
 ТЖ жөніндегі орталық атқарушы
 орган

центральный пункт
пожарной связи

цепь аварийной сигнализации

цепь дальней связи

цепь заземляющая

циркуляция естественная

цистерна расширительная

цунами

часовой

частота

частота связи

частота схода селей

часть

часть пожарная профессиональная

часть пожарная

с круглосуточным

дежурством личного состава

часы наручные подводные

чашка для определения

температуры вспышки

чаще шаг

чехол пожарный

численность формирований ГО

чрезвычайная лесопожарная

ситуация

чрезвычайная ситуация

чрезвычайное положение

чрезвычайное происшествие

ЧС на акватории

шаг

шагом марш

шанцевый инструмент

шасси пожарных машин

өрт сөндіру байланысының
орталық бекеті

апаттық сигнал беру тізбегі

алыс байланыс тізбегі

жермен қосатын тізбек

табиғи айналым

кенейткіш цистерна

цунами

Ч

сақшы

жиілік

байланыс жиілігі

сел жүру жиілігі

бөлім

кәсіби өрт сөндіру бөлімі

жеке құрамның тәулік бойы

кезекшілікте болатын

өрт сөндіру бөлімі

су астында қолға тағатын сағат

тұтану, оталу температурасын

табуға арналған ыдыс

жылдамдат

өрт сөндіру жабдықтарының қабы

АҚ құрамаларының саны

төтенше орман өртті жағдай

төтенше жағдай

төтенше жағдай

төтенше оқиға

су айдынындағы ТЖ

Ш

адым

адымда

қарапайым құрал

өрт сөндіру машиналарының шассии

шеренга	қатар
шире шаг	қарышта
ширина строя	сап ені
широкомасштабная техногенная авария	кең көлемді техногендік апат
шкала безопасности	қауіпсіздік шкаласы
шкаф для огнетушителя	өрт сөндіргішке арналған шкаф
шкаф несгораемый	өртенбейтін шкаф
шквал	дауыл
шквал грозовой	найзағайлы дауыл
шквалы	екпінді жел
шлак	қож
шлам	қойыртпақ
шлифовальный	тегістелген
шлюз	шлюз
шнур огнепроводный	өрт өткізгіш сым
штаб пожаротушения	өрт сөндіру штабы
штабная тренировка	штабтық жаттығу
штабное учение	штабтық оқу-жаттығу
штанга подъема пожарного сигнала	өрт сөндіру дабылының штангасы
штатив	таған, штатив
штиль	тымық
шток	жалғастырғыш тесік, шток
шторм	теңіз дауылы
штормовое предупреждение	дауылды алдын ала ескерту
штормовой ветер	дауылды жел; дауыл
штормовой нагон воды	судың дауылды ағыны
штрафы за загрязнение окружающей среды	қоршаған ортаның ластануына салынатын айыппұл
штык-нож отомкнуть	сүңгі-пышақты ағыт
штык-нож примкнуть	сүңгі-пышақты бекіт
штырь опорный лестницы	шабуыл сатысының тірек ұшы
штурмовки	
шуга	қабыршақ
шуговой лед	қабыршақты мұз
шугоход	қабыршақ мұздың көшуі

Щ

щебень
щель
щит
щит противопожарный
щиток пожарной
сигнализации двигателя

киыршықтас
саңылау
қалқан
өртке қарсы қалқан
өрт туралы сигнал беретін
қозғалтқыштың қалқаншасы

Э

эвакомероприятия
эвакоприемная комиссия
эвакоприемник
эвакуационная комиссия
эвакуационные органы
эвакуационные пути
эвакуационные средства
эвакуационный отряд
эвакуационный приемный пункт
эвакуационный пункт
промежуточный
эвакуационный сборный пункт
эвакуация из опасных зон
эвакуация населения
эвакуация пораженных
эжектор дымовой
экзогенные геологические
процессы
экипировка
экипировка спасательных
формирований
экологическая авария
экологическая безопасность
экологическая безопасность
военной деятельности
экологическая государственная
экспертиза
экологическая катастрофа

эвакуациялық шаралар
эвакуациялық қабылдау комиссиясы
эвакуациялық қабылдау
эвакуациялық комиссия
эвакуациялық органдар
эвакуациялық жолдар
эвакуациялық құралдар
эвакуациялық жасак
эвакуациялық қабылдау бекеті
эвакуациялық аралық бекеті
эвакуациялық жинақтау бекеті
қауіпті аймақтардан көшіру
халықты көшіру
зақымданған адамдарды көшіру
түтін эжекторы
экзогендік геологиялық процестер
жабдық, киім-кешек
құтқару құралымдарының жабдығы
экологиялық апат
экологиялық қауіпсіздік
әскери қызметтің экологиялық
қауіпсіздігі
мемлекеттік экологиялық сараптау
экологиялық жойқын апат

экологическая общественная экспертиза	экологиялық қоғамдық сараптау
экологическая опасность	экологиялық қауіп
экологическая система (экосистема)	экологиялық жүйе (экожүйе)
экологическая угроза	экологиялық қауіп-қатер
экологическая чрезвычайная ситуация	экологиялық төтенше жағдай
экологически опасная ситуация	экологиялық қауіпті жағдай
экологически опасный объект	экологиялық қауіпсіз объект
экологический баланс	экологиялық баланс
экологический императив	экологиялық императив
экологический кризис	экологиялық дағдарыс
экологический мониторинг	экологиялық мониторинг
экологический надзор	экологиялық қадағалау
экологический норматив	экологиялық норматив
экологический паспорт промышленного предприятия	өнеркәсіптік кәсіпорынның экологиялық паспорты
экологический риск	экологиялық қауіп-қатер
экологическое бедствие	экологиялық апат
экологическое воздействие	экологиялық ықпал ету
экологическое обеспечение	экологиялық қамтамасыз ету
экологическое регулирование гражданской защиты	азаматтық қорғауды экологиялық реттеу
экологическая война	экологиялық соғыс
экология пожарная	өрт экологиясы
экономический ущерб	экономикалық залал
экономический ущерб от эпизоотии	эпизоотиядан болған экономикалық залал
экономическое регулирование процесса управления техногенным и природным риском	техногендік және табиғи қатерлерді басқару процесін экономикалық реттеу
экотоксиканты	экотоксиканттар
экоцид	экоцид
экран пенный	көбік экраны
экспериментальный водолазный спуск	су астына түсу сүңгуірлік эксперименті
эксперт	сарапшы
эксперт по расследованию поджогов	өртеуді тексеру сараптаушысы

экспертиза	сараптама
экспертиза волоконная	талшықты сараптама
экспликация	экспликация
эксплуатационная карта	пайдалану картасы
экспозиционная доза	экспозициялық мөлшер
экстремальная доза	қысылтаяң мөлшері
экстремальные ситуации	қысылтаяң жағдайлар
экстремальный	қысылтаяң
экстренная информация	шұғыл хабар
экстренная медицинская помощь	шұғыл медициналық көмек
экстренное извещение об инфекционной болезни	инфекциялық ауру туралы шұғыл хабарлау
экстренное реагирование	шұғыл ден қою
эластомерный	эластомерлік пневматикалық құрсау
пневматический бандаж	
эластомерный пневмоинструмент	эластомерлік пневмақұрал
электрические источники зажигания	электрлік от алу көздері
электромагнитное поражение	электр магниттік зақымдану
электромагнитный импульс	электромагниттік импульс
электрохимическая дезактивация	электр химиялық залалсыздандыру
элемент конструкций	конструкция элементі
эндогенные геологические процессы	эндогендік геологиялық процестер
энергетическая безопасность	энергетикалық қауіпсіздік
энергетическая экспертиза	энергетикалық сараптама
энергоинформационное поражение	энергоақпараттық зақымдану
энзоотия	энзоотия
энфитотия	энфитотия
эпидемиологическая диагностика	эпидемиологиялық диагностика
эпидемиологическая обстановка	эпидемиологиялық жағдай
эпидемиологический надзор	эпидемиологиялық қадағалау
эпидемическая обстановка	эпидемиялық ахуал
эпидемический очаг	эпидемиялық ошақ; індет ошағы
эпидемия	эпидемия; індет
эпизоотическая обстановка	эпизоотиялық ахуал
эпизоотический очаг	эпизоотиялық ошақ
эпизоотический процесс	эпизоотиялық үдеріс

эпифитотия	эпифитотия
эпицентр	кіндік, орталық
эпицентр взрыва	жарылыстың эпицентрі
эпицентр землетрясения	жер сілкінісінің кіндігі
эпицентральная зона землетрясения	жер сілкінісінің кіндіктік нүктелі аймағы
эпюра давления	қысым эпюрасы
эрозия абразивная	жемірілу эрозиясы
эрозия овражная	жырақ эрозиясы
этап	кезең
эффект дымовой трубы	түтіндіктің күшті әсері
эффективность Гражданской обороны	Азаматтық қорғаныс тиімділігі
эффективность огнетушащая	өрт сөндіру тиімділігі

юрисдикция пожарная
юстировка приборов

Ю

өрт юрисдикциясы
аспаптарды дәлдеу

явление
явление сгонно-нагонное
ядерная авария
ядерная безопасность
ядерная зима
ядерная энергетическая установка
ядерное оружие
ядерный взрыв
ядерный реактор
ядовитые вещества
язык пламени
ярус
ящик для рукавов
ящик с песком

Я

құбылыс
желкума құбылысы
ядролық апат
ядролық қауіпсіздік
ядролық қыс
ядролық энергетикалық қондырғы
ядролық қару
ядролық жарылыс
ядролық реактор
улы заттар
от жалыны
белдеу
жеңжәшік
құмы бар жәшік

Қазақстан Республикасының Ішкі істер органдары мен ішкі әскерлерінде салалық терминдерді қалыптастыру жөніндегі Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігі комиссиясының баламасы талас тудырып жүрген сөздер мен сөз тіркестері туралы ұсыныстары:

1. Направленных на формирование у участников дорожного движения стереотипов **законопослушного поведения** деген сөздегі – **законопослушного поведения** деген сөз *заңға бағынатын, заң силаушылық* (немесе басқа баламада) алу мәселесін;

2. Фиксация – тіркеу, бекіту;

511. Положение – ереже, қағида;

512. Правило – ереже, қағида, тәртіп (олардың заң жобасын дайындау кезіндегі қолданылу тәртібі);

513. Колесо – доңғалақ, дөңгелек

514. Жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәтініндегі **жол жүрісі** деген сөзді **Жол жүрісі** немесе **Жол қозғалысы** деп біржақты қабылдау туралы.

Қазақстан Республикасының 1996 жылғы 15 шілдедегі № 29-1 Заңының атауында «**Жол жүрісі қауіпсіздігі туралы**» деп көрсетілсе, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 1997 жылғы 25 қарашадағы № 1650 қаулысымен бекітілген ереженің атауы «**Қазақстан Республикасының жол қозғалысы ережелері**» деп көрсетілген. Екі жағдайда да орыс тіліндегі мәтінде **Закон Республики Казахстан от 15 июля 1996 года № 29-1 «О безопасности дорожного движения»**, ережеде «**Об утверждении Правил дорожного движения Республики Казахстан**». Жол жүрісі немесе жол қозғалысы деген сөздер халықаралық келісімдерді қабылдауда қарама-қайшылықтар тудыруда.